

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ**

ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «Ταυτότητα και Διαπροσωπικές Σχέσεις»

**Η προσαρμοστικότητα του ζευγαριού και ο ρόλος της βοήθειας των
παππούδων και γιαγιάδων προς την οικογένεια και την ανατροφή του
παιδιού**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κάφαλη Ευδοξία

Τριμελής εξεταστική επιτροπή:

Κορδούτης Π., Καθηγητής Κοινωνικής Ψυχολογίας, Επιβλέπων

Μαντόγλου Α., Καθηγήτρια Κοινωνικής Ψυχολογίας

Χαντζή Α., Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Κοινωνικής Ψυχολογίας

Αθήνα, Ιανουάριος 2017

Ευχαριστίες

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επόπτη καθηγητή μου κο Κορδούτη Παναγιώτη για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και την ενθάρρυνσή του, καθώς και γενικά τους καθηγητές του συγκεκριμένου προγράμματος για το κέφι και το πραγματικό ενδιαφέρον τους. Επίσης, θα ήθελα να υπογραμμίσω τη σημασία που είχε για μένα η στήριξη και η βοήθεια του ανθρώπου που μου στάθηκε από το αρχικό ακόμα στάδιο αυτής της εργασίας και γενικότερα της συνολικής προσπάθειάς μου σε αυτό το μεταπτυχιακό πρόγραμμα. Ιδιαίτερη αναφορά θα ήθελα να κάνω στην οικογένεια και τους φίλους μου οι οποίοι πίστευαν σε μένα, αλλά ταυτόχρονα αποδέχονταν την κατάσταση, όπως διαμορφώθηκε μέσα από τις δυσκολίες που αντιμετώπισα και τις επιλογές μου για τη διαχείρισή τους. Να ευχαριστήσω ακόμα το μεταδιδάκτορα κο Κατσουρό Αντώνη για το ενδιαφέρον και τις ουσιαστικές παρατηρήσεις του. Τελειώνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους προσφέρθηκαν αλλά και με βοήθησαν στη συλλογή του δείγματος αυτής της μελέτης, καθώς και τους ίδιους τους συμμετέχοντες για το χρόνο και την υπομονή τους στη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου μου. Χωρίς τη βοήθειά τους αυτή η προσπάθεια δεν θα ήταν δυνατό να ολοκληρωθεί.

Περίληψη

Στόχος: Ο βασικός στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της επίδρασης της βοήθειας και της απουσίας βοήθειας του καθενός εκ των τεσσάρων παππούδων και γιαγιάδων, ως προς την οικογενειακή ζωή του παιδιού τους, στην προσαρμοστικότητα του ζευγαριού (συνοχή, ικανοποίηση και συζυγική ικανοποίηση) αλλά και την προσαρμοστικότητα στο γονεϊκό ρόλο (γονική αυτοαποτελεσματικότητα, γονικό άγχος, γονική ικανοποίηση).

Μέθοδος: Το δείγμα αποτελούνταν από 116 γονείς οι οποίοι απάντησαν σε ερωτήσεις που μετρούσαν το γονικό άγχος, τη γονική ικανοποίηση, τη γονική αυτοαποτελεσματικότητα, την ισορροπία μεταξύ οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, την ενοχή και τη μετάνοια για τις οικογενειακές και επαγγελματικές επιλογές, τις γονεϊκές πρακτικές του γονιού και την αντιληπτόμενη χρήση αυτών των γονεϊκών πρακτικών από το/τη σύζυγο και τους παππούδες/γιαγιάδες. Επίσης, οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν για τα δημογραφικά τους στοιχεία, την προσαρμοστικότητα στη σχέση, καθώς και τη συχνότητα βοήθειας που λαμβάνουν από το σύζυγο και τον καθένα από τους τέσσερις παππούδες και γιαγιάδες.

Συζήτηση: Η παρούσα μελέτη έδειξε ότι οι ψυχολογικοί παράγοντες που περιλαμβάνονται στην προσαρμοστικότητα στο γονεϊκό ρόλο, δηλαδή η αυτοαποτελεσματικότητα, το άγχος και η ικανοποίηση που αφορούν το άτομο ως γονιό, η ενοχή, το από κοινού δημοκρατικό γονεϊκό στυλ διαπαιδαγώγησης και η ισορροπία μεταξύ οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής του γονιού προβλέπουν σε

συνδυασμό με τη βοήθεια των παππούδων/γιαγιάδων την προσαρμοστικότητα του ζευγαριού και την προσαρμοστικότητα στο γονεϊκό ρόλο. Συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι η βοήθεια της πεθεράς είναι αυτή που προβλέπει την προσαρμοστικότητα στη σχέση του ζευγαριού γενικά αλλά και την συνοχή και συναίνεση στο ζευγάρι, ενώ η συζυγική ικανοποίηση προβλέπεται από τη βοήθεια του/της συζύγου. Επιπλέον, βασικός παράγοντας πρόβλεψης φάνηκε ότι είναι η ενοχή για τον χρόνο που αφιερώνεται στην ανατροφή του παιδιού, η ύπαρξη της οποίας έδειχνε χαμηλότερη προσαρμοστικότητα, και το γονικό άγχος, η ύπαρξη του οποίου έδειχνε καλύτερη προσαρμοστικότητα στη σχέση του ζευγαριού. Τελειώνοντας, επιβεβαιώθηκε και σε ελληνικό πληθυσμό ότι η ύπαρξη γονικού άγχους συνδέεται με μειωμένη γονική ικανοποίηση και γονική αυτοαποτελεσματικότητα. Ωστόσο, δεν επιβεβαιώθηκε η σχέση μεταξύ της βοήθειας των παππούδων και γιαγιάδων και της προσαρμοστικότητας στο γονεϊκό ρόλο.

Λέξεις κλειδιά: παππούδες, γιαγιάδες, προσαρμοστικότητα ζευγαριού, γονικό άγχος, γονική αυτοαποτελεσματικότητα, γονική ικανοποίηση

Abstract

Purpose: The basic purpose of the present study was the exploration of the effect that the grandparents' help or the absence of help has to the family life of their child, the adjustment of the couple (cohesion, consensus, satisfaction) and the adjustment of the parental role (parental self-efficacy, satisfaction, stress).

Methods: The number of the participants was 116 and they answered questions about their parental stress, parental satisfaction, parental self-efficacy, balance between family and work life, guilt, regret, parenting practices of the self and the parenting practices that they believe their husbands/wives and their parents would use. Moreover, they answered questions about their demographic characteristics, the couple adjustment and the frequency that their parents and their husbands/wives help them.

Discussion: The present study showed that the psychological determinants that are included in the adjustment to the parental role, guilt, regret, mutual parenting style, balance between work and family predict in conjunction with grandparents' help the adjustment of the couple and the parental role. Specifically, we found that it is the help of the mother-in-law that predicts the couple's adjustment generally, but also the cohesion and consensus to the couple's relationship. However, couple's satisfaction is predicted by the husband's/wife's help. Moreover, one of the basic predictor variables is the guilt about the time that the parent dedicate to their child and it was found that when there is guilt, the couple's adjustment is decreased. One more basic predictor variable was the parental stress and it was found that its existence is associated with better couple's adjustment. By the end, it was confirmed that the parental stress is associated with decreased parental satisfaction and self-efficacy, but it was not found association between grandparents' help and adjustment to the parental role.

Key words: grandparents, couple adjustment, parental self-efficacy, parental stress, parental satisfaction

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ευχαριστίες.....	
Περίληψη.....	
Abstract.....	
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.8
1.1. Δημιουργία Διαγενεακών Σχέσεων.....	8
1.2. Μετάβαση στο Γονεϊκό Ρόλο και Ανάπτυξη του Παιδιού.....	11
1.3. Οικογένεια ως Σύστημα... ..	13
1.4. Κοινωνική Υποστήριξη... ..	15
1.5. Προσαρμοστικότητα ζευγαριού.....	17
1.6. Γονικό Άγχος	19
1.6.1. Γονικό Άγχος και Κοινωνική Υποστήριξη	22
1.7. Γονική ικανοποίηση... ..	24
1.7.1. Γονική ικανοποίηση και Γονικό Άγχος.....	25
1.7.2. Γονική ικανοποίηση και Σχέση Ζευγαριού.....	25
1.8. Αυτοαποτελεσματικότητα... ..	26
1.8.1. Γονική Αυτοαποτελεσματικότητα... ..	26
1.8.2. Γονική Αυτοαποτελεσματικότητα και Γονικό Άγχος.....	28
1.8.3. Γονική Αυτοαποτελεσματικότητα και Γονική ικανοποίηση.....	29
1.8.4. Γονική Αυτοαποτελεσματικότητα και Σχέση Ζευγαριού.....	30
1.8.5. Γονική Αυτοαποτελεσματικότητα και Κοινωνική Υποστήριξη....	31
1.9. Γονεϊκές Πρακτικές	33
1.10. Στόχοι/Υποθέσεις	36
2. ΜΕΘΟΔΟΣ.....	39
2.1. Δείγμα.....	39
2.2. Εργαλεία	40
2.3. Διαδικασία	45
3. Αποτελέσματα	46
4. Συζήτηση	56
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ... ..	64
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	85

1. Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη πραγματεύεται την επίδραση που έχει η παροχή βοήθειας από τους παππούδες και τις γιαγιάδες στην οικογενειακή ζωή του παιδιού τους σε συνδυασμό με κάποιους ψυχολογικούς παράγοντες, την εμπλοκή του/της συζύγου και το κοινό δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης μεταξύ των δύο γονιών στην προσαρμοστικότητα στη σχέση του ζευγαριού και το γονεϊκό ρόλο. Οι ψυχολογικοί παράγοντες που περιγράφουν το βίωμα του γονεϊκού ρόλου και την προσαρμογή σε αυτόν, είναι η ικανοποίηση από το γονεϊκό ρόλο, το γονικό άγχος, η γονική αυτοαποτελεσματικότητα, η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και η ενοχή.

Αρχικά, θα αναφερθούμε στο ρόλο των παππούδων/γιαγιάδων και τη γονεϊκότητα, θα ακολουθήσει η παρουσίαση του θεωρητικού πλαισίου στο οποίο βασίστηκε η έρευνα. Εν συνεχεία, θα εκθέσουμε τους ψυχολογικούς παράγοντες, την προσαρμοστικότητα του ζευγαριού, την κοινωνική υποστήριξη (μέρος της οποίας είναι η εκτεταμένη οικογένεια) και τα γονεϊκά στυλ διαπαιδαγώγησης αναδεικνύοντας τη σχέση μεταξύ τους μέσα από ευρήματα προηγούμενων μελετών. Η ενότητα αυτή θα ολοκληρωθεί με την παρουσίαση των βασικών στόχων και των ερευνητικών υποθέσεων.

1.1. Δημιουργία Διαγενεακών Σχέσεων

Η παροχή φροντίδας από τους παππούδες έχει γίνει απαραίτητη πλέον εξαιτίας των καινούργιων δεδομένων στην ελληνική οικογένεια, όπου η σύζυγος εργάζεται πολλές ώρες, όπως και ο σύζυγος, ταυτόχρονα οι μισθοί είναι σε τέτοια επίπεδα που δεν επιτρέπουν την πληρωμή φροντιστή για το παιδί τους. Έτσι, το παραδοσιακό

μοντέλο όπου οι παππούδες βοηθούν τις οικογένειες των παιδιών τους συνεχίζει να υφίσταται για να ισορροπούνται οι ελλείψεις των κοινωνικών υπηρεσιών του κράτους.

Η ανάμειξη, λοιπόν, των παππούδων στην ανατροφή των εγγονιών τους είναι ένα πολύ συχνό φαινόμενο. Ο μέσος όρος των Ευρωπαίων παππούδων που τον προηγούμενο χρόνο συμμετείχαν στη φροντίδα των εγγονιών τους είναι 58% για τις γιαγιάδες και 49% για τους παππούδες (Hank & Buber, 2009). Ένα ακόμα παράδειγμα αναπτυσσόμενης χώρας αποτελεί η Ταϊβάν, όπου τα ποσοστά της φροντίδας των εγγονιών από τους παππούδες έχουν διπλασιαστεί τα τελευταία δέκα χρόνια (Tsai et al., 2011). Στην Ελλάδα, σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία (2006), το 57% των παιδιών 3 – 5 ετών δέχονται φροντίδα από τους παππούδες τους, το ποσοστό για τα παιδιά 0 – 2 ετών είναι 80%.

Η παροχή φροντίδας από τους παππούδες καλύπτει ποικίλα πλαίσια, τόσο πρακτικά όσο και πνευματικά. Παραδείγματα του πρώτου είδους είναι το μαγείρεμα, η μπουγάδα, το να πηγαionoφέρνουν τα παιδιά σε διάφορες δραστηριότητες και του δεύτερου είδους είναι το ενεργό ενδιαφέρον για τη ζωή του παιδιού και το διάβασμα βιβλίων σε αυτό (Fuller-Thomson et al., 1997). Άλλα παραδείγματα της βοήθειας των παππούδων και γιαγιάδων αποτελούν η συνεισφορά στις πληρωμές των οικονομικών υποχρεώσεων, η παροχή στέγης και συμβουλών, ενώ λειτουργούν και ως γονεϊκά πρότυπα για τα δικά τους παιδιά (Woodbridge, 2010).

Ο επίσημος τίτλος του παππού/γιαγιάς σε ένα άτομο δίνεται με τη γέννηση του εγγονιού, όταν δημιουργείται ο βιολογικός δεσμός, αλλά το κάθε άτομο ξεχωριστά δίνει περιεχόμενο σε αυτό το ρόλο. Το ίδιο γεγονός, δηλαδή το να γίνει κάποιος παππούς/γιαγιά μπορεί να σημαίνει πολύ διαφορετικά πράγματα για τον καθένα, δηλαδή, πολλοί προτιμούν να δημιουργούν στενές σχέσεις με την οικογένεια του

παιδιού τους, έχοντας έναν ρόλο καθοριστικής σημασίας στην καθημερινή ζωή του (Kornhaber, 1996). Για παράδειγμα, συχνά φροντίζουν το εγγόνι τους και κατά τη διάρκεια διαφόρων δραστηριοτήτων (μαγείρεμα, χρήση υπολογιστή, βόλτες) και το διδάσκουν μέσα από τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους (Jane & Robbins, 2007). Ωστόσο, άλλοι δεν επιλέγουν να έχουν τόσο ενεργό ρόλο (Kornhaber, 1996).

Όπως έχει ήδη ειπωθεί, λοιπόν, ανήκουν σε μία ποικιλόμορφη κοινωνική ομάδα και ενώ η συμμετοχή τους στην οικογένεια του παιδιού τους γενικά έχει αυξηθεί, συχνά κάνουν προσπάθεια να ισορροπήσουν μεταξύ των διαφορετικών τους ρόλων/υποχρεώσεων και των προσωπικών τους στόχων και επιθυμιών. Πλέον, οι παππούδες/γιαγιάδες έχουν πιο ενεργό ρόλο στη σύγχρονη κοινωνία και παρέχουν στην οικογένεια του παιδιού τους πέρα από όσα αναφέρθηκαν ήδη, οικονομική και συναισθηματική υποστήριξη σε περιόδους άγχους και κρίσης (Woodbridge, 2010).

Εξίσου σημαντικό είναι και το γεγονός ότι υπάρχουν διαφορές φύλου στην παροχή της φροντίδας. Συγκεκριμένα, οι γιαγιάδες αλλά και οι παππούδες από την πλευρά της μητέρας παρέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό φροντίδα σε σχέση με τους παππούδες αλλά και τους παππούδες από την πλευρά του πατέρα (Thomese & Liefbroer, 2013). Επιπλέον, οι γονείς στρέφονται για βοήθεια στη φροντίδα των παιδιών πρώτα στους παππούδες από την πλευρά της μητέρας, ενώ η φροντίδα των παππούδων από την πλευρά του πατέρα λειτουργεί συμπληρωματικά (Thomese & Liefbroer, 2013).

Ιδιαίτερη σημασία για τους στόχους αυτής της μελέτης έχει και το γεγονός ότι ένα από τα βασικά θέματα που προκαλούν συγκρούσεις ανάμεσα στους γονείς και τα ενήλικα παιδιά τους είναι ο τρόπος φροντίδας και διαπαιδαγώγησης των εγγονιών τους. Για παράδειγμα, το πόσα εγγόνια θα αποκτήσουν και οι αποφάσεις που αφορούν τα εγγόνια τους, δηλαδή η επιτρεπτικότητα, οι κανόνες, η υποστήριξη, ο έλεγχος, η αγάπη, η συγχωρητικότητα και η ανάμειξη (Clarke et al., 1999). Η

σημασία αυτή έγκειται στο ότι η βοήθεια των παππούδων/γιαγιάδων θα μπορούσε να συνοδεύεται από συγκρούσεις και παρεμβατικότητα, με επιπτώσεις στην προσαρμογή στη σχέση του ζευγαριού και το γονεϊκό ρόλο.

Όλα αυτά αποκτούν ιδιαίτερη σημασία αν σκεφτούμε ότι εξαιτίας της αύξησης του προσδόκιμου ζωής, αυξάνεται και η πιθανότητα τα άτομα να έχουν το ρόλο της γιαγιάς ή του παππού για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα στενότερους διαγενεακούς δεσμούς και σχέσεις που έχουν περισσότερο χρόνο ζωής (Bengtson, 2001· Wilton & Davey, 2006). Αυτό το φαινόμενο οδήγησε και σε αύξηση των μελετών για το ρόλο των παππούδων/γιαγιάδων αλλά και στη συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας μίας οπτικής τριών γενεών (Hagestad, 2006). Η μελέτη όμως των διαγενεακών σχέσεων έχει νόημα σε αυτή την έρευνα όταν ένα ζευγάρι αποκτήσει παιδί, στην επόμενη υποενοότητα, λοιπόν, θα αναφερθούμε στη γονεϊκότητα.

1.2. Μετάβαση στο Γονεϊκό Ρόλο και Ανάπτυξη του Παιδιού

Η μετάβαση στη γονεϊκότητα είναι μία από τις μεγαλύτερες αλλαγές στη ζωή ενός ανθρώπου. Επηρεάζει και διαμορφώνει τους ρόλους σε μία οικογένεια, ενώ οι γονείς βιώνουν την πίεση και τις προσδοκίες τόσο των ίδιων, όσο και των άλλων να ανταπεξέλθουν επιτυχημένα. Αυτή η πίεση επηρεάζει ιδιαίτέρως την προσαρμογή στο ρόλο αυτό, δηλαδή την αυτοαποτελεσματικότητα του γονιού, το γονικό άγχος και ικανοποίηση. Η μη επιτυχής προσαρμογή σε αυτό το ρόλο δυνητικά έχει συνέπειες για την οικογένεια και το παιδί. Γι' αυτό και είναι πολύ σημαντικό να μελετηθούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την προσαρμογή του γονιού. Ταυτόχρονα, αυτοί οι τρεις παράγοντες που χαρακτηρίζουν την προσαρμογή (γονεϊκή ικανοποίηση, γονεϊκό άγχος και αυτοαποτελεσματικότητα) είναι αναπόσπαστα στοιχεία της αίσθησης

ευημερίας του ίδιου του γονιού (Coleman & Karraker, 1997· Elek et al., 2003· Drake et al., 2007· Ngai et al., 2007).

Η απόκτηση ενός παιδιού συνεπάγεται αλλαγή ρόλων σε ένα σύστημα που μέχρι πρότινος ήταν δυαδικό. Αν και είναι ένα γεγονός που προκαλεί κατά κύριο λόγο χαρά, προκαλεί πιθανότατα και άγχος και κατ' επέκταση έχει κάποιες ομοιότητες με αρνητικά γεγονότα ζωής. Δηλαδή, αμφισβητεί βαθύτερες θεωρήσεις, για την ικανότητα του ίδιου του ατόμου, για τη ζωή και το μέλλον του προκαλώντας ανησυχία, που είναι δύσκολα διαχειρίσιμη. Ταυτόχρονα, η ζωή του ατόμου διαταράσσεται (Cowan & Cowan, 1999· Feeney et al., 2001) και δημιουργούνται προβλήματα στην προσωπική και συζυγική ευημερία (Helms-Erikson, 2001).

Εξίσου σημαντικό είναι και το γεγονός ότι η ανάπτυξη των παιδιών επηρεάζεται βαθύτατα από την ποιότητα της γονεϊκής ανατροφής, δηλαδή τις γονεϊκές πρακτικές και αυτό έχει φανεί μέσω επιδημιολογικών, συσχετιστικών, πειραματικών ερευνών αλλά και μελετών συμπεριφορικής γενετικής (Collins et al., 2000). Σύμφωνα με τον Belsky (1984), οι τρεις καθοριστικοί παράγοντες που επηρεάζουν την ανατροφή των παιδιών από τους γονείς, οι οποίοι είναι ενσωματωμένοι και σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, είναι η προσωπικότητα του γονιού, η συζυγική σχέση και τα χαρακτηριστικά του ίδιου του παιδιού. Επιπλέον, υπάρχουν κάποιοι οικογενειακοί παράγοντες, όπως η χαμηλή ποιότητα του τρόπου ανατροφής από τους γονείς, οι συγκρούσεις στην οικογένεια και το διαζύγιο, που εντείνουν τον κίνδυνο ανάπτυξης ψυχοπαθολογίας στα παιδιά (Sanders, 2008). Κάποια από τα θετικά χαρακτηριστικά που θεωρούνται αναγκαία για την ανατροφή ενός παιδιού, όπως υπομονή, ζεστασιά, εξατομικευμένη προσοχή, σταθερότητα και συνέπεια. Παρά την αξία τους όμως, είναι πολύ δύσκολο για τους γονείς να τα πετύχουν εξαιτίας των πολλαπλών ρόλων και των καθημερινών υποχρεώσεων που ανακύπτουν μέσω αυτών και καλούνται να τους συνδυάσουν. Πιο

συγκεκριμένα, οι περισσότεροι γονείς εργάζονται, έχουν εξωτερικές/οικιακές δουλειές, φροντίδα άλλων μελών της οικογένειας (ηλικιωμένοι γονείς) αλλά και τη φροντίδα των παιδιών τους. Τέλος, οι οικονομικές δυσκολίες και τα συζυγικά προβλήματα δυσκολεύουν κατά πολύ την κατάσταση (Small, 2010).

Συνολικά, βλέπουμε τη μετάβαση στη γονεϊκότητα ως μία έντονη αλλαγή που είναι σημαντικό να μελετηθεί, λόγω της επίδρασής της στην ευημερία του γονιού, τη σχέση του ζευγαριού και την ανάπτυξη του παιδιού. Ακολουθεί το θεωρητικό πλαίσιο στο οποίο βασίζονται οι στόχοι και οι υποθέσεις της συγκεκριμένης έρευνας.

1.3. Οικογένεια ως Σύστημα

Η θεωρία οικογενειακών συστημάτων είναι το κυριότερο θεωρητικό μοντέλο στην πλειοψηφία των μελετών της σχέσης μεταξύ γάμου, γονεϊκότητας και διαγενεακών σχέσεων (Grych, 2002). Σύμφωνα με τους Cox και Paley (2003), κάποιες από τις έξι αρχές που απαρτίζουν την θεωρία οικογενειακών συστημάτων του Minuchin (1985), σχετίζονται και με την από κοινού ανατροφή ενός παιδιού. Αρχικά, ένα οργανωμένο σύστημα, όπως η οικογένεια, αποτελείται από υποσυστήματα (συζύγων μεταξύ τους/συζυγικό, δύο γονέων με το παιδί και κάθε γονιού ξεχωριστά με το παιδί/γονεϊκό) που βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση μεταξύ τους. Ανάμεσα στα υποσυστήματα αυτά υπάρχουν όρια, αλλά οι αλληλεπιδράσεις εντός του ενός υποσυστήματος επηρεάζουν συχνά και τις αλληλεπιδράσεις εντός των άλλων υποσυστημάτων. Παρόλο που το υποσύστημα των συζύγων είναι διαφορετικό, ως προς τις αλληλεπιδράσεις από το υποσύστημα των γονιών με το παιδί, παρατηρείται το φαινόμενο της διάχυσης από το ένα σύστημα στο άλλο. Για παράδειγμα, έχει φανεί ότι η δυσαρμονία ανάμεσα στο ζευγάρι επηρεάζει την από κοινού ανατροφή του

παιδιού από το ζευγάρι μέσω της διάχυσης στο γονεϊκό υποσύστημα (Krishnakumar & Buehler, 2000).

Ωστόσο, σε ένα οικογενειακό σύστημα στο οποίο οι παππούδες/γιαγιάδες έχουν σχεδόν καθημερινή ανάμειξη, η αλληλεξάρτηση επεκτείνεται και στις σχέσεις του γονιού μαζί τους, ενώ μέσω της διάχυσης αυτές οι σχέσεις έχουν επιρροή και στα υπόλοιπα υποσυστήματα εντός της οικογένειας. Τα όρια μεταξύ των συστημάτων πολλές φορές είναι δυσδιάκριτα με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα. Εντούτοις, όταν τα όρια είναι σαφή και οι σχέσεις μεταξύ των υποσυστημάτων θετικές, επηρεάζεται θετικά το οικογενειακό σύστημα.

Μία δεύτερη αρχή είναι η ύπαρξη κυρίως κυκλικών και όχι γραμμικών μοτίβων, καθώς για παράδειγμα υπάρχει αμφίδρομη σχέση μεταξύ των πράξεων του κάθε συζύγου, ο ένας επηρεάζει τον άλλον και το αντίστροφο. Έχει βρεθεί ο ένας σύζυγος να επηρεάζει τον άλλον στον τρόπο που βιώνει τις δυσκολίες στο γάμο και την ανατροφή του παιδιού αλλά και στον τρόπο που λειτουργεί ο καθένας στους δύο αυτούς ρόλους (Lavee et al., 1996). Γενικά δηλαδή, όλα τα μέλη επηρεάζουν και επηρεάζονται από τα υπόλοιπα μέλη του συστήματος, του οποίου μέλη θεωρούνται εκτός από τους γονείς και το παιδί και οι παππούδες/γιαγιάδες (Van Egeren, 2004). Μία ακόμη αρχή είναι το ότι η εξέλιξη και η αλλαγή είναι εγγενείς διαδικασίες των ανοιχτών συστημάτων και είναι πολύ πιθανό να προκύπτουν σε μεταβατικές περιόδους, όπως η γέννηση ενός παιδιού, η είσοδος του παιδιού στη σχολική ζωή ή την εφηβεία. Εντός λοιπόν, μίας οικογένειας η οποία προσπαθεί να προσαρμοστεί σε αυτές τις περιόδους, επηρεάζονται πολλά υποσυστήματα, ταυτόχρονα, το ένα επηρεάζει το άλλο. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται νέα μοτίβα.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί όμως ότι οι συζυγικές σχέσεις και η από κοινού ανατροφή των παιδιών διαφέρουν μεταξύ τους καθώς βασίζονται σε διαφορετικά

οικογενειακά υποσυστήματα. Η συζυγική σχέση αποτελείται από το υποσύστημα του συζύγου και της συζύγου που είναι δυαδικό, ενώ η από κοινού ανατροφή των παιδιών αποτελείται από το τριαδικό υποσύστημα που περιλαμβάνει τη μητέρα, τον πατέρα και το παιδί. Αυτές οι δύο μορφές σχέσεων βρίσκονται σε διαφορετικά επίπεδα μέσα στο οικογενειακό σύστημα (McHale & Fivaz-Depeursinge, 1999· Schoppe-Sullivan et al., 2004). Επιπλέον, η από κοινού ανατροφή των παιδιών αφορά το μέγλωμα του παιδιού, ενώ η συζυγική σχέση σχετίζεται με τα οικονομικά θέματα, την συναισθηματική εγγύτητα (Abidin & Brunner, 1995· McConnell & Kerig, 2002· McHale, 1995· McHale et al., 2004· Schoppe-Sullivan et al., 2004· Van Egeren, 2004).

Το βασικό στοιχείο που επηρεάζει τη συγκεκριμένη μελέτη είναι η αλληλεξάρτηση μεταξύ των μελών και η διάχυση που παρατηρείται μεταξύ των σχέσεων των υποσυστημάτων σε μία οικογένεια. Η εκτεταμένη οικογένεια και κυρίως οι παππούδες/γιαγιάδες αποτελούν το δίκτυο που παρέχει κοινωνική υποστήριξη στο γονιό και το ζευγάρι, στοιχεία για την οποία παρατίθενται παρακάτω.

1.4. Κοινωνική Υποστήριξη

Η κοινωνική υποστήριξη έχει δύο μορφές, την επίσημη, δηλαδή, το ευρύτερο κοινωνικό δίκτυο (σχολεία, κοινωνικές υπηρεσίες) και την ανεπίσημη, δηλαδή, το/τη σύζυγο και το οικογενειακό δίκτυο (Seligman & Darling, 1997). Σε αυτή τη μελέτη ασχολούμαστε με την ανεπίσημη μορφή της. Όταν λοιπόν, το ανεπίσημο κοινωνικό δίκτυο είναι υποστηρικτικό, δηλαδή κατά κύριο λόγο η οικογένεια, οι γονείς βιώνουν πιο θετικά τη σχέση με το παιδί τους (Dale, 1996), αντιμετωπίζουν καλύτερα τις δυσκολίες και έχουν καλύτερη ψυχική υγεία (Brissette, Scheier & Carver, 2002), αλλά ταυτόχρονα, μπορεί να έχουν και εντονότερο άγχος (Dale, 1996).

Σε μελέτη με ελληνικό πληθυσμό φάνηκε ότι η εκτεταμένη οικογένεια είναι σημαντική πηγή ανεπίσημης κοινωνικής υποστήριξης. Η συχνότερη μορφή ελληνικής οικογένειας είναι η πυρηνική, όμως λειτουργεί ως εκτεταμένη, καθώς οι σχέσεις με την οικογένεια καταγωγής συνήθως είναι αρκετά στενές με τα παιδιά να επιλέγουν να μείνουν κοντά γεωγραφικά με τους γονείς τους και την επικοινωνία τους να είναι καθημερινή (Γεώργας, 2000). Η υποστήριξη παρέχεται συχνότερα από την οικογένεια καταγωγής της μητέρας, πιθανόν λόγω του ότι οι γυναίκες αλλά και οι οικογένειες καταγωγής έχουν φροντιστικό ρόλο (Μουσούρου, 1999). Έχει φανεί ότι και οι μαμάδες και οι μπαμπάδες είναι ικανοποιημένοι με την κοινωνική υποστήριξη που έχουν από το κοντινό περιβάλλον τους (Tsidaki & Tsampanli, 2007). Πάραυτα, η αυτονομία και ο ατομικισμός είναι βασικό χαρακτηριστικό των οικογενειών στην Ευρώπη, ενώ οι αλληλεπιδράσεις με τις οικογένειες καταγωγής γίνονται συμβατικά και ανάλογα τις ανάγκες που προκύπτουν (Glazer, 2006).

Επιπλέον, η κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού αυξάνεται όταν οι γονείς αλληλεπιδρούν με θετικούς τρόπους μαζί του. Οι δεξιότητες και οι γνώσεις για θετική αλληλεπίδραση αυξάνονται μέσω της ποιοτικής κοινωνικής υποστήριξης, ενώ και το παιδί άμεσα εκτίθεται στην επιρροή που έχει το κοινωνικό δίκτυο στο περιβάλλον του (Trivette & Dunst, 2005). Επίσης, η κατανόηση του πως οι μητέρες πλάθουν τη ζωή του παιδιού τους μπορεί να γίνει ευκολότερη αν εξεταστούν οι πεποιθήσεις και οι αντιλήψεις όσον αφορά την αποτελεσματικότητά τους ως γονείς και τη διαθεσιμότητα κοινωνικής υποστήριξης (Ardelt & Eccles, 2001).

Η κοινωνική υποστήριξη θα αναφερθεί και στις επόμενες υποενότητες όπου εξετάζεται ξεχωριστά η σχέση της με άλλους παράγοντες, όπως η γονική αυτοαποτελεσματικότητα και το γονικό άγχος. Ακολουθεί η παρουσίαση στοιχείων

για την προσαρμοστικότητα του ζευγαριού με την οποία γίνεται η σύνδεση με την κοινωνική υποστήριξη.

1.5. Προσαρμοστικότητα Ζευγαριού

Η προσαρμοστικότητα ενός ζευγαριού είναι η βασικότερη έννοια η οποία μελετάται στην παρούσα έρευνα. Αρχικά, θα αναφερθούμε στον ορισμό αυτής της έννοιας και τη διάκρισή της από άλλες με παρόμοια σημασία. Εν συνεχεία, θα αναφερθούμε στη σχέση της με την κοινωνική υποστήριξη, την εμπλοκή του συζύγου, τη συζυγική ικανοποίηση, όπως και την ανάπτυξη του παιδιού.

Συχνά, οι όροι ποιότητα γάμου, προσαρμογή στο γάμο και ικανοποίηση από το γάμο συγχέονται μεταξύ τους, καθώς δεν υπάρχει μία ικανοποιητική θεωρία για καθέναν από τους τρεις αυτούς όρους. Ο όρος ποιότητα του γάμου χρησιμοποιήθηκε σχετικά πρόσφατα για να αναφερθεί στις έννοιες της προσαρμογής, της ικανοποίησης και της ευτυχίας στο γάμο (Spanier & Lewis, 1980). Η ικανοποίηση και η ευτυχία στο γάμο αφορούν τις υποκειμενικές εκτιμήσεις του ενός ή και των δύο συζύγων όσον αφορά τη θετική επίδραση του γάμου. Τέλος, η προσαρμογή στο γάμο περιλαμβάνει και τις υποκειμενικές αυτές εκτιμήσεις αλλά και συμπεριφορές μέσα στη σχέση του ζευγαριού που δείχνουν την προσαρμογή, δηλαδή συνοχή, ικανοποίηση, ομόφωνες απόψεις, δυαδικές διαφορές που δημιουργούν προβλήματα και διαπροσωπικές εντάσεις (Spanier, 1976). Αυτοί οι παράγοντες, - εκτιμήσεις και συμπεριφορές – ορίζουν την ποιότητα της σχέσης και απαιτούνται για την αρμονία της σύμφωνα με την κλινική πρακτική (Johnson, 1995).

Ένα ζευγάρι συχνά χαρακτηρίζεται καλά προσαρμοσμένο όταν υπάρχει στη σχέση του δέσμευση, αλληλεπίδραση και συνοχή, λίγες διαφωνίες, επικοινωνία και ικανότητα επίλυσης προβλημάτων. Οι περισσότερες προτάσεις που έχουν γίνει έχουν

συμπεράνει ότι η προσαρμογή είναι μία πολύπλευρη μεταβλητή, τα συστατικά της οποίας συσχετίζονται μεταξύ τους και όχι μία μονόπλευρη μεταβλητή. Γι' αυτό το λόγο, φαίνεται ότι είναι μία έννοια με πολλές πλευρές που σχετίζονται μεταξύ τους αλλά παραμένουν ανεξάρτητες (Spanier & Lewis, 1980). Δηλαδή ζευγάρια που έχουν ικανοποίηση ή ευτυχία στο γάμο τους δε σημαίνει απαραίτητα ότι είναι και καλά προσαρμοσμένα, αφού για να τους δοθεί αυτός ο χαρακτηρισμός πρέπει επιπλέον να έχουν συνοχή, δέσμευση, επικοινωνία και ομόφωνες απόψεις.

Έχει επιβεβαιωθεί επανειλημμένως η στενή σχέση μεταξύ της σχέσης του ζευγαριού και της από κοινού ανατροφής ενός παιδιού, όπως και μεταξύ της σχέσης του ζευγαριού και της ανάπτυξης ενός παιδιού. Συγκεκριμένα, έρευνες έχουν δείξει ότι οι συγκρούσεις μεταξύ των συζύγων συνδέονται με επιθετικότητα στην από κοινού ανατροφή των παιδιών από τους γονείς τους, μικρότερη υποστήριξη του ενός στον άλλον και μικρότερη εμπλοκή του πατέρα, λόγω του μοτίβου σχέσης που υποβόσκει και της διάχυσης της αρνητικότητας (Kitzmann, 2000· McBride & Rane, 1998· McConnell & Kerig, 2002· Schoppe-Sullivan, Mangelsdorf, Brown, & Sokolowski, 2007· Schoppe-Sullivan, Frosch, Mangelsdorf, & McHale, 2004). Επιπλέον, έχει φανεί ότι αν η ποιότητα της σχέσης των συζύγων είναι χαμηλή, τότε ως γονείς δείχνουν λιγότερη ευαισθησία στο αντιδραστικό παιδί τους, αυτό όμως συχνά μετριάζεται αν ταυτόχρονα υπάρχουν άλλοι παράγοντες που μεσολαβούν, όπως η κοινωνική υποστήριξη (Crockenberg & Leerkes, 2003). Τέλος, οι συζυγικές συγκρούσεις έχουν συνδεθεί και με αρνητικές συνέπειες για την ανάπτυξη του παιδιού (Leary & Katz, 2004), όπως και με λιγότερο επιτυχή επιβολή πειθαρχίας (Kitzmann, 2000). Η συζυγική ικανοποίηση μέσω της διάχυσης πιθανόν επηρεάζει και άλλους τομείς της ζωής του γονιού, ενώ η πατρική εμπλοκή ίσως αυξάνει με τη σειρά της την ικανοποίηση αυτή. Ότι κι αν ισχύει από τα δύο, η συζυγική

ικανοποίηση σχετίζεται με την υποστήριξη από το/τη σύντροφο, κάτι το οποίο με τη σειρά του σχετίζεται με συνέπειες στην ανάπτυξη του παιδιού (Feinberg, 2003).

Η κοινωνική υποστήριξη συνδέεται με μεγαλύτερη ικανοποίηση όταν ο γονιός είναι ταυτόχρονα και εργαζόμενος αλλά όχι με την ποιότητα της συζυγικής σχέσης καθώς σε αυτή όπως και στην ικανοποίηση από τη συζυγική σχέση σπουδαιότερο ρόλο έχει η επικοινωνία (Perrone & Worthington, 2001). Φαίνεται λοιπόν και εδώ ότι η υποστήριξη του συζύγου έχει μεγαλύτερη σημασία από την κοινωνική υποστήριξη γενικά και πιθανόν να λειτουργήσει ως καλύτερος προβλεπτικός παράγοντας σε σχέση για τη συζυγική ικανοποίηση.

Συμπερασματικά, η μελέτη της προσαρμοστικότητας του ζευγαριού, όπως και της συζυγικής ικανοποίησης είναι πολύ σημαντική λόγω των επιρροών στην οικογενειακή ζωή, καθώς και την ανάπτυξη ενός παιδιού. Ακολουθεί η παρουσίαση των ψυχολογικών παραγόντων που επηρεάζουν το βίωμα της γονεϊκότητας και περιλαμβάνονται στην προσαρμοστικότητα στο γονεϊκό ρόλο.

1.6. Γονικό Άγχος

Το γονικό άγχος αποτελεί τον πρώτο από τους τρεις ψυχολογικούς παράγοντες που περιλαμβάνονται στην προσαρμοστικότητα στο γονεϊκό ρόλο. Αναφέρεται στο άγχος, την ένταση που βιώνει το άτομο και αφορά συγκεκριμένα το ρόλο του ως γονέα. Ειδικότερα, αφορά την υποκειμενική εμπειρία του γονιού και δεν μετριέται μέσω τυπικών αγχογόνων παραγόντων, εφόσον μπορεί να αφορά τόσο την αίσθηση του γονιού για τα προβλήματα συμπεριφοράς του παιδιού του, όσο και τις αρνητικές γονεϊκές πρακτικές του και τις απαιτήσεις που προκύπτουν οι οποίες είναι μεγαλύτερες από τις προσδοκώμενες. Αποτελείται, λοιπόν, και από το ίδιο το ερέθισμα αλλά και από την υποκειμενική αντίληψή του γονιού για το ρίσκο ή τον

κίνδυνο που μπορεί να έχει το συγκεκριμένο ερέθισμα (Lam, 1999). Επίσης, το γονικό άγχος συχνά προκύπτει από τη διαφορά ανάμεσα στους στόχους που έχει θέσει ο γονιός και την πραγματικότητα. Εξίσου σημαντικό να αναφερθεί είναι και το γεγονός ότι σύμφωνα και με τη θεωρία άγχους εκπλήρωσης ενός ρόλου, άγχος είναι το συναίσθημα ανησυχίας που προκαλείται από τις δυσκολίες να εκπληρωθούν οι απαιτήσεις ενός ρόλου σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις και των υπόλοιπων ρόλων ενός ατόμου, όπως ο γονεϊκός (Purdom, Lucas & Miller, 2006· Pearlin, 1999). Αυτές οι δυσκολίες μπορεί να προκληθούν από τη μη διαθεσιμότητα των απαιτούμενων πόρων, όπως η κοινωνική υποστήριξη (Abidin, 1992).

Η θεωρία συστημάτων, όπως αναφέρθηκε, προσεγγίζει την οικογένεια ως όλο. Το βασικό στοιχείο αυτής της προσέγγισης είναι το ότι μία οικογένεια μπορεί να ειπωθεί σαν ένα σύστημα, όπου τα μέλη είναι αλληλοσυνδεδεμένα και αλληλοσχετιζόμενα, όπως ένας οργανισμός (von Bertalanffy, 1968). Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε αλλαγή σε ένα μέλος του συστήματος θα επιφέρει κάποιου είδους αλλαγή και στα υπόλοιπα μέλη (White & Klein, 2002· von Bertalanffy, 1968). Το ίδιο ισχύει και για το άγχος, δηλαδή, το άγχος του ενός μέλους μίας οικογένειας δεν μπορεί πάντα να θεωρηθεί ατομικό πρόβλημα καθώς και τα υπόλοιπα μέλη το βιώνουν εμμέσως (Berg et al., 1998). Στο ίδιο θεωρητικό πλαίσιο, οι Crnic και Acevedo (1995) υποστήριξαν ότι οι στρεσογόνοι παράγοντες σε συνδυασμό με το καθημερινό γονικό άγχος φέρνουν αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του οικογενειακού συστήματος.

Οι γρήγοροι ρυθμοί της καθημερινότητας, η πληθώρα δραστηριοτήτων που συμμετέχει ένα παιδί, οι υπερωρίες στην εργασία του γονιού και η συνεχής αλυσίδα δράσης και αντίδρασης της καθημερινής ζωής ενός γονιού φανερώνουν ότι το άγχος είναι ένα φαινόμενο που βιώνεται πολύ συχνά. Σύμφωνα με το μοντέλο απαιτήσεων – πόρων, η εργασία είναι πηγή τόσο πόρων όσο και απαιτήσεων. Από τη μία προσφέρει

υλικά αγαθά, κοινωνικούς πόρους, προσωπική ευχαρίστηση και αυτοεκτίμηση (Ross & Mirowsky, 1995), τα οποία συμβάλλουν στην ανατροφή των παιδιών και την αντιμετώπιση του καθημερινού άγχους. Από την άλλη όμως, ο μεγάλος φόρτος εργασίας και τα ανελαστικά ωράρια μπορεί να είναι αίτια έντονης αναστάτωσης, η οποία εμποδίζει την εκπλήρωση των γονεϊκών καθηκόντων (Voydanoff, 2004).

Εξίσου σημαντικό είναι και το ότι οι έρευνες για το άγχος δείχνουν επιρροή τόσο στον ίδιο το γονιό (π.χ. αυξάνεται το άγχος και μετατρέπεται σε αγονία και αναστάτωση) (Avison, Ali, & Walters, 2007), όσο και στο παιδί. Επομένως, είναι ιδιαίτερος σημαντικό να βρεθούν οι παράγοντες που το προβλέπουν και το επηρεάζουν. Η πλειοψηφία λοιπόν, των μελετών έχουν επικεντρωθεί στην εύρεση αυτών των παραγόντων καθώς και των ψυχολογικών, συμπεριφορικών συνεπειών του (Crnic, Gaze & Hoffman, 2005). Τελειώνοντας, σύμφωνα με τους Crnic και Low (2002), παρόλο που οι ερευνητές στη μέχρι πρόσφατη βιβλιογραφία έχουν ασχοληθεί με το άγχος που προκύπτει από σοβαρά γεγονότα, είναι εξίσου σημαντικό να ασχοληθεί κανείς με τις καθημερινές προκλήσεις και απαιτήσεις που αντιμετωπίζει ένας γονιός σχετικά με την ανατροφή του παιδιού του. Η ανατροφή του παιδιού λοιπόν, περιλαμβάνει τους καθημερινούς παράγοντες που μπορεί να προκαλούν άγχος και να διαταράσσουν τη ρουτίνα ή το πρόγραμμα της οικογένειας.

Είναι αναντίρρητο το γεγονός ότι η εξέταση του γονικού άγχους είναι ιδιαίτερος σημαντική. Αυτό φαίνεται και αν δούμε τα ευρήματα του Abidin (1995) κατά τα οποία υπάρχει σύνδεση μεταξύ αυτού του γονικού άγχους και τα αισθήματα κοινωνικής απομόνωσης, την αντιληπτόμενη ικανότητα του εαυτού ως γονέα, την συναισθηματική εγγύτητα με τα βρέφη, τη σωματική υγεία, τα αισθήματα περιορισμού εντός του γονικού ρόλου και την κατάθλιψη. Μάλιστα, το γονικό άγχος

σε συνδυασμό με κάποια δύσκολα χαρακτηριστικά του βρέφους μπορεί να οδηγήσει σε δυσκολία των γονιών να ανταπεξέλθουν στους γονικούς ρόλους.

Συνολικά, το έντονο γονικό άγχος ασκεί επιρροή στη συναισθηματική, συμπεριφορική προσαρμογή του παιδιού, στις γονεϊκές πρακτικές, στη συνεργασία μεταξύ γονιών για την ανατροφή του παιδιού και στις οικογενειακές σχέσεις (Weisberg, 2015).

1.6.1. Σχέση Γονικού Άγχους και Κοινωνικής Υποστήριξης

Το γονικό άγχος είναι μία έννοια που περιλαμβάνει ανάμεσα σε άλλα, στοιχεία έντονης αναστάτωσης, κατάθλιψης, δυσλειτουργικών συζυγικών αλληλεπιδράσεων, έντονων ή συχνών συγκρούσεων με το παιδί και μειωμένης ψυχολογικής ευεξίας (Raikkonen et al., 2006). Περιλαμβάνει επίσης περιβαλλοντικούς παράγοντες, όπως ανεπαρκές υποστηρικτικό – θετικό κοινωνικό δίκτυο και έλλειψη στενών διαπροσωπικών σχέσεων (Doherty et al., 2004). Αυτά δείχνουν την πολυπαραγοντικότητα του φαινομένου. Το ατομικό άγχος, όπως έχει ήδη ειπωθεί, δεν είναι πρόβλημα προσωπικό, καθώς εμμέσως το βιώνουν και οι άλλοι (Berg, et al., 1998), οι άλλοι όμως μπορεί να είναι τόσο πηγή άγχους όσο και βοήθεια στην αντιμετώπισή του μέσω συμβουλών, πληροφοριών και υποστήριξης (Cutrona & Russell, 1990). Για παράδειγμα, η κοινωνική υποστήριξη λειτουργεί θετικά παρέχοντας πόρους για την αντιμετώπιση των καθημερινών αγχογόνων παραγόντων που σχετίζονται με το παιδί (Cnric & Acevedo, 1995). Έχει ιδιαίτερη σημασία όμως το πώς ο ένας γονιός αντιλαμβάνεται το βαθμό στον οποίο άλλα μέλη της οικογένειας επηρεάζουν την αντιμετώπιση των καθημερινών πιέσεων και προβλημάτων.

Τα ευρήματα των μελετών που εξετάζουν ταυτόχρονα το γονικό άγχος και την κοινωνική υποστήριξη είναι μικτά, δηλαδή σε κάποιες μελέτες δεν έχει φανεί

σύνδεση μεταξύ τους, παράδειγμα αποτελεί η έρευνα του Small (2010) σε δείγμα ανύπαντρων μητέρων. Ωστόσο, σε άλλες μελέτες έχει φανεί η ύπαρξη σύνδεσης μεταξύ τους (Cairney, Boyle, Offord, & Racine, 2003). Σε άλλη μελέτη που επίσης επιβεβαιώνει τη σύνδεση αυτή, έχει βρεθεί ότι η κοινωνική υποστήριξη – ή καλύτερα η αντιληπτή κοινωνική υποστήριξη – λειτουργεί προστατευτικά απέναντι στις καταστροφικές συνέπειες που θα μπορούσε να έχει και το κατευνάζει, ενώ έχει θετική επίδραση και στον τρόπο ανατροφής του παιδιού από το γονιό (Feldman et al., 2002· Raikes & Thompson, 2005). Οι γονείς βιώνουν συχνά αβεβαιότητα, φόβο και αγωνία και η ύπαρξη κοινωνικής υποστήριξης λειτουργεί προστατευτικά όχι μόνο όπως προαναφέρθηκε ως προς τις αρνητικές επιπτώσεις του αλλά και απέναντι στους παράγοντες που προκαλούν το άγχος (Sheldon, 2002). Επίσης, έχει παρατηρηθεί και μείωση στην κατάθλιψη, όπως έχει βρεθεί και για το άγχος του γονιού, με τη χρήση της (Manuel, Naughton, Balkrishnan, Smith, & Koman, 2003). Εκτός από αυτά, ο βαθμός ύπαρξης αλλά και η αποτελεσματικότητα του υποστηρικτικού δικτύου επηρεάζει το βαθμό άγχους που βιώνει μία οικογένεια (DeMarle & Le Roux, 2001).

Τέλος, η υποστήριξη του/της συζύγου είναι πιο σημαντική και ουσιώδης, σε σχέση με του υπόλοιπου κοινωνικού δικτύου, εφόσον βρίσκεται μέσα στο σπίτι και είναι πιο εύκολο να βοηθάει με τις καθημερινές ανάγκες (Simons & Johnson, 1996). Ωστόσο, το άγχος συχνά δεν επιτρέπει την ανάπτυξη θετικών και υποστηρικτικών οικογενειακών σχέσεων και αυτό μπορεί να οδηγήσει σε εντάσεις ανάμεσα στα μέλη (Crnic & Acevedo, 1995). Η διαθέσιμη αλλά και προσβάσιμη πρακτική και συναισθηματική υποστήριξη από τους άλλους είναι από τους βασικούς τρόπους για να επιτευχθεί επιτυχής προσαρμογή στη γονεϊκότητα. Εφόσον όμως έχουν υπάρξει και μελέτες όπου αυτή η σχέση δεν έχει βρεθεί, φαίνεται ότι σημασία έχει κυρίως αν

γίνεται καλή χρήση της υποστήριξης και κάτω από το κατάλληλο πλαίσιο (Deckard, 2004).

Η συνεισφορά της κοινωνικής υποστήριξης στην αντιμετώπιση του άγχους μπορεί να εξηγηθεί μέσω δύο μοντέλων. Σύμφωνα με το πρώτο μοντέλο των Cohen και Wills, (1985) η κοινωνική υποστήριξη λειτουργεί σαν προστατευτικός παράγοντας απέναντι σε γεγονότα που προκαλούν άγχος. Παρεμβαίνει ανάμεσα στο αγχώδες γεγονός και την αγχώδη αντίδραση μειώνοντας ή αποτρέποντας την εκδήλωση άγχους. Επιπλέον, αμβλύνει τη σημασία του προβλήματος, το επαναξιολογεί ή προσφέρει κάποια λύση.

Σύμφωνα με το δεύτερο μοντέλο του Berkman, (1984), ανεξάρτητα από το μέγεθος του προβλήματος ή του άγχους, η κοινωνική υποστήριξη λειτουργεί βοηθητικά ικανοποιώντας βασικές ανάγκες του ατόμου για οικειότητα, αποδοχή και ενίσχυση της αυτοεκτίμησης. Και τα δύο αυτά μοντέλα έχουν υποστηριχθεί εμπειρικά και λειτουργούν συμπληρωματικά το ένα στο άλλο (Skok, Harvey & Reddihough, 2006).

1.7. Γονική Ικανοποίηση

Η γονική ικανοποίηση αποτελεί τον δεύτερο βασικό ψυχολογικό παράγοντα που περιλαμβάνεται στην προσαρμοστικότητα στο γονεϊκό ρόλο. Αναφέρεται στην ικανοποίηση/ευχαρίστηση που βιώνει το άτομο και προέρχεται συγκεκριμένα από το ρόλο του ως γονέα. Είναι η συναισθηματική πλευρά του να είναι κανείς γονιός και συνδέεται με κάποιες θετικές συνέπειες (π.χ. ευχέρεια στην ακαδημαϊκή και συμπεριφορική επίδοση του παιδιού) (Hudson, Elek, & Fleck, 2001).

1.7.1. Σχέση Γονικής Ικανοποίησης και Γονικού Άγχους

Η ικανοποίηση μπορεί να επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, ένας από αυτούς είναι το άγχος. Για παράδειγμα, οι μητέρες με υψηλότερο άγχος έχει φανεί ότι έχουν και χαμηλότερη ικανοποίηση σε σχέση με τις μητέρες με χαμηλότερο άγχος (Hassall, Rose & McDonald, 2005). Συγκεκριμένα, και το άγχος εκπλήρωσης του ρόλου έχει αρνητικές συνέπειες για το γονιό. Ταυτόχρονα όμως, η ύπαρξη ικανοποίησης στον ένα ρόλο μπορεί να έχει θετικές συνέπειες στους υπόλοιπους ρόλους, μέσω της διάχυσης. Αυτό συμβαίνει για παράδειγμα, με την ικανοποίηση στο συζυγικό και γονεϊκό ρόλο, όπως και η ικανοποίηση από τη ζωή συνδέεται με την εργασιακή, συζυγική και γονεϊκή ικανοποίηση (Perrone, Webb & Jackson, 2007).

1.7.2. Σχέση Γονικής Ικανοποίησης και Σχέσης Ζευγαριού

Υπάρχει πιθανότητα όταν ο ένας γονιός είναι δυσαρεστημένος με τις γονεϊκές πρακτικές του άλλου γονιού, να τον εμποδίζει στη συμμετοχή του στην ανατροφή του παιδιού. Οι μητέρες συχνά δεν είναι ικανοποιημένες με το μοίρασμα των οικογενειακών υποχρεώσεων και την υποστήριξη που λαμβάνουν στην ανατροφή και την πειθαρχία του παιδιού (Scott, 2009). Επιπλέον, οι μητέρες που νιώθουν ότι έχουν επωμιστεί το μεγαλύτερο μέρος των οικογενειακών υποχρεώσεων έχουν μικρότερη γονική ικανοποίηση (Renk, 2003). Η γονική ικανοποίηση, λοιπόν, πιθανόν σχετίζεται και με το μοίρασμα των υποχρεώσεων στο σπίτι και αυτό μέσω της διάχυσης επηρεάζει και τη σχέση με το παιδί (Scott, 2009) και έχει συνέπειες για την ανάπτυξη του (Thompson, & Zuroff, 1999). Αυτό δείχνει και πάλι τη σημασία που έχει η μελέτη της σχέσης των δύο γονιών μεταξύ τους.

1.8. Αυτοαποτελεσματικότητα

Η έννοια της αυτοαποτελεσματικότητας περιγράφηκε αρχικά από τον Bandura, (1977) στα πλαίσια της κοινωνιογνωστικής του θεωρίας. Σύμφωνα με τον ίδιο αυτοαποτελεσματικότητα είναι η πίστη στις ικανότητες του εαυτού να οργανώσει και να εκτελέσει όλες τις πράξεις που απαιτούνται για την επίτευξη κάποιου στόχου. Πολλές φορές το άτομο είναι πιθανό να πιστεύει ότι η συμπεριφορά του μπορεί να οδηγήσει στο στόχο του, αλλά ίσως νιώθει ότι δεν είναι ικανό να συμπεριφερθεί έτσι ώστε να τον επιτύχει. Υπάρχουν πέντε είδη επιρροών που δομούν ή εντείνουν την αυτοαποτελεσματικότητα, αυτά είναι οι προηγούμενες προσωπικές εμπειρίες, οι έμμεσες εμπειρίες από την παρατήρηση των άλλων, η λεκτική πειθώ και ενθάρρυνση, η σωματική κατάσταση και η συναισθηματική κατάσταση (Bandura, 1982, 1986).

1.8.1. Γονική Αυτοαποτελεσματικότητα

Αρχικά, θα ήταν καλό να αναφερθεί ότι η γονική αυτοαποτελεσματικότητα διαφέρει από την αυτοπεποίθηση, την αυτοεκτίμηση και την πίστη στην ικανότητα του εαυτού ως γονιός (De Montigny & Lacharité, 2005). Σύμφωνα με τους Hamilton, Matthews και Crawford (2014), η γονική αυτοαποτελεσματικότητα διαχωρίζεται σαν όρος και από την αυτορρύθμιση του γονιού, η οποία περιλαμβάνει την αυτοαποτελεσματικότητα, την αυτεπάρκεια, την αυτοδιαχείριση και τον αυτοέλεγχο. Ωστόσο, εδώ ακολουθούμε τη μελέτη του Weisberg (2015) στην οποία η αυτορρύθμιση αντιμετωπίζεται σαν ένας άλλος όρος για την αυτοαποτελεσματικότητα.

Ο Bandura (1997) αναγνώρισε την ύπαρξη γονικής αυτοαποτελεσματικότητας. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκε στο ότι οι γονείς για να συμπεριφέρονται κατάλληλα

είναι απαραίτητο να πιστεύουν ότι οι πράξεις τους θα έχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα και να έχουν εμπιστοσύνη στην ικανότητά τους να συμπεριφερθούν με τον κατάλληλο τρόπο. Επιπλέον, υπάρχουν τέσσερις διαφορετικές προσεγγίσεις και τρόποι μέτρησης της γονικής αυτοαποτελεσματικότητας. Ο πρώτος είναι η αξιολόγηση συγκεκριμένων γονικών καθηκόντων, όπως ο θηλασμός. Ο δεύτερος είναι η αξιολόγηση συνδυασμού ειδικών καθηκόντων που σχετίζονται με έναν τομέα του γονικού ρόλου, όπως η φροντίδα της διατροφής του παιδιού. Ο τρίτος είναι η αξιολόγηση της γενικής αυτοαποτελεσματικότητας του γονιού. Ο τελευταίος τρόπος είναι η αξιολόγηση της γενικής αυτοαποτελεσματικότητας σαν ένα σταθερό χαρακτηριστικό προσωπικότητας που βρίσκει εφαρμογή σε διάφορους τομείς, ένας από τους οποίους είναι γονεϊκότητα (Coleman & Karaker, 2000). Στην παρούσα μελέτη θα χρησιμοποιηθεί ο τρίτος τρόπος αξιολόγησης, καθώς αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να δούμε την αυτοαποτελεσματικότητα που νιώθουν οι γονείς γενικά στο συγκεκριμένο όμως ρόλο τους. Στη συνέχεια, θα χρησιμοποιείται, για λόγους συντομίας, ο όρος αυτοαποτελεσματικότητα αντί του όρου γονική αυτοαποτελεσματικότητα.

Γενικά, η αυτοαποτελεσματικότητα επηρεάζει τις γονεϊκές πρακτικές των γονιών, εφόσον αποτελεί βασικό στοιχείο του τρόπου ανατροφής από το γονέα και επηρεάζει την ικανότητα να χρησιμοποιούνται θετικές γονεϊκές πρακτικές (Coleman & Karraker, 1998· Ontai & Sano, 2008). Η ευπροσάρμοστη συνεργασία μεταξύ γονιών για την ανατροφή του παιδιού περιλαμβάνει κοινές και σταθερές στο χρόνο γονεϊκές συμπεριφορές (Arnold, O'Leary & Edwards, 1997; Frick, Christian & Wootton, 1999), υποστήριξη στο σύντροφο (Bagner & Eyberg, 2003) και κοινή κατεύθυνση στη διαχείριση των θεμάτων που αφορούν το παιδί και συχνά προκαλούν διαφωνίες, όπως η τιμωρία ή η εκπαίδευσή του (Frank, Keown & Sanders, 2015). Επίσης, η

θετικότητα στην συνεργασία μεταξύ γονιών για την ανατροφή του παιδιού συνδέεται με θετική συναισθηματική και συμπεριφορική προσαρμογή σε μία οικογένεια (Teubert & Pinquart, 2010). Τέλος, όσο υψηλότερη η αυτοαποτελεσματικότητα, τόσο πιο μειωμένο το ποσοστό εμφάνισης ψυχοπαθολογίας στο γονιό (Jackson & Huang, 2000· Coleman & Karraker, 1998).

1.8.2. Σχέση Γονικής Αυτοαποτελεσματικότητας και Γονικού Άγχους

Έχει βρεθεί το άγχος να σχετίζεται τόσο με την αυτοαποτελεσματικότητα όσο και με την ικανοποίηση, όμως η συσχέτιση αυτή είναι εντονότερη για την ικανοποίηση (MacInnes, 2006). Ειδικότερα, το μειωμένο γονικό άγχος αποτελεί παράγοντα στην ανάπτυξη της αυτοαποτελεσματικότητας του γονιού και είναι μειωμένο όταν η αυτοαποτελεσματικότητα είναι αυξημένη (Sevigny & Loutzenhiser, 2009).

Το άγχος λοιπόν, έχει φανεί ότι υπονομεύει την αυτοαποτελεσματικότητα του γονιού (Jones & Prinz, 2005· Ontai & Sano, 2008). Η μειωμένη αυτοαποτελεσματικότητα αφήνει το γονιό περισσότερο ευάλωτο όταν αντιμετωπίζει πολλαπλές δυσκολίες που δημιουργούν άγχος και είναι πιθανότερο να αρχίσει να ενεργεί με λιγότερο θετικό τρόπο (Ardelt & Eccles, 2001). Η αύξηση λοιπόν, του γονικού άγχους συνδέεται με τη μείωση της αυτοαποτελεσματικότητας του γονιού, η οποία με τη σειρά της συνδέεται με απορριπτικές συμπεριφορές απέναντι στο παιδί. Αυτές οι συμπεριφορές υπάρχει πιθανότητα να οδηγήσουν σε κακοποίηση, κακή επίδοση στο σχολείο και καθυστέρηση στη συναισθηματική, κοινωνική, φυσιολογική, γνωστική και ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού (Coleman & Karraker, 1998· Jones & Prinz, 2005). Επιπλέον, έχει βρεθεί ότι η κατάθλιψη της μητέρας, η ενοχή και το άγχος επηρεάζουν ξεχωριστά το καθένα την αυτοαποτελεσματικότητα (Kuhn & Carter, 2006), ενώ η αυτοαποτελεσματικότητα έχει βρεθεί να σχετίζεται με την ενοχή

ξεχωριστά (Pakenham, Sofronnof & Samios, 2004· Coleman & Karraker, 1998· Kuhn & Carter, 2006).

Η αμφίδρομη σχέση μεταξύ γονικού άγχους και αυτοαποτελεσματικότητας εξηγείται μέσω του μοντέλου του Bandura (2004) για τον αμοιβαίο ντετερμινισμό. Συγκεκριμένα σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, οι συμπεριφορές, οι γνώσεις και άλλοι προσωπικοί και περιβαλλοντικοί παράγοντες λειτουργούν ταυτόχρονα και συνδυαστικά σαν καταλυτικοί παράγοντες που επηρεάζουν ο ένας τον άλλον αμφίδρομα.

1.8.3. Σχέση Γονικής Αυτοαποτελεσματικότητας και Γονικής Ικανοποίησης

Αμφίδρομη είναι πιθανόν και η σχέση μεταξύ ικανοποίησης και αυτοαποτελεσματικότητας, δηλαδή έχει βρεθεί η αποτελεσματικότητα να επηρεάζει θετικά την ικανοποίηση (Coleman & Karraker, 2000) και η ικανοποίηση να ενδυναμώνει την αυτοαποτελεσματικότητα (Binda & Crippa, 2000). Επίσης, η αυτοαποτελεσματικότητα έχει φανεί ότι σχετίζεται με υψηλότερη ικανοποίηση και λιγότερο άγχος, με την πρώτη σχέση να είναι εντονότερη (MacInnes, 2006).

Συνολικά, οι Coleman και Karraker (1997) μέσα από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας συμπέραναν ότι οι πεπειθήσεις αυτοαποτελεσματικότητας εξηγούν τη μεταβολή των ικανοτήτων και της ικανοποίησης των γονιών. Αντίθετα, η χαμηλή αυτοαποτελεσματικότητα επηρεάζει τις γονεϊκές πρακτικές, προκαλεί άγχος, κατάθλιψη, ενώ μειώνει και την ικανοποίηση.

Η αυτοαποτελεσματικότητα και η ικανοποίηση είναι βασικά συστατικά της αυτοεκτίμησης του γονιού, η οποία επηρεάζει τόσο την προσωπική του ευημερία όσο και τη σχέση του με το παιδί, κάνοντας πιο πιθανό να συμπεριφέρεται πιο κατάλληλα και ποιοτικά στο παιδί (Bugental & Johnston, 2000). Έτσι, η μελέτη της

αυτοαποτελεσματικότητας είναι ιδιαίτερος σημαντική καθώς έχει φανεί επανειλημμένως ότι επηρεάζει τον τρόπο ανατροφής που χρησιμοποιεί ο γονιός αλλά και το ίδιο το παιδί στην ανάπτυξή του (Coleman & Karraker, 1998· Hess, Teti & Hussey-Gardner, 2004). Για παράδειγμα, η υψηλή αυτοαποτελεσματικότητα της μητέρας σχετίζεται με θετικές γονεϊκές πρακτικές (Coleman & Karraker, 2003). Τέλος, η αυξημένη γονική ικανοποίηση συνδέεται με αυξημένη αυτοαποτελεσματικότητα σε μεγάλο ηλικιακό εύρος παιδιών (Hudson, Elek, & Fleck, 2001· Elek, Hudson, & Bouffard, 2003· Mazur, 2006· Coleman & Karraker, 2000).

Η μεγαλύτερη ικανοποίηση με την ικανότητα του άλλου γονιού στην ανατροφή του παιδιού συνδέεται με μεγαλύτερη ικανοποίηση από την ικανότητα του ίδιου του εαυτού (Scott, 2009). Η αίσθηση ικανότητας συνδέεται με μεγαλύτερη εμπλοκή και ικανοποίηση, ενώ η ικανοποίηση και η ικανότητα συνδέονται με θετικές συνέπειες για το παιδί (Bouchard, Lee, Asgary & Pelletier, 2007). Φαίνεται έτσι η σημασία του να μελετηθούν οι παράγοντες που αυξάνουν αυτές τις δύο έννοιες, καθώς η αύξηση και των δύο δημιουργεί ένα πιο θετικό περιβάλλον στο σπίτι που επηρεάζει όλα τα μέλη.

1.8.4. Σχέση Γονικής Αυτοαποτελεσματικότητας και Προσαρμογής Ζευγαριού

Τα ευρήματα των μελετών ανάμεσα στην υποστήριξη από το/τη σύντροφο και την αυτοαποτελεσματικότητα του γονιού είναι μεικτά. Παρόλο που έχει βρεθεί σημαντική σχέση μεταξύ αυτοαποτελεσματικότητας και ικανοποίησης από το γονεϊκό ρόλο, δεν υπάρχει συμφωνία των ευρημάτων στην αντίστοιχη σχέση με την ικανοποίηση από τη συζυγική σχέση. Από τη μία δηλαδή, δεν υπάρχει σύνδεση μεταξύ αυτοαποτελεσματικότητας και συζυγικής ικανοποίησης (Elek, Hudson & Bouffard, 2003). Από την άλλη όμως έχει βρεθεί η αυξημένη αυτοαποτελεσματικότητα να

συνοδεύεται και από αυξημένη συζυγική ικανοποίηση (Sevigny & Loutzenhiser, 2009· Haslam, Pakenham, & Smith, 2006). Κατά κύριο λόγο όμως έχει βρεθεί η αυτοαποτελεσματικότητα να επηρεάζεται άμεσα από τη δυαδική προσαρμογή. Η σχέση της αυτοαποτελεσματικότητας με την ικανοποίηση επιβεβαιώθηκε και από τους Calvo και Bianco (2015), όπου οι γονείς που είχαν καλύτερη δυαδική προσαρμογή, είχαν μεγαλύτερη αυτοαποτελεσματικότητα, είχαν και μεγαλύτερη ικανοποίηση.

Σύμφωνα με τη θεωρία διάχυσης και επειδή η αυτοαποτελεσματικότητα είναι βασικό συστατικό της ανατροφής ενός παιδιού, οι γονείς που έχουν υποστηρικτική και ικανοποιητική σχέση μεταξύ τους, θα δείχνουν μεγαλύτερη ευαισθησία στις ανάγκες του παιδιού. Αντίθετα, η αρνητική σχέση του ζευγαριού πιθανόν οδηγεί σε δυσλειτουργικές αλληλεπιδράσεις που τους αφήνουν εκνευρισμένους και συναισθηματικά κενούς, έτσι γίνονται λιγότερο αποτελεσματικοί ως γονείς και λιγότερο ευαίσθητοι στις αντιδράσεις προς το παιδί (Erel & Burman, 1995). Έχει φανεί επανειλημμένως ότι η καλή σχέση μεταξύ των γονιών οδηγεί σε πιο θετικές γονεϊκές πρακτικές και έχει θετική επίδραση στην αυτοαποτελεσματικότητα (Holloway et al., 2005· Schoppe-Sullivan et al., 2007· Suzuki, 2010).

1.8.5. Σχέση Γονικής Αυτοαποτελεσματικότητας και Κοινωνικής Υποστήριξης

Γενικά, η κοινωνική, η συζυγική και η επαγγελματική υποστήριξη συνδέονται με αυξημένη αυτοαποτελεσματικότητα (Dorsey, Klein, Forehand, & Group, 1999· Haslam, Pakenham, & Smith, 2006· Salonen et al., 2009· Sevigny & Loutzenhiser, 2009). Η κοινωνική υποστήριξη με τη μορφή της εκτεταμένης οικογένειας, συμβάλει στην αυξημένη αυτοαποτελεσματικότητα και ικανοποίηση (Laucht, Esser & Schmidt, 1997· To, Cadarette, Liu, 2001). Συγκεκριμένα, έχει φανεί ότι όταν η

αυτοαποτελεσματικότητα είναι αυξημένη, αυξημένη είναι και η κοινωνική υποστήριξη (Izzo, Weiss, Shanahan & Rodriguez-Brown, 2000· Ontai & Sano, 2008), ενώ και οι δύο έννοιες επηρεάζουν τους γονείς (π.χ. στην αυτοεκτίμηση) και τις πρακτικές τους στην ανατροφή του παιδιού (Ardelt & Eccles, 2001· Trivette & Dunst, 2005). Η σχέση μεταξύ τους μάλιστα είναι τόσο έντονη που όταν αποδυναμώνεται η κοινωνική υποστήριξη μειώνεται και η αυτοαποτελεσματικότητα, λειτουργεί δηλαδή διαμεσολαβητικά. Μάλιστα, εφόσον η αυτοαποτελεσματικότητα είναι πρόδρομος καλής ποιότητας φροντίδας ενός παιδιού, όταν η κοινωνική υποστήριξη είναι μειωμένη, η αυτοαποτελεσματικότητα στην επιτυχή ανατροφή του παιδιού επίσης μειώνεται. Επιπλέον, στην ίδια μελέτη φάνηκε ότι η αυτοαποτελεσματικότητα μπορεί να προστατεύει από τους αγχογόνους παράγοντες μέσω της κοινωνικής υποστήριξης (Raikes and Thompson, 2005). Παρόμοιο εύρημα έδειξαν και οι Gardner και Cutrona (2004), σύμφωνα με τους οποίους η αντίληψη ενός γονιού για το κοινωνικό του δίκτυο μπορεί να λειτουργήσει αντισταθμιστικά στην αρνητική επιρροή που ασκούν οι αγχογόνοι παράγοντες στην αυτοαποτελεσματικότητα και άλλες πλευρές της γονεϊκότητας. Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι είναι δύο έννοιες των οποίων η επιρροή είναι αμφίδρομη (Raikes & Thompson, 2005). Ωστόσο, η αυξημένη υποστήριξη συνδέθηκε με αυξημένη αυτοαποτελεσματικότητα μόνο όταν στόχος της ήταν η υποστήριξη στο γονεϊκό ρόλο (Dorsey, Klein, Forehand, & Group, 1999).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σύμφωνα με τη θεωρία αυτοαποτελεσματικότητας του Bandura, 1977, που ήδη αναφέρθηκε, υπάρχουν πέντε πηγές πληροφοριών για τις αντιλήψεις αυτοαποτελεσματικότητας. Οι τρεις από αυτές συνδέονται με την κοινωνική υποστήριξη. Η πρώτη από τις τρεις αυτές πηγές αποτελεί τύπο υλικής υποστήριξης και είναι οι έμμεσες εμπειρίες, όπου το άτομο που παρέχει υποστήριξη λειτουργεί ως πρότυπο συμπεριφοράς, για παράδειγμα, στη

φροντίδα ενός μωρού που κλαίει. Η δεύτερη είναι η λεκτική πειθώ και είναι τύπος ενημερωτικής και σχεσιακής λειτουργίας της κοινωνικής υποστήριξης, όπου μπορεί να παρέχονται συμβουλές και ενσυναίσθηση. Η τρίτη είναι η επιρροή στις αντιλήψεις για επιτυχημένη απόδοση με το να γίνονται εμφανείς οι προηγούμενες επιτυχίες. Έτσι, βλέποντας άλλους να φέρνουν επιτυχημένα εις πέρας το γονεϊκό τους ρόλο, λαμβάνοντας καθοδήγηση και λεκτική ενθάρρυνση αυξάνεται η αυτοαποτελεσματικότητα.

1.9. Γονεϊκές Πρακτικές

Το μοντέλο των τεσσάρων στυλ διαπαιδαγώγησης της Baumrind (1966, 1991) έχει μελετηθεί και υποστηριχθεί πολύ από τη βιβλιογραφία αλλά έχει δεχτεί και προκλήσεις. Οι πιο πρόσφατες μελέτες εντοπίζουν τη σημαντικότητα των γονεϊκών πρακτικών, όπου οι ερευνητές έχουν εστιάσει και στις ξεχωριστές, πιο συγκεκριμένες γονεϊκές πρακτικές που χρησιμοποιούνται από τους γονείς (Amato & Fowler, 2002· Bean, Bush, McKenry, & Wilson, 2003· Prevatt, 2003). Επιπλέον, η κατανόηση της γονεϊκής συμπεριφοράς είναι πιο εύκολη αν γίνει διαχωρισμός μεταξύ γονεϊκού στυλ διαπαιδαγώγησης και γονεϊκών πρακτικών.

Τα γονεϊκά στυλ διαπαιδαγώγησης είναι σταθερές συνθέσεις στάσεων και πεποιθήσεων που συνιστούν το πλαίσιο της συμπεριφοράς των γονιών και έχουν έμμεση θετική ή αρνητική επιρροή στο παιδί (Lee, Daniels & Kissinger, 2006). Αποτελούν ευρύτερες διαστάσεις της γονεϊκής συμπεριφοράς (Spera, 2005). Οι στάσεις του γονιού δημιουργούν το συναισθηματικό περιβάλλον στο οποίο εκδηλώνονται οι συμπεριφορές του (γονεϊκές πρακτικές), ενώ περιλαμβάνει και τις χειρονομίες, τις αλλαγές στον τόνο της φωνής και τις αυθόρμητες κινήσεις τρυφερότητας. Οι γονεϊκές πρακτικές αφορούν τις συγκεκριμένες συμπεριφορές και

στόχους που έχει ο γονιός, είναι δηλαδή ειδικές και στοχοπροσηλωμένες συμπεριφορές μέσα από τις οποίες ο γονιός διαπαιδαγωγεί το παιδί και έχουν άμεση θετική ή αρνητική επιρροή σε αυτό (Darling & Steinberg, 1993).

Τα τρία γονεϊκά στυλ διαπαιδαγώγησης είναι το αυταρχικό, το επιτρεπτικό και το δημοκρατικό. Μέσα από την επεξεργασία της τυπολογίας της Baumrind (1971, 1980, 1989, 1991) οι Maccoby και Martin (1983) βοήθησαν στη γενίκευση του μοντέλου σε διαφορετικούς πληθυσμούς. Δημιούργησαν δύο βασικές διαστάσεις οι οποίες ανάλογα με το βαθμό ύπαρξής τους αποτελούν δείκτη για τα διαφορετικά στυλ διαπαιδαγώγησης και καθορίζουν τη σχέση του γονιού με το παιδί. Πιο συγκεκριμένα, όρισαν δύο διαφορετικές υποβόσκουσες διαδικασίες η μέτρηση των οποίων δείχνει το γονεϊκό ύφος που χαρακτηρίζει το γονιό. Η πρώτη είναι η απαιτητικότητα/γονεϊκός έλεγχος, δηλαδή ο αριθμός και το είδος των απαιτήσεων που έχει ο γονιός από το παιδί που εκφράζεται, είτε μέσω ενός αυστηρού μοντέλου, είτε μέσω πρακτικών που ενισχύουν την αυτονομία. Η δεύτερη είναι η αποκριτικότητα/γονεϊκή αποδοχή, δηλαδή η συνέπεια ως προς την ενίσχυση που προσφέρει ο γονιός, η τρυφερότητα και η αποδοχή που δείχνει στο παιδί. Ο δημοκρατικός γονιός χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα στοργής και απαιτήσεων, ο αυταρχικός από υψηλά επίπεδα απαιτήσεων και χαμηλά επίπεδα στοργής, ενώ ο επιτρεπτικός από υψηλά επίπεδα στοργής και χαμηλά επίπεδα απαιτήσεων. Η απαιτητικότητα έχει δύο όψεις, τον αυστηρό έλεγχο της συμπεριφοράς και τους περιορισμούς σε ψυχολογικό επίπεδο (Baumrind, 1989). Τόσο ο δημοκρατικός όσο και ο αυταρχικός γονιός δίνουν μεγάλη σημασία στον αυστηρό έλεγχο αλλά μόνο ο αυταρχικός θέτει ταυτόχρονα και πολλούς περιορισμούς.

Το αυταρχικό στυλ χαρακτηρίζεται από υψηλό επίπεδο ελέγχου στη συμπεριφορά του παιδιού, αυστηρότητα, τιμωρίες, όρια και κανόνες, ενώ ο διάλογος είναι

περιορισμένος. Στόχος του γονιού είναι η επιβολή προτύπων, η υπακοή και ο έλεγχος. Το παιδί έχει περιορισμένη αυτονομία και πρωτοβουλία, ενώ η ατμόσφαιρα στην οποία μεγαλώνει χαρακτηρίζεται ως παθητική και απορριπτική όπου λείπει η ζεστασιά και η στοργή (Cole & Cole, 2002· Baumrind, 1971;1989). Οι επεμβατικές και τιμωρητικές πρακτικές έχουν συνδεθεί με κατάθλιψη και αντικοινωνική συμπεριφορά (Aquilino & Supple, 2001; Barber & Olsen, 1997; Herman, Dornbusch, Herron, & Herting, 1997; Walker-Barnes & Mason, 2004). Οι ειδικές γονεϊκές πρακτικές στο αυταρχικό στυλ διαπαιδαγώγησης είναι η σωματική τιμωρία, οι τιμωρητικές στρατηγικές, η λεκτική επιθετικότητα, η μη χρήση λογικού συλλογισμού και η καθοδηγητική συμπεριφορά (Darling & Steinberg, 1993).

Το επιτρεπτικό στυλ χαρακτηρίζεται από χαμηλό επίπεδο ελέγχου, επιείκεια, λίγες απαιτήσεις ως προς τις υποχρεώσεις και τη συμπεριφορά του παιδιού. Το παιδί έχει αυτονομία και λειτουργεί παρορμητικά, ενώ δεν του θέτονται τα κατάλληλα όρια και κανόνες για την αποδεκτή συμπεριφορά του. Η ατμόσφαιρα που επικρατεί χαρακτηρίζεται από αποδοχή και επιβεβαίωση, ενώ λείπουν οι τιμωρίες (Cole & Cole, 2002). Οι ειδικές γονεϊκές πρακτικές στο επιτρεπτικό στυλ διαπαιδαγώγησης είναι η αγνόηση της άσχημης συμπεριφοράς, η αυτοπεποίθηση και η σταθερότητα (Darling & Steinberg, 1993).

Το δημοκρατικό στυλ χαρακτηρίζεται από μεσαίου επιπέδου έλεγχο, θερμότητα, επικοινωνία, διάλογο, πειθαρχία και υψηλές απαιτήσεις/προσδοκίες ως προς τη συμπεριφορά του παιδιού. Ο δημοκρατικός γονιός λειτουργεί υποστηρικτικά θέτοντας επαρκή όρια σύμφωνα με την ηλικία του παιδιού, ενώ σημασία δίνεται στην ανεξαρτησία και την υπευθυνότητα του. Η ατμόσφαιρα που επικρατεί χαρακτηρίζεται από ζεστασιά και στοργή (Cole & Cole, 2002 (Baumrind, 1971; 1989).

Αν θέλουμε να ξεχωρίσουμε κάποιο από τα τρία είδη, το δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης συνδέεται με θετικές συνέπειες σε επίπεδο προσαρμογής και ακαδημαϊκών επιτευγμάτων του παιδιού (Aunola et al., 2000· Turner et al., 2009· Steinberg et al., 2006). Συγκεκριμένα, η γονεϊκή υποστήριξη, ο έλεγχος και η γαλούχηση είναι χαρακτηριστικά του δημοκρατικού γονεϊκού στυλ διαπαιδαγώγησης, το οποίο συνδέεται με θετικές συνέπειες στους εφήβους (Deslandes & Bertrand, 2005; Minke & Anderson, 2005; Sheldon & Epstein, 2005). Γενικά, οι ειδικές γονεϊκές πρακτικές στο δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης είναι η ζεστασιά και η εμπλοκή, η λογική και η επαγωγή, η δημοκρατική συμμετοχή και η χαλαρή/λιγότερο αυστηρή αντιμετώπιση (Robinson, Mandlaco, Olsen & Hart, 1995).

1.10. Στόχοι και Υποθέσεις

Ο βασικός στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της επίδρασης της βοήθειας και της απουσίας βοήθειας του καθενός εκ των τεσσάρων παππούδων και γιαγιάδων, ως προς την οικογενειακή ζωή του παιδιού τους, στην προσαρμοστικότητα του ζευγαριού αλλά και την προσαρμοστικότητα στο γονεϊκό ρόλο. Έγινε προσπάθεια να διερευνηθεί το κενό που παρατηρήθηκε, μετά την εκτενή βιβλιογραφική ανασκόπηση, ως προς τη σύνδεση της βοήθειας των παππούδων και γιαγιάδων με την προσαρμοστικότητα του ζευγαριού και τους ψυχολογικούς παράγοντες που δείχνουν την προσαρμογή στο γονεϊκό ρόλο (γονική αυτοαποτελεσματικότητα, γονικό άγχος, γονική ικανοποίηση).

Η πρώτη υπόθεση αφορούσε τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ του γονικού άγχους και της γονικής αυτοαποτελεσματικότητας αλλά και μεταξύ του γονικού άγχους και της γονικής ικανοποίησης. Συγκεκριμένα, υποθέσαμε ότι θα υπάρχει αρνητική σχέση μεταξύ τους με το γονικό άγχος να είναι μειωμένο, τόσο όταν είναι

αυξημένη η γονική αυτοαποτελεσματικότητα όσο και όταν είναι αυξημένη η γονική ικανοποίηση. Η δεύτερη υπόθεση αφορούσε τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ ενός τύπου κοινωνικής υποστήριξης, δηλαδή της βοήθειας των παππούδων/γιαγιάδων, με το γονικό άγχος και τη γονική αυτοαποτελεσματικότητα. Συγκεκριμένα, υποθέσαμε ότι θα υπάρχει αρνητική σχέση με το γονικό άγχος, δηλαδή όταν η κοινωνική υποστήριξη είναι αυξημένη, το άγχος θα είναι μειωμένο, ενώ και η γονική αυτοαποτελεσματικότητα θα είναι αυξημένη.

Ο πρώτος στόχος αφορούσε την επίδραση αυτής της βοήθειας σε συνδυασμό με κάποιους ψυχολογικούς κυρίως παράγοντες στην προσαρμοστικότητα του ζευγαριού. Οι ψυχολογικοί παράγοντες που επιλέχθηκαν ήταν η γονική αυτοαποτελεσματικότητα, το γονικό άγχος, η γονική ικανοποίηση, η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, η ενοχή αλλά και το κοινό δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης των δύο γονιών, το στυλ διαπαιδαγώγησης των παππούδων και γιαγιάδων και η βοήθεια του/της συζύγου. Η επιλογή τους έγινε λόγω της σχέσης που φάνηκε, μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση που παρουσιάστηκε παραπάνω, ότι έχει η καθεμία από αυτές με το βίωμα της γονεϊκότητας και τη σχέση του ζευγαριού.

Ο δεύτερος στόχος αφορούσε την επίδραση της βοήθειας ή μη των παππούδων και γιαγιάδων σε συνδυασμό με τους ίδιους, ψυχολογικούς και μη, παράγοντες που αναφέρθηκαν, σε καθένα από τα συστατικά της προσαρμοστικότητας του ζευγαριού, δηλαδή τη συζυγική ικανοποίηση, τη συναίνεση και τη συνοχή στη σχέση. Ειδικότερα, υποθέσαμε ότι η βοήθεια του/της συζύγου θα έχει μεγαλύτερη σημασία για τη συζυγική ικανοποίηση σε σχέση με τη βοήθεια των παππούδων/γιαγιάδων.

Ο τρίτος στόχος αφορούσε την επίδραση της βοήθειας των παππούδων και γιαγιάδων σε συνδυασμό με τους ψυχολογικούς και μη παράγοντες, που

αναφέρθηκαν παραπάνω, στο γονικό άγχος. Ο τέταρτος στόχος αφορούσε την επίδραση της βοήθειας των παππούδων και γιαγιάδων σε συνδυασμό με τους ψυχολογικούς και μη παράγοντες, που αναφέρθηκαν παραπάνω, στη γονική αυτοαποτελεσματικότητα. Ο πέμπτος στόχος αφορούσε την επίδραση της βοήθειας των παππούδων και γιαγιάδων σε συνδυασμό με τους ίδιους ψυχολογικούς και μη παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω στη γονική ικανοποίηση.

2. ΜΕΘΟΔΟΣ

2.1. Δείγμα

Οι συμμετέχοντες ήταν 102 γυναίκες και 14 άντρες με μέση ηλικία τα 40 έτη. Η μέση διάρκεια γάμου ήταν τα 12 έτη και το εισόδημα για την πλειοψηφία ήταν μεταξύ 800€ – 2200€. Το δείγμα αποτελούνταν κυρίως από αποφοίτους δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι απασχολούνται σε θέσεις πλήρους απασχόλησης (άντρες/σύζυγοι) και μερικής απασχόλησης (το 1/3 των γυναικών). Οι συμμετέχοντες ήταν γονείς τουλάχιστον ενός παιδιού μεταξύ ενός και 16 ετών. Συνολικά δηλώθηκαν 76 αγόρια και 91 κορίτσια η πλειοψηφία των οποίων ήταν μέχρι 12 ετών. Το δείγμα ήταν ευκαιριακό, ενώ θα ήταν προτιμότερο να προέρχεται από ευρύτερη βάση. Ακολουθεί ο πίνακας όπου φαίνεται ο αριθμός των παππούδων και γιαγιάδων που βοηθούν και δε βοηθούν στην οικογενειακή ζωή του παιδιού τους.

Πίνακας 1

Αριθμός των Παππούδων και Γιαγιάδων που Βοηθούν και Δε Βοηθούν σε Κάθε Οικογένεια.

Κατανομή παππούδων και γιαγιάδων	Συχνότητες	
	Απόλυτες	Σχετικές
	n	%
Βοηθάει η μητέρα	79	69,3
Δε βοηθάει η μητέρα	35	30,7
Βοηθάει ο πατέρας	56	49,1
Δε βοηθάει ο πατέρας	58	50,9
Βοηθάει η πεθερά	54	47,4
Δε βοηθάει η πεθερά	60	52,6
Βοηθάει ο πεθερός	37	32,5
Δε βοηθάει ο πεθερός	77	67,5

2.2. Εργαλεία Μέτρησης

Η πρώτη σελίδα του ερωτηματολογίου θα αποτελεί έναν πρόλογο στον οποίο θα αναφέρεται το γενικό θέμα της έρευνας, δηλαδή οι οικογενειακές σχέσεις. Οι συμμετέχοντες θα διαβεβαιώνονται ότι τα στοιχεία τους θα παραμείνουν ανώνυμα και θα προτρέπονται να απαντούν αυθόρμητα, με την πρώτη απάντηση που τους έρχεται στο μυαλό. Επίσης, θα ενημερώνονται οι συμμετέχοντες για τα πλαίσια της έρευνας και θα έχουν στη διάθεσή τους στοιχεία επικοινωνίας για οποιαδήποτε απορία ή σχόλιο θελήσουν.

Το δεύτερο μέρος θα αποτελείται από μία σειρά κλιμάκων που αφορούν τους παππούδες, το γονεϊκό ρόλο και τη σχέση του ζευγαριού. Συγκεκριμένα, η πρώτη κλίμακα των Hamilton, Matthews και Crawford, (2014) μετράει την *αίσθηση επάρκειας του γονιού* στο ρόλο του, δηλαδή τη διαδικασία κατά την οποία ο γονιός μαθαίνει δεξιότητες ώστε να αλλάζει τη συμπεριφορά του χωρίς εξωτερική βοήθεια μέσα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο που υποστηρίζει τις οικογενειακές σχέσεις και το να είναι κανείς γονιός. Χρησιμοποιείται ένα σύντομο ερωτηματολόγιο, που ονομάζεται *Me as a Parent*, το οποίο κατασκευάστηκε από το κέντρο έρευνας της γονεϊκότητας. Μετράει τις ακόλουθες όψεις της γονεϊκότητας: το πώς οι γονείς αισθάνονται ότι διαχειρίζονται τις προκλήσεις και τα προβλήματα, το βαθμό στον οποίο αισθάνονται ότι μπορούν να επηρεάσουν την ανάπτυξη των παιδιών τους. Οι γονείς καλούνται να επιλέξουν έναν αριθμό για το κατά πόσο συμφωνούν ή διαφωνούν με 16 προτάσεις ανάμεσα στο 1= Συμφωνώ απόλυτα 5= Διαφωνώ απόλυτα. Έχει βρεθεί ότι έχει καλή στατιστική εγκυρότητα, σταθερότητα και κοινωνική αξιοπιστία. Είναι το μοναδικό που συνδυάζει τα τέσσερα συστατικά της αίσθησης επάρκειας των γονέων, δηλαδή την (self-efficacy), τον αυτοέλεγχο (personal agency), την αυτεπάρκεια (self-sufficiency) και την

αυτοδιαχείριση (self-management). Το καθένα αντιπροσωπεύεται με τέσσερις προτάσεις.

Η αυτεπάρκεια είναι το να έχει ο γονιός τις γνώσεις, τις δεξιότητες, την ανθεκτικότητα και τους προσωπικούς πόρους που είναι αναγκαίοι για να λειτουργεί επιδέξια, χωρίς να χρειάζεται πρόσθετη υποστήριξη. Η αυτοαποτελεσματικότητα είναι η πεποίθηση του γονιού ότι μπορεί να λύσει ή να ξεπεράσει κάποιο πρόβλημα, η πίστη στη δυνατότητα αλλαγής. Η αυτοδιαχείριση είναι το να έχει ο γονιός τα εργαλεία και τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για να μπορεί να αλλάζει τις γονεϊκές πρακτικές του ανάλογα με τις ανάγκες, να αξιολογεί αυτές τις αλλαγές και να γίνεται αυτάρκης. Ο αυτοέλεγχος είναι η πεποίθηση ότι οι αλλαγές δεν οφείλονται στην τύχη ή άλλους εξωτερικούς/ανεξέλεγκτους παράγοντες αλλά στις προσπάθειες του ίδιου του γονιού ή του παιδιού του. Η επίλυση προβλημάτων είναι η ικανότητα των γονιών να λύνουν προβλήματα, να μελετούν τις εναλλακτικές επιλογές, να διαμορφώνουν ένα πλάνο, να το εκτελούν και μετέπειτα να αξιολογούν τα αποτελέσματά του. Ο δείκτης αξιοπιστίας άλφα βρέθηκε ότι ισούται με 0,86 κάτι που δείχνει ότι το ερωτηματολόγιο διαθέτει καλή αξιοπιστία.

Η δεύτερη κλίμακα των Esther και Otis, (2008, 2009) εξετάζει την *ισορροπία μεταξύ εργασιακής και οικογενειακής ζωής* (12 προτάσεις), την ενοχή για την κατανομή της προσοχής ανάμεσα σε αυτά τα δύο (δύο προτάσεις) και το βαθμό στον οποίο υπάρχει μετάνοια για την κατανομή του χρόνου σε αυτά τα δύο, καθώς και για τις οικογενειακές και επαγγελματικές επιλογές (δύο προτάσεις). Αποτελείται από 14 προτάσεις για τις οποίες οι συμμετέχοντες επιλέγουν έναν αριθμό από το 1 έως το 5 μίας κλίμακας τύπου Likert, ανάλογα με το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους (1=διαφωνώ απόλυτα, 5=συμφωνώ απόλυτα). Ο δείκτης αξιοπιστίας άλφα βρέθηκε ότι ισούται με 0,78 κάτι που δείχνει ότι το ερωτηματολόγιο διαθέτει καλή αξιοπιστία.

Η τρίτη κλίμακα αξιολογεί το *στρες* που προκύπτει από το γονεϊκό ρόλο. Το ερωτηματολόγιο (PSS) κατασκευάστηκε από τους Berry και Jones, (1995) και λαμβάνει υπόψιν τόσο θετικές όσο και αρνητικές πλευρές της γονεϊκότητας. Αποτελείται από 18 προτάσεις σε καθεμία από τις οποίες οι συμμετέχοντες καλούνται να διαλέξουν από το 1 έως το 5 σε μία κλίμακα τύπου Likert, ανάλογα με το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους (1=διαφωνώ απόλυτα, 5=συμφωνώ απόλυτα). Περιλαμβάνει τέσσερις υποκλίμακες, εγγύτητα με το παιδί, ικανοποίηση από το γονεϊκό ρόλο, θετικά/αρνητικά συναισθήματα συνδεδεμένα με το να είναι κανείς γονιός και δυσκολίες που συνδέονται με το να είναι κανείς γονιός. Ο δείκτης αξιοπιστίας άλφα βρέθηκε ότι ισούται με 0,82 κάτι που δείχνει ότι το ερωτηματολόγιο διαθέτει καλή αξιοπιστία.

Η τέταρτη κλίμακα εξετάζει τις *γονεϊκές πρακτικές των γονιών και των παππούδων* μέσω των απαντήσεων των γονιών. Το ερωτηματολόγιο είναι των Robinson, Mandlaco, Olsen & Hart, (1995) και λέγεται γονεϊκά ύφη και διαστάσεις διαπαιδαγώγησης (PSDQ). Κατασκευάστηκε σύμφωνα με τη θεωρία της Baumrind (1966, 1991) για τα τρία είδη γονεϊκού ύφους, δημοκρατικό, αυταρχικό και επιτρεπτικό. Αποτελείται από 58 προτάσεις οι οποίες κατατάσσονται σε διαστάσεις που με τη σειρά τους ανήκουν σε κάποιο από τα τρία γονεϊκά ύφη. Σε αυτό το ερωτηματολόγιο ο κάθε συμμετέχων θα απαντήσει τόσο για τον ίδιο όσο και για τη συχνότητα με την οποία προβαίνουν και οι τέσσερις από τους παππούδες και γιαγιάδες σε κάθε μία από τις προτάσεις με έναν αριθμό από το 1 έως το 5 (1= Ποτέ, 5= Πάντα).

Η πέμπτη κλίμακα είναι αυτοσχέδια και θα αφορά τη συχνότητα με την οποία βοηθά ο κάθε ένας από τους παππούδες καθώς και ο/η σύζυγος σε δραστηριότητες που προσφέρουν υλική/πρακτική και συναισθηματική υποστήριξη στην οικογένεια. Η

κλίμακα θα κυμαίνεται από το 0 που θα σημαίνει καθόλου μέχρι το 5 που θα σημαίνει καθημερινά.

Η έκτη κλίμακα είναι η αναθεωρημένη κλίμακα *δυναδικής προσαρμογής των Busby και συν.* (1995) η οποία αποτελείται από 14 ερωτήσεις. Προέρχεται από την κλίμακα δυναδικής προσαρμογής του Spanier (1976) η οποία χρησιμοποιείται για τη μέτρηση της προσαρμογής του ζευγαριού καθώς περιλαμβάνει ερωτήσεις που αφορούν τις υποκειμενικές εκτιμήσεις του ζευγαριού αλλά και τις συμπεριφορές που δείχνουν προσαρμογή, ενώ αποτελείται από υποκλίμακες οι οποίες δείχνουν τον πολύπλευρο χαρακτήρα της έννοιας που μελετάται. Επιπλέον, είναι ένα εργαλείο που έχει χρησιμοποιηθεί σε πληθώρα ερευνών (Touliatos, Perlmutter, & Straus, 1990) και έχει το πλεονέκτημα ότι διαχωρίζει μεταξύ καλά προσαρμοσμένων ζευγαριών και ανεπαρκώς προσαρμοσμένων (Spanier, 1976).

Η αναθεωρημένη έκδοση αυτής της κλίμακας χρησιμοποιήθηκε λόγω των επιπρόσθετων πλεονεκτημάτων της έναντι της πρωταρχικής κλίμακας, τα οποία είναι η μεγαλύτερη συντομία, οι βελτιωμένες ψυχομετρικές ποιότητες και καλύτερη εσωτερική συνοχή μεταξύ των υποκλιμάκων. Χρησιμοποιείται για να αξιολογήσει την προσαρμογή του ζευγαριού στο γάμο και χωρίζεται σε τρεις υποκλίμακες καθεμία από τις οποίες έχει περισσότερες από μία διαστάσεις (ενώ η έκδοση του Spanier το 1976 περιείχε 4 υποκλίμακες). Η πρώτη είναι η συναίνεση, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο συμφωνεί με το σύζυγό της σε διάφορα θέματα που σχετίζονται με τη λειτουργία του γάμου και χωρίζεται στις διαστάσεις των αξιών, της στοργής και της λήψης αποφάσεων (ερωτήσεις 1 - 6). Η δεύτερη είναι η ικανοποίηση, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο νιώθει ικανοποιημένη με το σύντροφό της και χωρίζεται στις διαστάσεις της σταθερότητας και της σύγκρουσης (ερωτήσεις 7 - 10). Η τρίτη είναι η συνοχή, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο το ζευγάρι συμμετέχει σε από κοινού

δραστηριότητες και έχει εγγύτητα, χωρίζεται στις διαστάσεις των δραστηριοτήτων και της συζήτησης (ερωτήσεις 11 - 14) (Busby et al., 1995). Το υψηλότερο σκορ σε καθεμία από αυτές τις κλίμακες και στο σύνολό τους δείχνει μεγαλύτερη σταθερότητα και ικανοποίηση στη σχέση, ενώ τα χαμηλότερα σκορ δείχνουν μεγαλύτερη αναστάτωση και ανησυχία. Ο δείκτης αξιοπιστίας άλφα βρέθηκε ότι ισούται με 0,89 κάτι που δείχνει ότι το ερωτηματολόγιο διαθέτει καλή αξιοπιστία.

Η έβδομη κλίμακα αφορά την *ικανοποίηση του γονιού*. Μετρίεται με το ερωτηματολόγιο των Cleminshaw και Guidubaldi (C-G PSS) (1985), το οποίο αξιολογεί τις στάσεις των γονιών απέναντι στο γονεϊκό τους ρόλο. Επιτρέπει τον ορισμό, τη σύγκριση και την έκφραση της γονικής ικανοποίησης σε δύο επίπεδα, τη σχέση με το παιδί και την εκτέλεση των καθηκόντων του γονεϊκού ρόλου. Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιούνται οι τρεις από τις πέντε υποκλίμακες του, η ικανοποίηση του γονιού στη σχέση του με το παιδί, η ικανοποίηση του γονιού με την εκτέλεση των καθηκόντων του γονεϊκού ρόλου και η γενική ικανοποίηση του γονιού. Αποτελείται από 32 προτάσεις για τις οποίες οι συμμετέχοντες πρέπει να δηλώσουν ανάλογα με το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους (1=διαφωνώ απόλυτα, 5=συμφωνώ απόλυτα) έναν αριθμό από το 1 έως το 5 σε μία κλίμακα τύπου Likert. Ο δείκτης αξιοπιστίας άλφα βρέθηκε ότι ισούται με 0,89 κάτι που δείχνει ότι το ερωτηματολόγιο διαθέτει καλή αξιοπιστία.

Το τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείται από ερωτήσεις που αφορούν τα *δημογραφικά χαρακτηριστικά* των συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα, ο κάθε γονιός θα απαντήσει σε ερωτήσεις που αφορούν προσωπικά χαρακτηριστικά του, δηλαδή, το φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, τη διάρκεια του γάμου, την επαγγελματική κατάσταση, το εκπαιδευτικό επίπεδο, το εκπαιδευτικό επίπεδο του συζύγου, το μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα, τον αριθμό ατόμων που διαμένουν στο

σπίτι του και αν υπάρχει κάποιος άλλος να διαμένει στο σπίτι, εκτός από τον ίδιο, το/τη σύντροφό του και τα παιδιά. Επιπλέον, ο κάθε γονέας που θα συμμετάσχει θα συμπληρώσει ερωτήσεις σε σχέση με την ηλικία και το φύλο του παιδιού/παιδιών του. Τέλος, θα κατατάξει σε μία κλίμακα τον καθένα από τους τέσσερις παππούδες ανάλογα με το βαθμό της βοήθειας (υλική/συναισθηματική) που προσφέρουν στην οικογένεια του και θα συμπληρώσει ερωτήσεις σε σχέση με την ηλικία, το φύλο, την επαγγελματική κατάσταση και το αν αποτελούν πεθερικά ή γονείς του.

2.3. Διαδικασία

Οι συμμετέχοντες απάντησαν σε ένα ερωτηματολόγιο σκεπτόμενοι το μικρότερο από τα παιδιά τους. Οι απαντήσεις τους ήταν ανώνυμες. Το δείγμα ήταν ευκαιριακό, ενώ η συλλογή του έγινε με δύο τρόπους. Ο πρώτος τρόπος ήταν το μοίρασμα ερωτηματολογίων σε ανθρώπους που γνωρίζει ο ερευνητής άμεσα ή έμμεσα μέσω τρίτων. Ο δεύτερος τρόπος ήταν η συμπλήρωσή του μέσω διαδικτύου, όπου οι συμμετέχοντες ακολουθούσαν κάποιο σύνδεσμο ώστε να τους εμφανιστεί το ερωτηματολόγιο.

3. Αποτελέσματα

Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS 20. Αρχικά έγιναν αναλύσεις συσχετίσεων Pearson μεταξύ όλων των μεταβλητών τις οποίες εξετάσαμε σε αυτή τη μελέτη και ακολούθησαν αναλύσεις πολλαπλής παλινδρόμησης για την πρόβλεψη κάποιων βασικών μεταβλητών. Τα αποτελέσματα των συσχετίσεων παρουσιάζονται στον πίνακα 1. Όπως φαίνεται λοιπόν, η προσαρμοστικότητα του ζευγαριού έχει θετική συσχέτιση με τη βοήθεια της πεθεράς, την αυτορρύθμιση, τον αυτοέλεγχο, την αυτοδιαχείριση, την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, τη γονική ικανοποίηση, την καλή σχέση γονιού – παιδιού, τη γενική ικανοποίηση γονιού, τη γονική ικανότητα, το δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης που έχει κοινό ένα ζευγάρι, τη συνοχή, τη συναίνεση και την ικανοποίηση του ζευγαριού. Αρνητική συσχέτιση βρέθηκε με την ενοχή και το γονικό άγχος.

Η συνοχή στη σχέση του ζευγαριού σχετίζεται τόσο θετικά όσο και αρνητικά με τους ίδιους παράγοντες που αναφέρθηκαν για την προσαρμοστικότητα. Η συναίνεση στο ζευγάρι σχετίζεται θετικά με την αυτορρύθμιση, τον αυτοέλεγχο, την αυτοδιαχείριση, την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, τη γονική ικανοποίηση, τη γονική ικανότητα, την προσαρμοστικότητα, το δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης που έχει κοινό ένα ζευγάρι, τη συνοχή και την ικανοποίηση του ζευγαριού. Αρνητική συσχέτιση βρέθηκε μόνο με την ενοχή.

Η ικανοποίηση του ζευγαριού σχετίζεται θετικά με τον αυτοέλεγχο, την αυτοδιαχείριση, την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, τη γονική ικανοποίηση, την καλή σχέση γονιού – παιδιού, τη γενική ικανοποίηση γονιού, τη γονική ικανότητα, την προσαρμοστικότητα, το δημοκρατικό στυλ

διαπαιδαγώγησης που έχει κοινό ένα ζευγάρι, τη συνοχή και τη συναίνεση. Αρνητική συσχέτιση βρέθηκε με την ενοχή και το γονικό άγχος.

Το γονικό άγχος έχει θετική συσχέτιση με την ενοχή και τη μετάνοια, ενώ αρνητική συσχέτιση βρέθηκε με την αυτορρύθμιση, τον αυτοέλεγχο, την αυτοδιαχείριση, την αυτοαποτελεσματικότητα, την αυτεπάρκεια, την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, τη γονική ικανοποίηση, την καλή σχέση γονιού – παιδιού, τη γενική ικανοποίηση γονιού, τη γονική ικανότητα, την προσαρμοστικότητα, το δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης που έχει κοινό ένα ζευγάρι, τη συνοχή και την ικανοποίηση του ζευγαριού.

Η αυτορρύθμιση του γονιού έχει θετική συσχέτιση με τον αυτοέλεγχο, την αυτοδιαχείριση, την αυτοαποτελεσματικότητα, την αυτεπάρκεια, την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, τη γονική ικανοποίηση, την καλή σχέση γονιού – παιδιού, τη γενική ικανοποίηση γονιού, τη γονική ικανότητα, την προσαρμοστικότητα, το δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης που έχει κοινό ένα ζευγάρι, τη συνοχή και τη συναίνεση. Αρνητική συσχέτιση βρέθηκε με την ενοχή, τη μετάνοια και το γονικό άγχος.

Η ικανοποίηση από το γονεϊκό ρόλο σχετίζεται θετικά με την αυτορρύθμιση, τον αυτοέλεγχο, την αυτοδιαχείριση, την αυτοαποτελεσματικότητα, την αυτεπάρκεια, την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, τη γονική ικανοποίηση, την καλή σχέση γονιού – παιδιού, τη γενική ικανοποίηση γονιού, τη γονική ικανότητα, την προσαρμοστικότητα, το δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης που έχει κοινό ένα ζευγάρι, τη συνοχή, τη συναίνεση και τη συζυγική ικανοποίηση. Αρνητική συσχέτιση βρέθηκε με την ενοχή, τη μετάνοια και το γονικό άγχος.

Πίνακας 2

Συσχετίσεις μεταξύ του συνόλου των μεταβλητών

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	
1	,56**	,21*	,26**	,06	-,067	-,016	,056	-,049	,081	,070	,081	-,010	,098	,049	,136	,063	,115	-,014	,035	,157	,037	,116	
2		,26**	,34**	,01	-,029	-,041	,104	-,080	,097	,163	,154	,083	,069	,015	,122	,043	,117	-,045	-,029	,162	,057	,094	
3			,58**	,13	-,013	,090	,088	,041	,080	,049	,113	,106	,136	,076	,164	,098	,191*	-,140	-,037	,229*	,142	,129	
4				,09	,019	,060	-,020	-,057	-,062	-,016	,072	,082	,043	,114	,086	-,048	,090	-,066	-,133	,123	,037	,082	
5					,059	,142	-,054	-,060	,029	-,047	-,092	-,205*	-,027	,056	,002	-,086	-,066	,142	-,106	-,120	-,093	,047	
6						,163	-,421**	-,245**	-,421**	-,365**	-,319**	-,488**	-,530**	-,412**	-,477**	-,399**	-,407**	,435**	-,317**	-,350**	-,343**	-,361**	
7							-,304**	-,273**	-,196*	-,242**	-,259**	-,223*	-,328**	-,266**	-,118	-,338**	-,013	,184*	-,086	-,039	-,014	,019	
8								,712**	,782**	,852**	,855**	,338**	,530**	,381**	,322**	,504**	,231*	-,336**	,272**	,209*	,219*	,165	
9									,411**	,415**	,447**	,321**	,476**	,359**	,296**	,438**	,263**	-,245**	,314**	,224*	,224*	,233*	
10										,561**	,550**	,329**	,453**	,299**	,319**	,423**	,301**	-,369**	,262**	,301**	,277**	,198*	
11											,738**	,243**	,388**	,273**	,176	,406**	,067	-,275**	,130	,046	,086	,034	
12												,193*	,381**	,288**	,244**	,346**	,116	-,190*	,173	,107	,121	,070	
13													,485**	,269**	,321**	,499**	,706**	-,495**	,412**	,574**	,643**	,601**	
14														,787**	,710**	,850**	,382**	-,540**	,385**	,405**	,278**	,317**	
15															,509**	,450**	,241**	-,332**	,236*	,257**	,176	,199*	
16																,362**	,307**	-,361**	,378**	,356**	,176	,283**	
17																	,344**	-,532**	,313**	,347**	,276**	,271**	
18																		-,223*	,517**	,807**	,889**	,884**	
19																			-,240*	-,226*	-,149	-,210*	
20																				,463**	,454**	,420**	
21																					,541**	,585**	
22																						,705**	
23																							

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$, **** $p < .0001$.

1= βοήθεια γιαγιάς, 2= βοήθεια παππού, 3= βοήθεια πεθεράς, 4= βοήθεια πεθερού, 5= βοήθεια συζύγου, 6= ενοχή, 7= μετάνοια, 8= αυτορρύθμιση, 9= αυτοέλεγχος, 10= αυτοδιαχείριση, 11= αυτοαποτελεσματικότητα, 12= αυτεπάρκεια, 13= ισορροπία επαγγελματικής & οικογενειακής ζωής, 14= γονική ικανοποίηση, 15= σχέση γονιού – παιδιού, 16= γενική ικανοποίηση γονιού, 17= γονική ικανότητα, 18= προσαρμοστικότητα, 19= γονικό άγχος, 20= δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης ζευγαριού, 21= συνοχή, 22= συναίνεση, 23= ικανοποίηση ζευγαριού.

Εν συνεχεία, με βάση τις αναλύσεις συσχετίσεων, έγιναν οι επτά αναλύσεις πολλαπλής παλινδρόμησης προκειμένου να βρεθούν οι προβλεπτικοί παράγοντες ξεχωριστά για καθεμία από τις μεταβλητές κριτηρίου, δηλαδή, την προσαρμογή, τη συνοχή, τη συναίνεση, την ικανοποίηση του ζευγαριού, το γονικό άγχος, την αυτορρύθμιση και τη γονική ικανοποίηση. Σύμφωνα με την πρώτη ανάλυση παλινδρόμησης, η οποία εξετάζει τον πρώτο μας στόχο, το ποσοστό της συνολικής

διακύμανσης της προσαρμοστικότητας του ζευγαριού που εξηγείται από τις προβλεπτικές μεταβλητές, που φαίνονται στον πίνακα 3, είναι 63% και το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό [$F(17, 90) = 11,739, p < .0001$]. Οι μεταβλητές που βρέθηκε ότι είναι στατιστικά σημαντικές για την πρόβλεψη του συγκεκριμένου μοντέλου είναι η βοήθεια της πεθεράς, η ενοχή, η αυτοδιαχείριση, η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, το δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης που έχει κοινό ένα ζευγάρι και το γονικό άγχος. Δηλαδή, όταν κάποιος εμφανίζει προσαρμοστικότητα στη συζυγική του σχέση, είναι πιο πιθανό να έχει τη βοήθεια της πεθεράς, να έχει καλή ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, να έχει καλύτερη αυτοδιαχείριση, να χαρακτηρίζεται τόσο ο ίδιος όσο και ο/η σύζυγος του από δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης, να βιώνει μικρότερη ενοχή αλλά και εντονότερο γονικό άγχος.

Πίνακας 3

Πολλαπλή ανάλυση παλινδρόμησης για την πρόβλεψη της προσαρμοστικότητας του ζευγαριού

Ανεξάρτητες μεταβλητές	B	T.A.	b (beta)	t
βοήθεια γιαγιάς	1,461	1,589	,066	,919
βοήθεια παππού	,644	1,522	,032	,423
βοήθεια πεθεράς	3,040	1,506	,151	2,018**
βοήθεια πεθερού	,021	1,683	,001	,012
Ενοχή	-1,421	,693	-,17	-2,049*
Μετάνοια	,741	,426	,113	1,739
Αυτοέλεγχος	,200	,342	,044	,587
Αυτοδιαχείριση	,688	,376	,15	1,829*
Αυτοαποτελεσματικότητα	-,620	,416	-,143	-1,491
Αυτεπάρκεια	-,166	,441	-,037	-,377
ισορροπία οικογενειακής & εργασιακής ζωής	,969	,132	,618	7,340****
σχέση μεταξύ γονιού – παιδιού	,159	,151	,08	1,050
γενική ικανοποίηση γονικού ρόλου	-,235	,185	-,103	-1,269
γονική ικανότητα	,088	,109	,068	,806
γονικό άγχος	,348	,115	,235	3,021***
δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης ζευγαριού	,123	,035	,250	3,522***
βοήθεια συζύγου	4,418	6,771	,042	,652

* $p < .1$, ** $p < .05$, *** $p < .01$, **** $p < .0001$.

Σύμφωνα με την δεύτερη ανάλυση παλινδρόμησης, η οποία εξετάζει το δεύτερο στόχο, το ποσοστό της συνολικής διακύμανσης της συνοχής του ζευγαριού που εξηγείται από τις προβλεπτικές μεταβλητές, που φαίνονται στον πίνακα 4, είναι 63% και το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό [F(17, 90)= 6,089, $p < .0001$]. Οι μεταβλητές που βρέθηκε ότι είναι στατιστικά σημαντικές για την πρόβλεψη του συγκεκριμένου μοντέλου είναι η βοήθεια της πεθεράς, η αυτοδιαχείριση, η αυτοαποτελεσματικότητα, η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, το δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης που έχει κοινό ένα ζευγάρι και το γονικό άγχος. Δηλαδή, όταν κάποιος έχει συνοχή στη συζυγική του σχέση, είναι πιο πιθανό να έχει τη βοήθεια της πεθεράς, να έχει ισορροπία μεταξύ εργασιακής και οικογενειακής ζωής, να έχει καλύτερη αυτοδιαχείριση, αυτοαποτελεσματικότητα πιο υψηλή, να χαρακτηρίζεται τόσο ο ίδιος όσο και ο/η σύζυγος του από δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης αλλά ταυτόχρονα να βιώνει εντονότερο γονικό άγχος.

Πίνακας 4

Πολλαπλή ανάλυση παλινδρόμησης για την πρόβλεψη της συνοχής στο ζευγάρι

Ανεξάρτητες μεταβλητές	B	T.A.	b (beta)	t
βοήθεια γιαγιάς	,603	,691	,077	,872
βοήθεια παππού	,597	,662	,083	,902
βοήθεια πεθεράς	1,237	,655	,173	1,889*
βοήθεια πεθερού	,161	,732	,021	,220
Ενοχή	-,338	,301	-,114	-1,120
Μετάνοια	,224	,185	,096	1,209
Αυτοέλεγχος	-,049	,149	-,031	-,331
Αυτοδιαχείριση	,351	,164	,215	2,146**
Αυτοαποτελεσματικότητα	-,348	,181	-,226	-1,925*
Αυτεπάρκεια	-,029	,192	-,018	-,149
ισορροπία οικογενειακής & εργασιακής ζωής	,222	,057	,398	3,864****
σχέση μεταξύ γονιού – παιδιού	,049	,066	,069	,741
γενική ικανοποίηση γονικού ρόλου	,017	,081	,021	,214
γονική ικανότητα	,052	,047	,112	1,092
γονικό άγχος	,096	,050	,183	1,926*
δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης ζευγαριού	,041	,015	,234	2,700***
βοήθεια συζύγου	-4,514	2,944	-,121	-1,533

* $p < .1$, ** $p < .05$, **** $p < .0001$

Σύμφωνα με την τρίτη ανάλυση παλινδρόμησης, η οποία εξετάζει το δεύτερο στόχο, το ποσοστό της συνολικής διακύμανσης της συναίνεσης σε ένα ζευγάρι που εξηγείται από τις προβλεπτικές μεταβλητές, που φαίνονται στον πίνακα 5, είναι 51% και το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό [$F(17, 90) = 7,419, p < .0001$]. Οι μεταβλητές που βρέθηκε ότι είναι στατιστικά σημαντικές για την πρόβλεψη του συγκεκριμένου μοντέλου είναι η βοήθεια της πεθεράς, η αυτοδιαχείριση, η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, η γενική ικανοποίηση στο γονεϊκό ρόλο, το δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης που έχει κοινό ένα ζευγάρι και το γονικό άγχος. Δηλαδή, όταν κάποιος εμφανίζει συναίνεση στη συζυγική σχέση, είναι πιο πιθανό να έχει τη βοήθεια πεθεράς, να έχει καλή ισορροπία μεταξύ εργασιακής και οικογενειακής ζωής, να έχει καλύτερη αυτοδιαχείριση, να έχει μεγαλύτερη γενική ικανοποίηση στο γονεϊκό ρόλο, να χαρακτηρίζεται τόσο ο ίδιος όσο και ο/η σύζυγος του από δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης, να βιώνει εντονότερο γονικό άγχος.

Πίνακας 5

Πολλαπλή ανάλυση παλινδρόμησης για την πρόβλεψη της συναίνεσης στο ζευγάρι

Ανεξάρτητες μεταβλητές	B	T.A.	b (beta)	t
βοήθεια γιαγιάς	,218	,803	,023	,271
βοήθεια παππού	,044	,769	,005	,058
βοήθεια πεθεράς	1,362	,762	,155	1,789*
βοήθεια πεθερού	-,393	,851	-,042	-,462
Ενοχή	-,485	,350	-,133	-1,383
Μετάνοια	,247	,216	,086	1,144
Αυτοέλεγχος	,090	,173	,046	,521
Αυτοδιαχείριση	,346	,190	,173	1,818*
Αυτοαποτελεσματικότητα	-,133	,210	-,070	-,633
Αυτεπάρκεια	-,142	,223	-,073	-,638
ισορροπία οικογενειακής & εργασιακής ζωής	,428	,067	,626	6,418****
σχέση μεταξύ γονιού – παιδιού	,095	,076	,109	1,243
γενική ικανοποίηση γονικού ρόλου	-,190	,094	-,190	-2,028**
γονική ικανότητα	,008	,055	,014	,148
γονικό άγχος	,175	,058	,270	3,001***
δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης ζευγαριού	,048	,018	,222	2,698***
βοήθεια συζύγου	-1,726	3,423	-,038	-,504

* $p < .1$, ** $p < .05$, *** $p < .01$, **** $p < .0001$

Σύμφωνα με την τέταρτη ανάλυση παλινδρόμησης, η οποία εξετάζει το δεύτερο στόχο, το ποσοστό της συνολικής διακύμανσης της συζυγικής ικανοποίησης που εξηγείται από τις προβλεπτικές μεταβλητές, που φαίνονται στον πίνακα 6, είναι 47% και το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό [$F(17, 90) = 6,645, p < .0001$]. Οι μεταβλητές που βρέθηκε ότι είναι στατιστικά σημαντικές για την πρόβλεψη του συγκεκριμένου μοντέλου είναι η βοήθεια του/της συζύγου, η ενοχή, η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και το δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης που έχει κοινό ένα ζευγάρι. Δηλαδή, όταν κάποιος έχει ικανοποίηση στη συζυγική του σχέση, είναι πιο πιθανό να έχει τη βοήθεια του/της συζύγου, να έχει καλύτερη ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, να χαρακτηρίζεται τόσο ο ίδιος όσο και ο/η σύζυγος του από δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης και να βιώνει μικρότερη ενοχή.

Πίνακας 6

Πολλαπλή ανάλυση παλινδρόμησης για την πρόβλεψη της ικανοποίησης στο ζευγάρι

Ανεξάρτητες μεταβλητές	B	T.A.	b (beta)	t
βοήθεια γιαγιάς	,640	,695	,079	,921
βοήθεια παππού	,003	,666	,000	,005
βοήθεια πεθεράς	,441	,659	,060	,669
βοήθεια πεθερού	,253	,736	,032	,343
Ενοχή	-,598	,303	-,196	-1,974*
μετάνοια	,271	,187	,113	1,451
αυτοέλεγχος	,160	,149	,096	1,067
αυτοδιαχείριση	-,009	,165	-,005	-,053
αυτοαποτελεσματικότητα	-,139	,182	-,087	-,762
αυτεπάρκεια	,004	,193	,003	,023
ισορροπία οικογενειακής & εργασιακής ζωής	,319	,058	,556	5,521****
σχέση μεταξύ γονιού - παιδιού	,015	,066	,021	,228
γενική ικανοποίηση γονικού ρόλου	-,062	,081	-,074	-,770
γονική ικανότητα	,028	,048	,059	,584
γονικό άγχος	,077	,050	,141	1,522
δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης ζευγαριού	,034	,015	,191	2,249**
βοήθεια συζύγου	10,657	2,961	,277	3,599***

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$, **** $p < .0001$

Σύμφωνα με την πέμπτη ανάλυση παλινδρόμησης, η οποία εξετάζει τον τρίτο στόχο, το ποσοστό της συνολικής διακύμανσης του γονικού άγχους που εξηγείται από τις προβλεπτικές μεταβλητές, που φαίνονται στον πίνακα 7, είναι 37% και το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό [$F(19, 88) = 4,548, p < .0001$]. Οι μεταβλητές που βρέθηκε ότι είναι στατιστικά σημαντικές για την πρόβλεψη του συγκεκριμένου μοντέλου είναι η ενοχή, η αυτοδιαχείριση, η γονική ικανότητα, η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και η συναίνεση στη συζυγική σχέση. Δηλαδή, όταν κάποιος έχει γονικό άγχος, είναι πιο πιθανό να έχει μειωμένη ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, αυτοδιαχείριση, γονική ικανότητα και συναίνεση αλλά να βιώνει λιγότερη ενοχή.

Πίνακας 7

Πολλαπλή ανάλυση παλινδρόμησης για την πρόβλεψη του γονικού άγχους

Ανεξάρτητες μεταβλητές	B	T.A.	b (beta)	t
βοήθεια γιαγιάς	,365	1,392	,025	,263
βοήθεια παππού	,157	1,330	,012	,118
βοήθεια πεθεράς	-2,014	1,342	-,148	-1,501
βοήθεια πεθερού	-,746	1,468	-,052	-,508
Ενοχή	1,100	,607	,195	1,812**
μετάνοια	-,101	,377	-,023	-,269
ισορροπία οικογενειακής & εργασιακής ζωής	-,431	,139	-,407	-3,11****
δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης ζευγαριού	-,028	,033	-,084	-,865
βοήθεια συζύγου	7,189	6,688	,101	1,075
γονική ικανότητα	-,249	,091	-,285	-2,72****
γενική ικανοποίηση γονικού ρόλου	-,010	,165	-,007	-,061
σχέση μεταξύ γονιού - παιδιού	-,114	,133	-,085	-,860
ικανοποίηση ζευγαριού	-,094	,250	-,051	-,376
αυτοαποτελεσματικότητα	,615	,379	,204	1,623
αυτεπάρκεια	-,088	,370	-,030	-,238
αυτοδιαχείριση	-,794	,335	-,256	-2,373****
αυτοέλεγχος	,071	,300	,023	,236
συνοχή	,349	,217	,184	1,606
συναίνεση	,518	,201	,335	2,580****

** $p < .05$, *** $p < .01$, **** $p < .0001$.

Σύμφωνα με την έκτη ανάλυση παλινδρόμησης, η οποία εξετάζει τον τέταρτο στόχο, το ποσοστό της συνολικής διακύμανσης της αυτορρύθμισης στο γονεϊκό ρόλο που εξηγείται από τις προβλεπτικές μεταβλητές, που φαίνονται στον πίνακα 8, είναι 23% και το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό [$F(16, 91) = 2,998, p < .0001$]. Οι μεταβλητές που βρέθηκε ότι είναι στατιστικά σημαντικές για την πρόβλεψη του συγκεκριμένου μοντέλου είναι η ενοχή και η γονική ικανοποίηση. Δηλαδή, όταν κάποιος έχει αυτορρύθμιση στο γονεϊκό του ρόλο, είναι πιο πιθανό να βιώνει μικρότερη ενοχή αλλά μεγαλύτερη ικανοποίηση σε αυτό του το ρόλο.

Πίνακας 8

Πολλαπλή ανάλυση παλινδρόμησης για την πρόβλεψη της αυτορρύθμισης

Ανεξάρτητες μεταβλητές	B	T.A.	b (beta)	t
βοήθεια γιαγιάς	-,566	1,659	-,036	-,341
βοήθεια παππού	1,790	1,534	,124	1,167
βοήθεια πεθεράς	1,303	1,614	,090	,807
βοήθεια πεθερού	-1,073	1,733	-,070	-,619
Ενοχή	-1,204	,720	-,200	-1,673**
μετάνοια	-,508	,444	-,108	-1,144
ισορροπία οικογενειακής & εργασιακής ζωής	-,010	,173	-,009	-,058
δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης ζευγαριού	,032	,039	,090	,823
βοήθεια συζύγου	-5,885	7,678	-,078	-,766
γονική ικανοποίηση	,252	,110	,478	2,293***
γενική ικανοποίηση γονικού ρόλου	-,160	,230	-,097	-,695
σχέση μεταξύ γονιού - παιδιού	-,108	,212	-,075	-,509
ικανοποίηση ζευγαριού	-,039	,293	-,020	-,133
συνοχή	-,217	,251	-,107	-,863
συναίνεση	,109	,242	,066	,450
γονικό άγχος	-,015	,123	-,014	-,123

** $p < .05$, *** $p < .01$

Σύμφωνα με την έβδομη ανάλυση παλινδρόμησης, η οποία εξετάζει τον πέμπτο στόχο, το ποσοστό της συνολικής διακύμανσης της γονικής ικανοποίησης που εξηγείται από τις προβλεπτικές μεταβλητές, που φαίνονται στον πίνακα 9, είναι 48%

και το μοντέλο είναι στατιστικά σημαντικό [F(14, 93)= 8,132, $p < .0001$]. Οι μεταβλητές που βρέθηκε ότι είναι στατιστικά σημαντικές για την πρόβλεψη του συγκεκριμένου μοντέλου είναι η ενοχή, η μετάνοια, η αυτορρύθμιση και το γονικό άγχος. Δηλαδή, όταν κάποιος έχει γονική ικανοποίηση, είναι πιο πιθανό να έχει βιώνει λιγότερο άγχος, μικρότερη ενοχή και μετάνοια αλλά να δείχνει υψηλότερη αυτορρύθμιση.

Πίνακας 9

Πολλαπλή ανάλυση παλινδρόμησης για την πρόβλεψη της ικανοποίησης από το γονεϊκό ρόλο

Ανεξάρτητες μεταβλητές	B	T.A.	b (beta)	t
βοήθεια γιαγιάς	1,105	2,565	,037	,431
βοήθεια παππού	-1,511	2,389	-,055	-,632
βοήθεια πεθεράς	1,561	2,468	,057	,633
βοήθεια πεθερού	,451	2,597	,015	,174
Ενοχή	-2,404	1,036	-,211	-2,320*
μετάνοια	-1,525	,675	-,171	-2,260**
ισορροπία οικογενειακής & εργασιακής ζωής	,072	,263	,034	,272
δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης ζευγαριού	,077	,058	,114	1,331
βοήθεια συζύγου	11,654	11,746	,081	,992
γονικό άγχος	-,526	,180	-,260	-2,922***
αυτορρύθμιση	,451	,155	,238	2,904***
ικανοποίηση ζευγαριού	,037	,454	,010	,081
συνοχή	,592	,386	,154	1,531
συναίνεση	-,123	,369	-,039	-,333

* $p < .1$, ** $p < .05$, *** $p < .01$

4. Συζήτηση

Ο βασικός στόχος της παρούσας μελέτης ήταν η εξέταση των προβλεπτικών μεταβλητών σε μία σειρά εννοιών που συνθέτουν την προσαρμοστικότητα στο ζευγάρι και την προσαρμοστικότητα στο γονεϊκό ρόλο. Επίσης, εξετάστηκε η σχέση μεταξύ γονικού άγχους και της γονικής αυτοαποτελεσματικότητας αλλά και μεταξύ του γονικού άγχους και της γονικής ικανοποίησης. Τέλος, εξετάστηκε η σχέση μεταξύ κοινωνικής υποστήριξης, δηλαδή της βοήθειας των παππούδων/γιαγιάδων με το γονικό άγχος και τη γονική αυτοαποτελεσματικότητα.

Ξεκινώντας με την πρώτη υπόθεση βρέθηκε ότι το γονικό άγχος συνδέεται αρνητικά με τη γονική αυτοαποτελεσματικότητα. Δηλαδή, όταν υπάρχει υψηλό γονικό άγχος, η αυτοαποτελεσματικότητα του γονιού είναι μειωμένη. Η υπόθεσή μας λοιπόν επιβεβαιώθηκε και σε ελληνικό πληθυσμό, εφόσον επανειλημμένως έχει βρεθεί βιβλιογραφικά αυτή η σύνδεση και σε άλλες μελέτες στο εξωτερικό (Sevigny & Loutzenhiser, 2009· Jones & Prinz, 2005). Επιπλέον, το γονικό άγχος έχει αρνητική σχέση με τη γονική ικανοποίηση. Δηλαδή, όταν το γονικό άγχος είναι υψηλό, η γονική ικανοποίηση είναι μειωμένη. Αυτό είναι κάτι που συμφωνεί με παλιότερες έρευνες, μία από τις οποίες είχε δείξει αυτή τη σχέση συγκεκριμένα σε δείγμα μητέρων (Hassal et al., 2005). Μάλιστα, η σχέση αυτή ήταν εντονότερη για τη γονική ικανοποίηση, όπως έχει βρεθεί και αλλού (MacInnes, 2009). Η πρώτη υπόθεση λοιπόν επιβεβαιώθηκε συνολικά.

Η δεύτερη υπόθεση δεν επιβεβαιώθηκε, καθώς δεν βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση ούτε μεταξύ κοινωνικής υποστήριξης και γονικού άγχους, ούτε μεταξύ κοινωνικής υποστήριξης και γονικής αυτοαποτελεσματικότητας. Ωστόσο, μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση είδαμε ότι τα ευρήματα στη σχέση μεταξύ κοινωνικής υποστήριξης και γονικού άγχους είναι μεικτά και υπάρχουν αρκετές μελέτες που δεν

εντοπίζουν μία τέτοια σύνδεση (Small, 2010). Γι' αυτό και σημασία φαίνεται να έχει το πώς γίνεται αντιληπτή τελικά η υποστήριξη από το γονιό, το πλαίσιο κάτω από το οποίο παρέχεται και το πώς χρησιμοποιείται (Deckard, 2004).

Βλέποντας τον πρώτο στόχο, βρέθηκε ότι όταν κάποιος εμφανίζει προσαρμοστικότητα στη συζυγική του σχέση, είναι πιο πιθανό να έχει τη βοήθεια της πεθεράς, να έχει καλή ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, να έχει καλύτερη αυτοδιαχείριση, να χαρακτηρίζεται τόσο ο ίδιος όσο και ο/η σύζυγός του από δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης, να βιώνει μικρότερη ενοχή αλλά και εντονότερο γονικό άγχος. Η υπόθεση λοιπόν επιβεβαιώθηκε μερικώς καθώς μόνο η βοήθεια της πεθεράς και όχι του πεθερού, της μητέρας και του πατέρα, φάνηκε ότι συνεισφέρει στην πρόβλεψη της προσαρμοστικότητας στο ζευγάρι. Αυτό είναι ένα απροσδόκητο εύρημα, καθώς βιβλιογραφικά δεν μπορούμε να το στηρίξουμε.

Ωστόσο, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, δεν βρέθηκαν μελέτες που να συνδέουν τη βοήθεια των παππούδων με την προσαρμοστικότητα στο ζευγάρι. Βέβαια, έχει φανεί ότι η βοήθεια της μητέρας είναι αυτή στην οποία ένα ζευγάρι καταφεύγει όταν έχει ανάγκη (Thomese & Liefbroer, 2013). Αυτό όμως πιθανόν σημαίνει ότι η βοήθεια της γιαγιάς από την πλευρά της μητέρας είναι κάτι το δεδομένο, οπότε και δεν έχει τελικά και τόση επιρροή στη σχέση του ζευγαριού. Αναφερόμαστε στη γιαγιά από την πλευρά της μητέρας καθώς το δείγμα στη συντριπτική του πλειοψηφία αποτελούνταν από γυναίκες. Μία πρώτη λοιπόν, ίσως πιθανή εξήγηση του ευρήματος θα μπορούσε να είναι το ότι η βοήθεια της πεθεράς σε σχέση με των άλλων παππούδων και της γιαγιάς βιώνεται ως κάτι το θετικό από τον άλλο σύζυγο, καθώς διατηρούνται στενές σχέσεις με την οικογένεια του και αυτή η θετικότητα μέσω της διάχυσης προβλέπει αυξημένη προσαρμοστικότητα στο ζευγάρι. Επιπλέον, είναι πιθανόν το γεγονός ότι βοηθάει η πεθερά να δείχνει ότι οι σχέσεις μεταξύ των δύο οικογενειών προέλευσης του ζευγαριού είναι καλές και ο σύζυγος να μην νιώθει για

παράδειγμα, αποκομμένος, όπως συμβαίνει συχνά.

Ο δεύτερος παράγοντας πρόβλεψης είναι η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. Έτσι όπως έχουν διαμορφωθεί τα πράγματα τις τελευταίες δεκαετίες με την αύξηση των οικογενειών διπλής καριέρας και το άγχος εκπλήρωσης ρόλου που απορρέει από αυτές τις αλλαγές (Purdum et al., 2006) φαίνεται ότι συμβάλει θετικά στην προσαρμοστικότητα του ζευγαριού. Η σύνδεση της προσαρμοστικότητας με τη μειωμένη ενοχή εξηγείται επίσης με αυτό τον τρόπο καθώς η ενοχή αναφέρεται στην αίσθηση επάρκειας της προσοχής που αφιερώνει ο γονιός στο παιδί. Μάλιστα έχει βρεθεί ότι οι μητέρες όταν είναι ικανοποιημένες με το μίσθια των οικογενειακών υποχρεώσεων έχουν και αυξημένη συζυγική ικανοποίηση (Scott, 2009).

Ο τρίτος παράγοντας, δηλαδή η αυτοδιαχείριση είναι μία όψη της αυτοαποτελεσματικότητας του γονιού και φαίνεται ότι προβλέπει αυξημένη αυτοαποτελεσματικότητα η ύπαρξή της. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί πιθανόν με άλλες μελέτες στις οποίες έχει βρεθεί θετική σχέση μεταξύ της συζυγικής ικανοποίησης στο ζευγάρι και της αυξημένης γονικής αυτοαποτελεσματικότητας (Haslam et al., 2006· Sevigny & Loutzenhiser, 2009).

Ιδιαίτερα σημαντικό εύρημα ήταν το ότι η ύπαρξη κοινού δημοκρατικού στυλ διαπαιδαγώγησης μεταξύ των δύο γονιών προβλέπει αυξημένη προσαρμοστικότητα στη σχέση τους. Επίσης, έχει βρεθεί ότι όταν οι μητέρες δεν είναι ευχαριστημένες με τις γονεϊκές πρακτικές του συζύγου τους μειώνουν τις ευκαιρίες αλληλεπίδρασης του με το παιδί (Scott, 2009). Αυτό είναι πιθανό ότι οδηγεί σε απόσυρση και μικρότερη εμπλοκή του συζύγου, με αποτέλεσμα να διαχέεται αυτό και στη σχέση του ζευγαριού.

Ο τελευταίος παράγοντας του γονικού άγχους προβλέπει με απροσδόκητο τρόπο την προσαρμοστικότητα καθώς φαίνεται ότι είναι το αυξημένο και όχι το μειωμένο

άγχος το οποίο την προβλέπει. Αυτό είναι δύσκολο να εξηγηθεί, πιθανόν όμως οφείλεται στο ότι το άγχος που βιώνουν οι γονείς στο ρόλο τους τους στρέφει για υποστήριξη στους συζύγους τους και εμμέσως βελτιώνεται και η προσαρμοστικότητα του ζευγαριού.

Ο δεύτερος στόχος αφορά την πρόβλεψη των επιμέρους παραγόντων της προσαρμοστικότητας, δηλαδή, τη συνοχή, τη συναίνεση και τη συζυγική ικανοποίηση. Όσον αφορά τη συνοχή τα αποτελέσματα κινούνται στο ίδιο μοτίβο με την πρόβλεψη της προσαρμοστικότητας στο ζευγάρι με τη διαφορά ότι η ενοχή δεν έχει στατιστικά σημαντικό ρόλο στην πρόβλεψή της συνοχής στη σχέση του ζευγαριού. Όσον αφορά τη συναίνεση τα αποτελέσματα επίσης κινούνται στο ίδιο μοτίβο με τα αποτελέσματα στην πρόβλεψη της συνοχής με τη μόνη διαφορά ότι στατιστική σημαντικότητα βρέθηκε και στην ικανοποίηση από το γονεϊκό ρόλο. Φάνηκε, δηλαδή, ότι η γονική ικανοποίηση όταν είναι αυξημένη προβλέπει και περισσότερη συναίνεση στη σχέση του ζευγαριού. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί λόγω της διάχυσης καθώς η ικανοποίηση στον ένα ρόλο έχει θετικά αποτελέσματα και σε άλλους ρόλους ενός ατόμου. Παράδειγμα αποτελεί η μελέτη των Krishnakumar και Buehler (2000) όπου η συζυγική ικανοποίηση είχε θετικές συνέπειες στην από κοινού ανατροφή των παιδιών, παρατηρείται έτσι διάχυση από το συζυγικό στο γονεϊκό υποσύστημα.

Η συζυγική ικανοποίηση ενώ προβλεπόταν, όπως και η προσαρμογή από την ενοχή, την ισορροπία μεταξύ οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και το κοινό δημοκρατικό στυλ διαπαιδαγώγησης των συζύγων δεν προβλέπεται από τη βοήθεια της πεθεράς αλλά από τη βοήθεια του/της συζύγου. Αυτό συνάδει με ευρήματα προηγούμενων μελετών όπου είχε βρεθεί ότι η συζυγική ικανοποίηση συνδέεται με μεγαλύτερη εμπλοκή του συζύγου (Feinberg, 2003). Επιπλέον, δεν προβλέπεται από την ύπαρξη γονικού άγχους και αυτοδιαχείρισης.

Ο τρίτος στόχος αφορούσε την πρόβλεψη του γονικού άγχους, το οποίο προβλέπεται από τη γονική αυτοαποτελεσματικότητα κάτι που συνάδει και με την πρώτη μας υπόθεση που επιβεβαιώθηκε. Επίσης, προβλέπεται από την ενοχή και την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, δηλαδή, η μεγαλύτερη ενοχή που νιώθει ο γονιός προβλέπει την ύπαρξη αυξημένου άγχους και μειωμένης ισορροπίας ανάμεσα στους δύο ρόλους, το γονεϊκό και τον επαγγελματικό, κάτι το οποίο εξηγείται μέσω της διάχυσης. Ο τελευταίος προβλεπτικός παράγοντας είναι η συναίνεση η επίδραση της οποίας έχει αναφερθεί και παραπάνω.

Ο τέταρτος στόχος αφορούσε την πρόβλεψη της γονικής αυτοαποτελεσματικότητας η οποία βρέθηκε ότι προβλέπεται μόνο από τη μειωμένη ενοχή και την αυξημένη ικανοποίηση στο γονεϊκό ρόλο. Η σχέση με την ικανοποίηση έχει φανεί επανειλημμένως, ενώ η σχέση με την ενοχή θα μπορούσε παρομοίως με τις προηγούμενες υποθέσεις να αποδοθεί στη διάχυση μεταξύ του επαγγελματικού και οικογενειακού συστήματος. Η δυσκολία στην ισορροπία μεταξύ αυτών των δύο συστημάτων δημιουργεί ενοχή στο γονιό και αυτό από ότι φαίνεται τον κάνει να νιώθει λιγότερο αποτελεσματικός στο ρόλο του (Pakenham et al., 2004· Kuhn & Carter, 2006).

Ο πέμπτος και τελευταίος στόχος αφορούσε την ικανοποίηση από το γονεϊκό ρόλο η οποία φάνηκε ότι προβλέπεται από το γονικό άγχος, την ενοχή, τη μετάνοια και την αυτοαποτελεσματικότητα. Συγκεκριμένα, προβλέπεται από αυξημένη αυτοαποτελεσματικότητα κάτι που έχει φανεί σε πολυάριθμες μελέτες (Coleman & Karraker, 1997, 2000). Την ικανοποίηση επίσης προβλέπουν η μειωμένη ενοχή και το μειωμένο γονικό άγχος κάτι στο οποίο έχουμε ήδη αναφερθεί και ήταν αναμενόμενο,, καθώς και η μετάνοια σε σχέση με την επάρκεια του χρόνου που αφιερώνεται στο παιδί.

Συμπερασματικά, η παρούσα μελέτη έδειξε ότι πραγματικά οι ψυχολογικοί

παράγοντες που περιλαμβάνονται στην προσαρμοστικότητα στο γονεϊκό ρόλο, δηλαδή η αυτοαποτελεσματικότητα, το άγχος και η ικανοποίηση που αφορούν το άτομο ως γονιό, η ενοχή, το από κοινού δημοκρατικό γονεϊκό στυλ διαπαιδαγώγησης και η ισορροπία μεταξύ οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής προβλέπουν σε συνδυασμό με τη βοήθεια των παππούδων/γιαγιάδων την προσαρμοστικότητα του ζευγαριού και την προσαρμοστικότητα στο γονεϊκό ρόλο. Αυτό όμως δε σήμαινε ότι η πρόβλεψη των εννοιών που μελετήθηκαν προβλεπόταν από το συνδυασμό ταυτόχρονα όλων αυτών των παραγόντων.

Περιορισμοί

Ένας από τους βασικούς περιορισμούς της παρούσας έρευνας είναι η πλειοψηφική συμμετοχή μαμάδων έναντι των μπαμπάδων, παρόλο που έγινε προσπάθεια προσέγγισής τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει δυνατότητα να γίνουν στατιστικές αναλύσεις με σκοπό τη σύγκριση μεταξύ διαφορετικού φύλου γονέων. Επιπλέον, ένα από τα βασικά μειονεκτήματα των μελετών για τη γονεϊκότητα το οποίο ισχύει και εδώ, είναι η απουσία μελέτης των αντιλήψεων και στάσεων των μπαμπάδων. Αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι οι μπαμπάδες είναι πιο δύσκολα προσβάσιμοι λόγω των απαιτητικών εργασιακών ωραρίων αλλά στη μειωμένη σε σχέση με τις μαμάδες εμπλοκή στην ανατροφή των παιδιών. Εκτός από αυτό, το μέγεθος του ερωτηματολογίου αποτέλεσε αποτρεπτικό παράγοντα. Έναν ακόμα περιορισμό αποτελεί το ότι το ερωτηματολόγιο δεν συμπληρώθηκε ολοκληρωμένα από τους συμμετέχοντες. Στο μέρος του ερωτηματολογίου που αφορούσε τις γονεϊκές πρακτικές του γονιού, ο οποίος απαντούσε ως προς τις δικές του, του/της συζύγου και του καθενός από τους τέσσερις παππούδες και γιαγιάδες υπήρχαν πάρα πολλά κενά. Έτσι, αυτή η κλίμακα δεν χρησιμοποιήθηκε όπως είχε προβλεφθεί, για τη σύγκριση

των γονεϊκών πρακτικών μεταξύ γονιού και παππούδων γιαγιάδων, αλλά μόνο ως προς τη σύγκριση μεταξύ των γονεϊκών πρακτικών των δύο γονιών. Αυτός ο περιορισμός όπως και ο πρώτος οφείλεται κατά κύριο λόγο στο πολύ μεγάλο μέγεθος του ερωτηματολογίου και τον πολύ χρόνο που απαιτούσε η συμπλήρωσή του. Αυτό φάνηκε από το ότι πολλοί συμμετέχοντες ξεκινούσαν τη συμπλήρωση όλων των πεδίων, αλλά μετά από λίγο σταματούσαν τη συμπλήρωση των πεδίων που αφορούσαν τους παππούδες και τις γιαγιάδες. Ο τρίτος περιορισμός αφορούσε το μέγεθος του δείγματος, το οποίο παρόλο που ήταν ικανοποιητικό, δεν ήταν επαρκές για τις απαιτήσεις των στατιστικών αναλύσεων που χρησιμοποιήθηκαν. Ο τελευταίος περιορισμός αφορούσε τη γενικευσιμότητα των ευρημάτων καθώς το δείγμα προερχόταν κατά κύριο λόγο από κατοίκους της πρωτεύουσας.

Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Μία πρώτη πρόταση για μελλοντική έρευνα αποτελεί η εξέταση του βιώματος της γονεϊκότητας και από την πλευρά των μπαμπάδων. Αυτό θα ήταν ιδιαίτερος σημαντικό λόγω των αλλαγών που έχουν παρατηρηθεί τις τελευταίες δεκαετίες ως προς το μέγεθος αλλά και το είδος της εμπλοκής των μπαμπάδων στην οικογενειακή ζωή και συγκεκριμένα στην ανατροφή του παιδιού. Μία δεύτερη μελλοντική ερευνητική πρόταση θα μπορούσε να αποτελέσει η επανάληψη της μελέτης με μεγαλύτερο δείγμα και συντομευμένες κλίμακες. Η τελευταία πρόταση αφορά τη μελέτη της συχνότητας της βοήθειας των παππούδων/ γιαγιάδων όχι μόνο σε δραστηριότητες και σε θετική κατά κύριο λόγο υποστήριξη αλλά με υποστήριξη που γίνεται αρνητικά αντιληπτή. Δηλαδή, με ερωτήσεις που θα αφορούν για παράδειγμα, τη χωρίς σαφή όρια ανάμειξη των παππούδων και γιαγιάδων, την ύπαρξη συνασπισμών εντός του συστήματος, τις πιθανές συγκρούσεις του ζευγαριού που

αφορούν την ανάμειξη των παππούδων και γιαγιάδων. Σημαντικό θα ήταν και να μελετηθεί η υποκειμενική αντίληψη του ζευγαριού για την υποστήριξη που λαμβάνουν από τους παππούδες και γιαγιάδες, δίνοντας τη δυνατότητα να τη χαρακτηρίσουν οι ίδιοι ως αρνητική ή θετική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Abidin, R. R. (1992). The determinants of parenting behavior. *Journal of Clinical Child Psychology, 21*, 407-412.
- Abidin R. R. (1995) *Parenting Stress Index*, 3rd edn. Psychological Assessment Resource, Odessa, FL.
- Abidin, R.R., & Brunner, J.F. (1995). Development of a parenting alliance inventory. *Journal of Clinical Child Psychology, 24*, 31-40.
- Aldous, J., & Mulligan, G. M. (2002). Fathers' child care and children's behavior problems: A longitudinal study. *Journal of Family Issues, 23*, 624-647.
- Amato, P. P., & Fowler, F. (2002). Parenting practices, child adjustment, and family diversity. *Journal of Marriage and Family, 64*, 703-716.
- Andreassen, C., Hetland, J., & Pallesen, S. (2013). Workaholism and work-family spillover in a cross-occupational sample. *European Journal of Work and Organizational Psychology, 22*(1), 78-87.
- Ardelt, M., & Eccles, J. (2001) Effects of mother's parental efficacy beliefs and promotive parenting strategies on inner-city youth. *Journal of Family Issues, 22* (8), 944-972.
- Arnold, E. H., O'Leary, S. G. & Edwards, G. H. (1997). Father involvement and self-reported parenting of children with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65*, 337-34.
- Aquilino, W. S., & Supple, A. J. (2001). Long-term effects of parenting practices during adolescence on well-being outcomes in young adulthood. *Journal of Family Issues, 22*, 289-308.

- Avison, W. R., Ali, J., & Walters, D. (2007). Family structure, stress, and psychological distress: A demonstration of the impact of differential exposure. *Journal of Health and Social Behavior, 48*, 301-317.
- Bagner, D. M., & Eyberg, S. M. (2003). Father involvement in parent training: When does it matter? *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 32*, 599-605.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review, 84*(2), 191-215.
- Bandura, A. (1982a). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist, 37*, 122-147.
- Bandura, A. (1982b). The psychology of chance encounters and life paths. *American Psychologist, 37*, 747-755
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1997a). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bandura, A. (2004). Model of causality in social learning theory. In A. Freeman, M. J. Mahoney, P. DeVito & D. J. Martin (Eds.), *Cognition in psychotherapy* (2nd ed.). New York: Springer.
- Barber, B. K., & Olsen, J. A. (1997). Socialization in context: Connection, regulation, and autonomy in the family, school, and neighborhood, and with peers. *Journal of Adolescent Research, 12*, 287-315.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development, 37*, 887-907.
- Baumrind, D. (1991). Parenting styles and adolescent development. In

- J. Brooks-Gunn, R. Lerner, & A. C. Petersen (Eds.), *The encyclopedia of adolescence* (pp. 746-758). New York: Garland.
- Bean, R. A., Bush, K. R., McKenry, P. C., & Wilson, S. M. (2003). The impact of parental support, behavioral control, and psychological control on the academic achievement and self-esteem of African American and European American adolescents. *Journal of Adolescent Research, 18*, 523-541.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process. *Child Development, 55*, 83- 96.
- Belsky, J., Jaffee, S.R., Sligo, J., Woodward, L., & Silva, P.A. (2005). Intergenerational transmission of warm-sensitive-stimulating parenting: A prospective study of mothers and fathers of 3-year-olds. *Child Development, 76*, 384-396.
- Bengston, V. L. (2001). Beyond the nuclear family: the increasing importance of multigenerational bonds. *Journal of Marriage and the Family, 63*, 1-16.
- Berg, C., Meegan, S., Deviney, F. (1998). A social-contextual model of coping with everyday problems across the lifespan. *International Journal of Behavioral Development, 22*, 239-261.
- Berry, J., & Jones W. (1995). The Parental Stress Scale: Initial psychometric evidence. *Journal of Social and Personal Relationships, 12*, 463-472.
- Binda, W., & Crippa, F. (2000). Parental self-efficacy and characteristics of mother and father in the transition to parenthood. In C. Violato, E. Oddone-Paolucci, et al. (Eds.), *The Changing Family and Child Development* (pp. 117–131). Aldershot, England7 Ashgate.
- von Bertalanffy, L. (1968). *General system theory: Essays on its foundation and development*, rev. ed. New York: George Braziller.

- Bouchard, G., Lee, C. M., Asgary, V., & Pelletier, L. (2007). Fathers' motivation for involvement with their children: A self-determination theory perspective. *Fathering*, 5, 25-41.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: research perspectives. *Developmental Psychology*, 22, 723-742.
- Brissette, I., Scheier, M. F., & Carver, C. S. (2002). The role of optimism in social network development, coping, and psychological adjustment during a life transition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(1), 102-111.
- Bugental D. B., Johnston C. (2000). Parental and child cognitions in the context of the family. *Annu. Rev. Psychol.* 51 315–344.
- Burney, R. V. (2007). Predictors of coparenting quality among first time parents during toddlerhood. (Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, University of North Carolina, Greensboro) Ανακτήθηκε από <https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/umi-uncg-1320.pdf>
- Cabrera, N. Tamis-LeMonda, C., Bradley, R., Hofferth, S., & Lamb, M. (2000). Fatherhood in the Twenty-First Century. *Child Development*, 71, 127-136.
- Cairney, J., Boyle, M., Offord, D. R., & Racine, Y. (2003). Stress, social support, and depression in single and married mothers. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38, 442- 449.
- Calvo, V., & Bianco, F. (2015). Influence of adult attachment insecurities on parenting self-esteem: the mediating role of dyadic adjustment. *Frontiers in Psychology*, 6, 1461.
- Canford, J. A. (2004). Stress-buffering or stress-exacerbation? Social support and social undermining as moderators of the relationship between perceived stress and depressive symptoms among married people. *Personal Relationship*, 11, 23-40.

Capaldi, D., Pears, K., Patterson, G., & Owen, L. (2003). Continuity of parenting practices across generations in an at-risk sample: A prospective comparison of direct and mediated associations. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31, 127-142.

Chen, Z., & Kaplan, H. (2001). The intergenerational transmission of constructive parenting. *Journal of Marriage and Family*, 63, 17-31.

Coleman, P.K. & Karraker, K.H. 1997. Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review* 18, 47–85.

Coleman, P.K., & Karraker, K.H. (1998). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review*, 18, 47-85.

Coleman, P.K. & Karraker, K.H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: conceptualization, measurement and correlates. *Family Relations*, 49, 13-24

Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2003). Maternal self-efficacy beliefs, competence in parenting, and toddlers' behavior and developmental status. *Infant Mental Health Journal*, 24, 126-148.

Cohen, S. & Wills, T.A., Stress, social support and the buffering hypothesis, 1985.

Collins, W. A., Maccoby, E. E., Steinberg, L., Hetherington, E. M., & Bornstein, M. H. (2000). Contemporary research on parenting: The case for nature and nurture. *American Psychologist*, 55, 218 –232.

Conger, R.D., Nell, T., Kim, K.J., & Scaramella, L. (2003). Angry and aggressive behavior across three generations: A prospective, longitudinal study of parents and children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31, 143-160.

Copeland, D. & Harbaugh, B.L. (2005). Differences in parenting stress between married and single first time mothers at six to eight weeks after birth. *Comprehensive Pediatric Nursing*, 28, 139-152.

- Costigan, C. L., Cox, M. J., & Cauce, A. (2003). Work-parenting linkages among dual-earner couples at the transition to parenthood. *Journal of Family Psychology*, 17(3), 397-408.
- Cowan, C.P., & Cowan, P.A. (1999). When partners become parents: The big life change for couples. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Assoc.
- Cox, M.J., & Paley, B. (2003). Understanding families as systems. *Current Directions in Psychological Science*, 12, 193-196.
- Crnic, K., & Acevedo, M. (1995). Everyday stresses and parenting. In M. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting, Applied and practical parenting* (pp. 277-297). Mahwah, NJ: Lawrence Earlbaum Associates.
- Crnic, K., & Low, C. (2002). Everyday stresses and parenting. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Vol. 5: Practical issues in parenting* (2nd ed., pp. 243–367). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Crnic, K., Gaze, C., & Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behavior at age five. *Infant and Child Development*, 14, 117-132.
- Crockenberg, S., & Leerkes, E. (2003). Infant negative emotionality, caregiving, and family relationships. In A. Booth and A. Crouter (Eds.), *Children's influence of family dynamics. The neglected side of family relationships* (pp. 57-78). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Dale, N. (1996). *Working with families of children with disabilities*. London: Routledge.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113, 487-496.
- Deckard-Deater, K. (2004). *Parenting stress*. London: Yale University Press.

- DeMarle, D. & Le Roux, P. (2001). The life cycle and disability: experiences of discontinuity in child and family development. *Journal of Loss & Trauma*, 6, 29-43.
- De Montigny, F., & Lacharité, C. (2005). Perceived parental efficacy: Concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 49(4), 387-396.
- Deslandes, R., & Bertrand, R. (2005). Motivation of parental involvement in secondary-level schooling. *Journal of Educational Research*, 98, 164-175.
- Doherty, W. J., Galston, W. A., Glenn, N. D., Gottman, J., Markey, B., Markman, H. J., et al. (2004). *Twenty-one reasons why marriage matters*. Wollongong, NSW: National Marriage Coalition.
- Dorsey, S., Klein, K., Forehand, R., & Group, F. H. (1999). Parenting Self-efficacy of HIV-Infected Mothers. *Journal of Marriage and Family*, 61, 295-305.
- Drake, E.E., Humenick, S.S., Amankwaa, L., Younger, J. & Roux, G. 2007. Predictors of maternal responsiveness. *Journal of Nursing Scholarship* 39 (2), 119-125.
- Edwards, J.R., & Rothbard, N.P. (2000). Mechanisms linking work and family: Clarifying the relationships between work and family constructs. *Academy of Management Review*, 25, 178-199.
- Elek, S.M., Hudson, D.B. & Bouffard, C. 2003. Marital and parenting satisfaction and infant care self-efficacy during the transition to parenthood: The effect of infant sex. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing* 26, 45-57.
- Erdwins, C.J., Buffardi, L.C., Casper, W.J., & O'Brien, A.S. (2001). The Relationship of Women's Role Strain to Social Support, Role Satisfaction, and Self-Efficacy. *Family Relations*, 50(3), 230-238.

- Erel O., Burman B. (1995). Interrelatedness of marital relations and parent–child relations: a metaanalytic review. *Psychol. Bull.* 118 108–132.
- Feeney, J.A., Hohaus, L., Noller, P., & Alexander, R.P. (2001). *Becoming parents: Exploring the bonds between mothers, fathers, and their infants*. New York: Cambridge University Press.
- Feinberg, M. E. (2003). The internal structure and ecological context of coparenting: A framework for research and intervention. *Parenting Science and Practice*, 3, 93-131.
- Feldman, M.A. et al. (2002). Relationships between social support, stress and mother-child interactions in mothers with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 15, 314-323.
- Frank, T. J., Keown, L. J., & Sanders, M. R. (2015). Enhancing father engagement and inter-parental teamwork in an evidence-based parenting intervention: A randomized-controlled trial of outcomes and processes. *Behavior Therapy*. Advance online publication. doi: 10.1016/j.beth.2015.05.008
- Frick, P. J., Christian, R. E., & Wootton, J. M. (1999). Age trends in the association between parenting practices and conduct problems. *Behavior Modification*, 23, 106-128.
- Fuller-Thomson, E., Minkler, M., Driver, D. (1997). A profile of grandparents raising grandchildren in the United States. *Gerontologist*, 37, 406-411.
- Furdyna, H.E., Tucker, M.B., & James, A. D. (2008). Relative Spousal Earnings and Marital Happiness Among African American and White Women. *Journal of Marriage and Family*, 70, 332-344.
- Gallavan, D. B., & Newman, J. L. (2013). Predictors of burnout among correctional mental health professionals. *Psychological Services*, 10(1), 115-122.

- Glazer, S. (2006). Social support across cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 30, 605-622.
- Grant-Vallone, E. J., & Donaldson, S.I. (2001). Consequences of Work-Family Conflict on Employee Well-being Over Time. *Work & Stress*, 15(3), 214-226.
- Grych, J.H. (2002). Marital relationships and parenting. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting: Vol. 4. Social conditions and applied parenting* (pp. 203-225). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Guendouzi, J. (2006). The Guilt Thing: Balancing Domestic and Professional Roles. *Journal of Marriage and Family*, 68, 901-909.
- Guidubaldi, J., & Cleminshaw, H. K. (1985). The development of the Cleminshaw-Guidubaldi Parent Satisfaction Scale. *Journal of Clinical Child Psychology*, 14, 293–298.
- Hagestad, G. O. (2006). Transfers between grandparents and grandchildren: The importance of taking a three-generation perspective. *Zeitschrift für Familienforschung*, 18, 315–332.
- Hamilton, V. E., Matthews, J. M., & Crawford, S. B. (2014). Development and Preliminary Validation of a Parenting Self-Regulation Scale: “Me as a Parent”. *Journal of Child and Family Studies*, 24:2853–2864.
- Hank, K., & Buber, I. (2009). Grandparents caring for their grandchildren: Findings from the 2004 Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe. *Journal of Family Issues*, 30, 53 – 73.
- Hare, M. (2014). "The Relationship of Parents' Work Stress and Child Functioning in the Context of Spillover Effects, Marital and Parenting Stress, and Parents' Perceptions" *HIM 1990-2015*. Paper 1640. . (Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή,

University of Central Florida) Ανακτήθηκε από

[http://etd.fcla.edu/CF/CFH0004645/Hare Megan M 201407 BS.pdf](http://etd.fcla.edu/CF/CFH0004645/Hare_Megan_M_201407_BS.pdf)

Hassall, R., Rose, J., & McDonald, J. (2005). Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: The effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49(6), 405-418.

Haslam, D. M., Pakenham, K. I., & Smith, A. (2006). Social Support and Postpartum Depressive Symptomology: The Mediating Role of Maternal Self-Efficacy. *Infant Mental Health Journal*, 27 (3), 276-291.

Helms-Erikson, H. (2001). Marital quality ten years after the transition to parenthood: Implications of the timing of parenthood and the division of housework. *Journal of Marriage and Family*, 63, 1099-1110.

Herman, M. R., Dornbusch, S. M., Herron, M. C., & Herting, J. R. (1997). The influence of family behavioral control, connection, and psychological autonomy on six measures of adolescent functioning. *Journal of Adolescent Research*, 12, 34-67.

Hess, C. R., Teti, D. M., & Hussey-Gardner, B. (2004). Self-efficacy and parenting of high-risk infants: The moderating role of parent knowledge of infant development. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25(4), 423-437.

Holland, A. S., & McElwain, N. L. (2013). Maternal and paternal perceptions of coparenting as a 33 link between marital quality and the parent–toddler relationship. *Journal of Family Psychology*, 27(1), 117-126.

Holloway S. D., Suzuki S., Yamamoto Y., Behrens K. Y. (2005). Parenting self-efficacy among Japanese mothers. *J. Comp. Fam. Stud.* 36 61–76.

- Hudson, D. B., Elek, S. M., & Fleck, M. O. (2001). First-Time Mothers' and Fathers' Transition to Parenthood: Infant Care Self-Efficacy, Parenting Satisfaction, and Infant Sex. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 24, 31-43.
- Izzo, C., Weiss, L., Shanahan, T., & Rodriguez-Brown, F. (2000). Parental self-efficacy and social support as predictors of parenting practices and children's socioemotional adjustment in Mexican immigrant families. *Journal of Prevention and Intervention in the Community*, 20, 197-213.
- Jackson, A. P., & Huang, C. C. (2000). Parenting stress and behavior among single mothers of preschoolers: The mediating role of self-efficacy. *Journal of Social Service Research*, 26(4), 29–42.
- Jane, B. & Robbins, J. (2007). Intergenerational Learning: Grandparents teaching everyday concepts in science and technology. *Asia Pacific Forum on Science Learning and Teaching* 8(1), Ανακτήθηκε από http://www.ied.edu.hk/apfslt/v8_issue1/jane/index.htm
- Johnson, D. R. (1995). Assessing Marital Quality in Longitudinal and Life Course Studies. p. 155–202 in *Family Assessment*, Conoley, G. C., & Werth, E. B. (eds). Buros Institute of Mental Measurements.
- Jones, T.L., & Prinz, R.J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical Psychology Review*, 25, 341-363.
- Kalliath, P., Kalliath, T., & Singh, V. (2011). When work intersects family: A qualitative Exploration of the experiences of dual earner couples in India. *South Asian Journal of Management*, 18 (1), 37-59.
- Kitzmann, K. M. (2000). Effects of marital conflict on subsequent triadic family interactions and parenting. *Developmental Psychology*, 36, 3-13.

- Krishnakumar, A., & Buehler, C. (2000). Interparental conflict and parenting behaviors: A meta-analytic review. *Family Relations*, 49, 25–44.
- Kornhaber, A., (1996). *Contemporary Grandparenting*. Thousand Oaks CA. Sage Publications.
- Kuhn JC, Carter AS. 2006. Maternal Self-Efficacy and Associated Parenting Cognitions Among Mothers of Children with Autism. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76 , 564-575.
- Lam, D. (1999). Parenting stress and anger: the Hong Kong experience. *Child and Family Social Work*, 4, 337-346.
- Laucht, M., Esser, G., & Schmidt, M.H. (1997). Developmental outcome of infants born with biological and psychosocial risks. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 843-853.
- Lavee, Yoav, Shlomo Sharlin, and Ruth Katz. 1996. “The Effect of Parenting Stress on Marital Quality. An Integrated Mother-Father Model.” *Journal of Family Issues* 17:114-135.
- Leary, A., & Katz, L. F. (2004). Coparenting, family-level processes, and peer outcomes: The moderating role of vagal tone. *Development and Psychopathology*, 16, 593-608.
- Lee, M. A., Schoppe-Sullivan, S. J., & Kamp Dush, C. M. (2012). Parenting perfectionism and parental adjustment. *Journal of Personality and Individual Differences*, 52(3), 454-457.
- Lindsey, E., Caldera, Y., & Colwell, M. (2005). Correlates of coparenting during infancy. *Family Relations*, 54, 346-359.

- MacInnes, L. K., (2006). Parenting self-efficacy and stress in mothers and fathers of children with down syndrome. (Διδακτορική διατριβή, Simon Fraser University, Canada). Ανακτήθηκε από summit.sfu.ca/system/files/iritems1/9635/ETD4589.pdf
- Manuel, J., Naughton, M.J., Balkrishnan, R., Smith, B.P., & Koman, L.A. (2003). Stress and adaptation in mothers of children with cerebral palsy. *Journal of Pediatric Psychology, 28*, 197-201.
- Mazur, E. (2006). Biased Appraisals of Parenting Daily Hassles Among Mothers of Young Children: Predictors of Parenting Adjustment. *Cognitive Therapy Research, 30*, 161-175.
- McBride, B.A., & Rane, T.R. (1998). Parenting alliance as a predictor of father involvement: An explanatory study. *Family Relations, 47*, 229-236.
- McCubbin, M., & McCubbin, H. (2001). Resiliency in families: A conceptual model of family adjustment and adaptation in response to stress and crises. In H. I. McCubbin, A. I Thompson, and M.A. McCubbin, *Family measurements: Stress, coping and resiliency. Inventories for research and practice (pp.1-29)*. Honolulu, HI: Kamehameha Schools.
- McConnell, M.C., & Kerig, P.K. (2002). Assessing coparenting in families of school-age children: Validation of the coparenting and family rating system. *Canadian Journal of Behavioural Science, 34*, 44-58.
- McHale, J.P. (1995). Coparenting and triadic interactions during infancy: The roles of marital distress and child gender. *Developmental Psychology, 31*, 985-996.
- McHale, J.P., & Fivaz-Depeursinge, E. (1999). Understanding triadic and family group interactions during infancy and toddlerhood. *Clinical Child and Family Psychology Review, 2*, 107-127.

- McHale, J.P., Kazali, C., Rotman, T., Talbot, J., Carleton, M., & Lieberman, R. (2004). The transition to coparenthood: Parents' prebirth expectations and early coparental adjustment at 3 months postpartum. *Development and Psychopathology*, 16, 711-733.
- Milkie, M.A., Kendig, S.M., Nomaguchi, K.M., & Denny, K.E. (2010). Time with children, children's well-being, and work-family balance among employed parents. *Journal of Marriage and Family*, 72(5), 1329-1343.
- Minke, K. M., & Anderson, K. J. (2005). Family-school collaboration and positive behavior support. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 7, 181-185.
- Minuchin, P. (1985). Families and individual development: Provocations from the field of family therapy. *Child Development*, 56, 289-302.
- Mitchelson, J. K.(2009). Seeking the perfect balance: Perfectionism and work-family conflict. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 82, 349-367.
- Murry, V.M., Harrell, A.W., Brody, G.H., Chen, Y-F., Simmons, R.L., Black, A.R., Cutrona, C.E., & Gibbons, F. X. (2008). Long-Term Effects of Stressors on Relationship Well-Being and Parenting Among Rural African American Women. *Family Relations* 57, 117-127.
- Ngai, F.W., Wai-Chi Chan, S. & Holroyd, E. 2007. Translation and validation of a Chinese version of the parenting sense of competence scale in Chinese mothers. *Nursing Research* 56 (5), 348-354.

Ontai, L., & Sano, Y. (2008). Low-income rural mother's perceptions of parent confidence: The role of family health problems and partner status. *Family Relations*, 57, 324- 334.

Pakenham, K. I., Sofronoff, K., & Samios, C. (2005). Finding meaning in parenting a child with Asperger syndrome: Correlates of sense making and benefit finding. *Research in Developmental Disabilities*, 25, 245-264.

Pearlin, L. (1999). Stress and mental health: A conceptual overview. In A. V. Horwitz & T. L. Scheid (Eds.), *A handbook for the study of mental health: Social contexts, theories and systems* (pp. 161-175). New York, NY: Cambridge University Press

Pearlin, L. (1999). Stress and mental health: A conceptual overview. In A. V. Horwitz & T. L. Scheid (Eds.), *A handbook for the study of mental health: Social contexts, theories and systems* (pp. 161-175). New York, NY: Cambridge University Press

Pearlin, L. (1999). Stress and mental health: A conceptual overview. In A. V. Horwitz & T. L. Scheid (Eds.), *A handbook for the study of mental health: Social contexts, theories and systems* (pp. 161-175). New York, NY: Cambridge University Press

Pearlin, L. (1999). Stress and mental health: A conceptual overview. In A. V. Horwitz & T. L. Scheid (Eds.), *A handbook for the study of mental health: Social contexts, theories and systems* (pp. 161-175). New York, NY: Cambridge University Press

Pearlin, L. (1999). Stress and mental health: A conceptual overview. In A. V. Horwitz & T. L. Scheid (Eds.), *A handbook for the study of mental health: Social contexts, theories and systems* (pp. 161-175). New York, NY: Cambridge University Press

Pearlin, L. (1999). Stress and mental health: A conceptual overview. In A. V. Horwitz & T. L. Scheid (Eds.), *A handbook for the study of mental health: Social contexts, theories and systems* (pp. 161-175). New York, NY: Cambridge University Press.

Perrone, K. M., & Worthington, E. L. (2001). Factors influencing ratings of marital quality by

Individuals within dual-career marriages: A conceptual model.

Journal of Counseling Psychology, 48 (1), 3-9.

Perrone, K. M., Webb, L. K., & Jackson, Z. V. (2007). Relationships between parental attachment, work and family roles, and life satisfaction. *The Career Development Quarterly, 55*, 237-248.

Perry-Jenkins, M., Repetti, R.L. & Crouter, A. C. (2000). Work and Family in the 1990s.

Journal of Marriage and the Family, 62(4), 981-998.

Prevatt, F. F. (2003). The contribution of parenting practices in a risk and resiliency model of children's adjustment. *British Journal of Developmental Psychology, 21*, 469-480.

Purdom, C. L., Lucas, J. L., & Miller, K. S. (2006). Couple type, parental status, and the mediating impact of social support. *North American Journal of Psychology, 8*, 1-12.

Raikes, H.A., & Thompson, R.A. (2005). Efficacy and social support as predictors of parenting stress among families in poverty. *Infant Mental Health Journal, 26*, 177-190.

Raikkonen, K., Pesonen, A.-K., Heinonen, K., Komsu, N.,

Jarvenpaa, A.-L., & Strandberg, T. E. (2006). Stressed Parents: A Dyadic Perspective on Perceived Infant Temperament. *Infant and Child Development, 15*, 75- 87.

Renk, K., Roberts, R., Roddenberry, A., Luick, M., Hillhouse, S., Meehan, C.,

Oliveros, A., & Phares, V. (2003). Mothers, fathers, gender role, and time parents spend with their children. *Sex Roles, 48*, 305-315.

- Robinson, C., Mandleco, B., Olsen, S. F., & Hart, C. H. (1995). Authoritative, authoritarian, and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological Reports, 77*, 819-830.
- Roeters, A., van der Lippe, T., & Kluwer, E. S. (2010). Work characteristics and parent-child relationship quality: The mediating role of temporal involvement. *Journal of Marriage and Family, 72*(5), 1317-1328.
- Ross, C. E., & Mirowsky, J. (1995). Does employment affect health? *Journal of Health and Social Behavior, 36*, 230-243.
- Salonen, A. H., Kaunonen, M., Astedt-Kurki, P., Jarvenpaa, A. L., Isoaho, H., & Tarkka, M. T. (2009). Parenting self-efficacy after childbirth. *Journal of Advanced Nursing, 65* (11), 2324-2336.
- Sanders, M. R. (2008). Triple P-positive parenting program as a public health approach to strengthening parenting. *Journal of Family Psychology, 22*, 506–517.
- Schoppe-Sullivan, S.J., Mangelsdorf, S.C., Brown, G.L., & Sokolowski, M.S. (2007). Goodness-of-fit in family context: Infant temperament, marital quality, and early coparenting behavior. *Infant Behavior and Development, 30*, 82-96.
- Schoppe-Sullivan, S.J., Mangelsdorf, S.C., Frosch, C.A., & McHale, J.L. (2004). Associations between coparenting and marital behavior from infancy to preschool years. *Journal of Family Psychology, 18*, 194-207.
- Scott, S.L., 2009. Predicting children's emotional and behavioral functioning: an examination of coparenting and parental satisfaction. (Αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, University of Central Florida) Ανακτήθηκε από http://etd.fcla.edu/CF/CFE0002784/Scott_Samantha_L_200908_MS.pdf
- Seligman, M. & Darling, B. (1997). *Ordinary families, special children* (2nd ed.). New York: The Guilford Press.

- Sevigny, P. R., & Loutzenhiser, L. (2009). Predictors of parenting self-efficacy in mothers and fathers of toddlers. *Child: care, health and development*, 36 (2), 179-189.
- Sheldon, S. B. (2002). Parents' social networks and beliefs as predictors of parent involvement. *The Elementary School Journal*, 102 (4), 301-316.
- Sheldon, S. B., & Epstein, J. L. (2005). Involvement counts: Family and community partnerships and mathematics achievement. *Journal of Educational Research*, 98, 196-206.
- Simons, R.L. & Johnson, C. (1996). The impact of marital and social network support on quality of parenting. In Pierce, G. R., Sarason, B.R. & Sarason, I. G. (Ed), *Handbook of social support and the family* (pp.269-287). New York: Plenum Press.
- Skok, A., Harvey, D., & Reddihough, D. (2006). Perceived stress, perceived social support, and wellbeing among mothers of school-aged children with cerebral palsy. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 31(1), 53-57.
- Small, R. P. (2010). A Comparison Of Parental Self-Efficacy, Parenting Satisfaction, And Other Factors Between Single Mothers With And Without Children With Developmental Disabilities. (Διδακτορική διατριβή, Wayne State University, Μίσιγκαν). Ανακτήθηκε από http://digitalcommons.wayne.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1029&context=oa_dissertations
- Spanier, G. B., (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38, 15-38.
- Spanier, G. B., & Cole, C. (1976). Toward clarification and investigation of marital adjustment. *International Journal of Sociology of the Family*, 6, 121 -146.
- Spanier, G. B., & Lewis, R. A. (1980). Marital quality: A review of the seventies. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 96-110.

- StGeorge, J. M., & Fletcher, R. J. (2012). Time for work, commuting, and parenting? Commuting parents' involvement with their children. *Community, Work & Family*, 15(3), 273-291.
- Stright, A.D., & Bales, S.S. (2003). Coparenting quality: Contributions of child and parent characteristics. *Family Relations*, 52, 232-240.
- Suzuki S. (2010). The effects of marital support, social network support, and parenting stress on parenting: self-efficacy among mothers of young children in Japan. *J. Early Child. Res.* 8 40–66.
- Svensson-Dianellou,A, Smith, P.K. and Mestheneos, E. (2010) *Family help by Greek grandparents, Journal of Intergenerational Relationships*, 8 (3), 249 – 263.
- Teubert, D., & Pinquart, M. (2010). The association between co-parenting and child adjustment: A meta-analysis. *Parenting: Science and Practice*, 10, 286-307.
- Thomese, F. and Liefbroer, A.C. (2013). Child Care and Child Births: The Role of Grandparents in the Netherlands. *Journal of Marriage and Family* 75(2), 403–421.
- Thompson, R., & Zuroff, D. C. (1999). Development of self-criticism in adolescent girls: Roles of maternal dissatisfaction, maternal coldness, and insecure attachment. *Journal of Youth and Adolescence*, 28, 197-210.
- To, T., Cadarette, S.M., & Liu, Y. (2001). Biological, social, and environmental correlates of preschool development. *Child: Care, Health & Development*, 27, 187-200.
- Trivette, C.M., & and Dunst, C.J. (2005). Community-Based Parent Support Programs. *Encyclopedia on Early Childhood Development*. Centre of Excellence for Early Childhood Development. Online Publishing.
- Tsai, F., Motamed, S., Elia, N., & Rougemond, A. C. (2011). Evolution in intergenerational exchanges between elderly people and their grandchildren in

Taiwan:Data from a multiple round cross-sectional study from 1993 to 2007. *BMC Public Health*, 11, 639.

Tsibidaki, A., and A. Tsamparli. 2007. Support networks for the Greek family with preschool or school age disabled children. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology* 5, no. 2: 283306.

Van Egeren, L.A. (2003). Prebirth predictors of coparenting experiences in early infancy. *Infant Mental Health*, 24, 278-295.

Van Egeren, L.A. (2004). The development of the coparenting relationship over the transition to parenthood. *Infant Mental Health*, 25, 453-477.

Van Hooff, M. L., Geurts, S.A., Kompier, M.A. & Taris, T. W. (2006). Work-Home Interference: How Does it Manifest Itself from Day to Day? *Work & Stress* 20, 145-162.

Voydanoff, P. (2004). The effects of work demands and resources on work-to-family conflict and facilitation. *Journal of Marriage and Family*, 66, 398-412.

Walker-Barnes, C. J., & Mason, C. A. (2004). Delinquency and substance use among gang-involved youth: The moderating role of parenting practices. *American Journal of Community Psychology*, 34, 235-250.

Weisberg, D. 2015. The International Parenting Survey: Child, Parent and Family Experiences in the UK. (Διδακτορική διατριβή, University of Manchester, England).

Ανακτήθηκε από <https://www.escholar.manchester.ac.uk/uk-ac-man-scw:274559>

White, J. M., & Klein, D. M. (2002). *Family theories*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

Wierda-Boer, H. H., Gerris, J. M., & Vermulst, A. A. (2009). Managing multiple roles: Personality, stress, and work-family interference in dual-earner couples. *Journal of Individual Differences*, 30(1), 6-19

Wilton, V, & Davey J.A. (2006). Grandfathers – their changing family roles and contributions. Blue Skies Report 3/06

Woodbridge, S. (2010). Exploring the Relationship between Grandparents and Their Grandchild who has a disability. (Διδακτορική διατριβή, Queensland University of Technology, Brisbane Australia). Ανακτήθηκε από http://eprints.qut.edu.au/41020/1/Sandra_Woodbridge_Thesis.pdf

Γεώργας, Δ. (2000). Η ψυχοδυναμική της οικογένειας στην Ελλάδα: Ομοιότητες και διαφορές με άλλες χώρες. Στο Α. Καλαντζή-Αζίζι, Η. Μπεζεβέγκη, (επ.). Θέματα επιμόρφωσης/ευαισθητοποίησης στελεχών ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μουσούρου, Λ. (1999). Κρίση της οικογένειας και κρίση αξιών. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 98-99, 5-19.

Παράρτημα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Αγαπητή μητέρα / Αγαπητέ πατέρα,

η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη μελέτη των οικογενειακών σχέσεων. Συγκεκριμένα αφορά τη σχέση, ανάμεσα στο ζευγάρι, στους γονείς με το παιδί και στους γονείς με τους παππούδες και τις γιαγιάδες. Αυτές οι σχέσεις είναι καθοριστικές και ιδιαίτερα σημαντικές και μπορούν να επηρεάσουν την ποιότητα της ζωής των μελών μίας οικογένειας αλλά και την ανάπτυξη του παιδιού. Η έρευνα στην οποία καλείστε να συμμετάσχετε λαμβάνει χώρα στα πλαίσια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Ψυχολογίας, του Τμήματος Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστήμιου στην Αθήνα, υπό την εποπτεία του καθηγητή Π.Σ. Κορδούτη. Οι απαντήσεις σας είναι αυστηρά εμπιστευτικές και ανώνυμες. Τα ερωτηματολόγια θα χρησιμοποιηθούν καθαρά για επιστημονικούς λόγους και μόνο από τους ερευνητές, ενώ οι απαντήσεις θα αναλυθούν ως σύνολο. Για οποιαδήποτε απορία σχετικά με τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου μη διστάσετε να ρωτήσετε την ερευνήτρια πεδίου. Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συνεργασία σας.

Με εκτίμηση, Κάφαλη Ευδοξία

Υ.Γ. Επόπτης: Παναγιώτης Σ. Κορδούτης, Καθηγητής, Τμήμα Ψυχολογίας Παντείο Πανεπιστήμιο, Λ. Συγγρού 136, Αθήνα 17671 / ηλ. ταχ: kordouti@panteion.gr και ιστότοπος: <http://www.kordoutis.gr>

Ερευνήτρια πεδίου: Ευδοξία Κάφαλη / ηλ. ταχ: evdoxiakaf@hotmail.com

Παρακαλώ οι απαντήσεις σας να δίνονται σε σχέση με το μικρότερό σας παιδί.

Κυκλώστε δίπλα σε κάθε πρόταση τον αριθμό που περιγράφει καλύτερα το πώς νιώθετε.

1= Συμφωνώ απόλυτα

2= Συμφωνώ

3= Ούτε Συμφωνώ ούτε Διαφωνώ

4= Διαφωνώ

5= Διαφωνώ απόλυτα

		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε Συμφωνώ ούτε Διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
1	Όταν κάτι πάει δεν πάει καλά ανάμεσα σε μένα και το παιδί μου, λίγα πράγματα υπάρχουν που μπορώ να κάνω για να το διορθώσω.	1	2	3	4	5
2	Ξέρω πώς να λύνω τα περισσότερα προβλήματα που προκύπτουν από το γονικό μου ρόλο.	1	2	3	4	5
3	Έχω εμπιστοσύνη στον εαυτό μου ως γονιό.	1	2	3	4	5
4	Το παιδί μου συνήθως κάνει το δικό του στο τέλος, οπότε γιατί να προσπαθήσω.	1	2	3	4	5
5	Έχω τις ικανότητες να αντιμετωπίσω τις καινούργιες καταστάσεις με το παιδί μου όταν προκύπτουν.	1	2	3	4	5
6	Όταν απαιτούνται αλλαγές στην	1	2	3	4	5

	οικογένειά μου είμαι καλός/ή στο να θέτω στόχους για να επιτύχω αυτές τις αλλαγές.					
7	Μπορώ να βρω αυτό που απαιτείται για να λύσω όποια προβλήματα έχει το παιδί μου.	1	2	3	4	5
8	Είμαι αντάξιος/α των προσδοκιών μου όσον αφορά τη συναισθηματική υποστήριξη που παρέχω στο παιδί μου.	1	2	3	4	5
9	Συχνά νιώθω αβοήθητος/η όσον αφορά τη συμπεριφορά του παιδιού μου.	1	2	3	4	5
10	Είμαι καλός/ή στο να κάνω σχέδια και να οργανώνω διασκεδαστικές/εκπαιδευτικές δραστηριότητες για να συμμετέχει το παιδί μου.	1	2	3	4	5
11	Έχω όλες τις απαραίτητες ικανότητες για να είμαι ένας καλός γονιός για το παιδί μου.	1	2	3	4	5
12	Ξέρω ότι κάνω καλή δουλειά ως γονιός.	1	2	3	4	5
13	Ξέρω πώς να αντιλαμβάνομαι σε ποιες καταστάσεις είναι πιθανότερο το παιδί μου να είναι πιο χαρούμενο.	1	2	3	4	5
14	Μπορώ να μείνω συγκεντρωμένος στα πράγματα που χρειάζεται να κάνω ως γονιός ακόμα και όταν έχω βιώσει κάποια εμπειρία που με αναστάτωσε.	1	2	3	4	5
15	Οι ικανότητες μου ως γονιός είναι αποτελεσματικές.	1	2	3	4	5
16	Το πώς θα εξελιχθεί το παιδί μου είναι κυρίως θέμα τύχης.	1	2	3	4	5

Ακολουθούν κάποιες προτάσεις που περιγράφουν συναισθήματα και σκέψεις για την εμπειρία του να είναι κανείς γονιός. Σκεφτείτε κάθε πρόταση σε σχέση με το πώς είναι γενικά η σχέση σας με το μικρότερο παιδί σας. Παρακαλώ κυκλώστε δίπλα σε κάθε πρόταση τον αριθμό που περιγράφει καλύτερα το πώς νιώθετε.

1= Συμφωνώ απόλυτα

2= Συμφωνώ

3= Ούτε Συμφωνώ ούτε Διαφωνώ

4= Διαφωνώ

5= Διαφωνώ απόλυτα

		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε Συμφωνώ ούτε Διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
1	Είμαι χαρούμενος/η στο ρόλο μου ως γονιός.	1	2	3	4	5
2	Δεν υπάρχει (σχεδόν) τίποτα που δεν θα έκανα για το παιδί μου, εάν αυτό ήταν απαραίτητο.	1	2	3	4	5
3	Η φροντίδα του παιδιού μου, μερικές φορές, μου απορροφά περισσότερο χρόνο και ενέργεια,	1	2	3	4	5

	απ' όσο έχω να δώσω.					
4	Κάποιες φορές ανησυχώ αν κάνω αρκετά πράγματα για το παιδί μου.	1	2	3	4	5
5	Νιώθω κοντά στο παιδί μου.	1	2	3	4	5
6	Απολαμβάνω να περνάω χρόνο με το παιδί μου.	1	2	3	4	5
7	Το παιδί μου είναι μία σημαντική πηγή τρυφερότητας για μένα.	1	2	3	4	5
8	Το να είμαι γονιός με κάνει να νιώθω πιο σίγουρος/η και αισιόδοξος/η για το μέλλον.	1	2	3	4	5
9	Το παιδί μου είναι η βασική πηγή άγχους στη ζωή μου.	1	2	3	4	5
10	Το να έχω παιδί, μου αφήνει λίγο χρόνο και μικρότερη ευελιξία στη ζωή μου.	1	2	3	4	5
11	Το να έχω παιδί, είναι οικονομικό βάρος.	1	2	3	4	5
12	Είναι δύσκολο να ισορροπώ μεταξύ των διαφορετικών υποχρεώσεων εξαιτίας του παιδιού.	1	2	3	4	5
13	Η συμπεριφορά του παιδιού μου συχνά μου δημιουργεί άγχος ή με φέρνει σε δύσκολη θέση.	1	2	3	4	5
14	Αν ήταν να το ξαναέκανα, ίσως αποφάσιζα να μην κάνω παιδί.	1	2	3	4	5
15	Νιώθω πνιγμένος/η από τις ευθύνες του να είσαι γονιός.	1	2	3	4	5
16	Το να έχω παιδί, μου αφήνει λιγότερες επιλογές και έλεγχο στη ζωή μου.	1	2	3	4	5
17	Είμαι ικανοποιημένος/η ως γονιός.	1	2	3	4	5
18	Βρίσκω το παιδί μου αξιολάτρευτο.	1	2	3	4	5

Παρακαλώ κυκλώστε δίπλα σε κάθε πρόταση τον αριθμό που περιγράφει καλύτερα το πώς νιώθετε. Οι απαντήσεις να δίνονται σε σχέση με το μικρότερό σας παιδί.

- 1= Συμφωνώ απόλυτα
2= Συμφωνώ
3= Ούτε Συμφωνώ ούτε Διαφωνώ
4= Διαφωνώ
5= Διαφωνώ απόλυτα

		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε Συμφωνώ ούτε Διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
1	Εύχομαι να είχα περιμένει μεγαλύτερο χρονικό διάστημα για να γίνω γονιός.	1	2	3	4	5
2	Νιώθω ότι ο/η σύντροφός μου με στηρίζει συναισθηματικά.	1	2	3	4	5
3	Μπορώ να δώσω στο παιδί μου αρκετή προσοχή.	1	2	3	4	5

4	Σε γενικές γραμμές, μπορώ άνετα να διεκπεραιώνω τα καθήκοντα που έχω στη ζωή μου.	1	2	3	4	5
5	Νιώθω ότι έχω επαρκή προσωπικό χρόνο.	1	2	3	4	5
6	Τα Σαββατοκύριακα πιάνω τον εαυτό μου να τρέχει να προλάβει τις οικογενειακές υποχρεώσεις που έχουν μείνει πίσω.	1	2	3	4	5
7	Ο/η σύντροφός μου έχει ισότιμο με μένα ρόλο ως γονιός.	1	2	3	4	5
8	Αισθάνομαι ικανός/ή να αλληλεπιδρώ εξίσου καλά με το παιδί μου και τους γύρω μου.	1	2	3	4	5
9	Ο/η σύντροφος μου και εγώ σπάνια μαλώνουμε για τις υποχρεώσεις του νοικοκυριού.	1	2	3	4	5
10	Έχω υγιή επικοινωνία με το/τη σύντροφό μου όσον αφορά την ισορροπία μεταξύ δουλειάς, σπιτιού και γενικότερα της ζωής μου.	1	2	3	4	5
11	Έχω ευρύ κοινωνικό δίκτυο που με στηρίζει συναισθηματικά.	1	2	3	4	5
12	Εύχομαι να μπορούσα να αφιερώνω περισσότερο χρόνο στο σπίτι.	1	2	3	4	5
13	Έχω την αίσθηση ότι πάνω μου πέφτει το μεγαλύτερο βάρος της οργάνωσης και διεκπεραίωσης των υποχρεώσεων του νοικοκυριού.	1	2	3	4	5
14	Νιώθω ότι έχω πάρει σωστές αποφάσεις όσον αφορά την οικογενειακή και επαγγελματική μου ζωή.	1	2	3	4	5

Ακολουθεί μία λίστα συμπεριφορών στις οποίες ίσως προβαίνουν οι γονείς ή οι παππούδες και γιαγιάδες κατά τη διάρκεια των αλληλεπιδράσεων τους με το παιδί. Παρακαλώ στην πρώτη σημειώστε με έναν αριθμό από την παρακάτω κλίμακα πόσο συχνά εσείς προβαίνετε σε καθεμία από αυτές. Έπειτα, σημειώστε με έναν αριθμό από την παρακάτω κλίμακα πόσο συχνά πιστεύετε ότι ο/η σύζυγός σας και ο καθένας από τους τέσσερις παππούδες και γιαγιάδες (γονείς/πεθερικά) θα προέβαινε σε καθεμία από τις παρακάτω συμπεριφορές.

- 1= Ποτέ
2= Μια στο τόσο
3= Τις μισές φορές
4= Πολύ συχνά
5= Πάντα

		Εγώ	Ο/Η σύζυγός μου	Η μητέρα μου	Ο πατέρας μου	Η πεθερά μου	Ο πεθερός μου
1	Ενθαρρύνω το παιδί μου να μιλάει για τα προβλήματά του.						
2	Καθοδηγώ το παιδί μου περισσότερο με τιμωρίες παρά με το λόγο.						
3	Ξέρω τα ονόματα των φίλων του παιδιού μου.						
4	Δυσκολεύομαι να πειθαρχώ το παιδί						

	μου.						
5	Επαινώ το παιδί μου όταν κάνει κάτι καλό.						
6	Αστειεύομαι και παίζω με το παιδί μου.						
7	Συγκρατώ τη γκρίνια και την κριτική ακόμα και όταν το παιδί μου κάνει κάτι αντίθετο με τις επιθυμίες μου.						
8	Δείχνω συμπόνια όταν το παιδί μου είναι λυπημένο ή απογοητευμένο.						
9	Τιμωρώ το παιδί μου στερώντας του δικαιώματα χωρίς ιδιαίτερη ή και χωρίς καμία εξήγηση.						
10	Κακομαθαίνω το παιδί μου.						
11	Παρηγορώ και δείχνω κατανόηση στο παιδί μου όταν είναι αναστατωμένο.						
12	Φωνάζω δυνατά όταν το παιδί μου συμπεριφέρεται άσχημα.						
13	Είμαι ελαστικός/ή με το παιδί μου.						
14	Επιτρέπω στο παιδί μου να ενοχλεί άλλους ανθρώπους.						
15	Εκφράζω στο παιδί μου τις προσδοκίες μου σχετικά με τη συμπεριφορά του, προτού αυτό προβεί σε κάποια πράξη.						
16	Επικρίνω το παιδί μου για να βελτιωθεί.						
17	Δείχνω υπομονή με το παιδί μου.						
18	Αρπάζω απότομα το παιδί μου όταν είναι ανυπάκουο.						
19	Μιλώ στο παιδί μου για τιμωρίες που δεν πραγματοποιώ.						
20	Δείχνω ανταπόκριση στα συναισθήματα και τις ανάγκες του παιδιού μου.						
21	Επιτρέπω στο παιδί μου να έχει λόγο στους οικογενειακούς κανόνες.						
22	Λογομαχώ με το παιδί μου.						
23	Φαίνομαι σίγουρος/η για τις ικανότητές μου ως γονιός.						
24	Εξηγώ στο παιδί μου γιατί πρέπει να ακολουθεί τους οικογενειακούς κανόνες.						
25	Ανησυχώ περισσότερο για τα δικά μου συναισθήματα και μετά για του παιδιού μου.						
26	Λέω στο παιδί μου ότι εκτιμούμε τις προσπάθειες και τα επιτεύγματά του.						
27	Τιμωρώ το παιδί μου στέλνοντάς το κάπου μόνο του, χωρίς ιδιαίτερη ή και χωρίς καμία εξήγηση.						
28	Βοηθάω το παιδί μου να καταλάβει την επιρροή της συμπεριφοράς του, ενθαρρύνοντας το να μιλήσει μόνο του για τις συνέπειες των πράξεών του.						
30	Λαμβάνω υπόψιν τις επιθυμίες του παιδιού μου πριν του ζητήσω να κάνει κάτι.						
31	Έχω εκρήξεις θυμού απέναντι στο						

	παιδί μου.						
32	Είμαι ενήμερος/η για τυχόν προβλήματα ή ανησυχίες του παιδιού μου που αφορούν το σχολείο.						
33	Απειλώ με τιμωρία το παιδί μου πιο συχνά από ότι πραγματικά εφαρμόζω την τιμωρία.						
34	Εκφράζω τρυφερότητα στο παιδί μου με αγκαλιές, φιλία και χάρδια.						
35	Αγνοώ την άσχημη συμπεριφορά του παιδιού μου.						
36	Πειθαρχώ το παιδί μου μετά από άσχημη συμπεριφορά.						
37	Απολογούμαι στο παιδί μου όταν κάνω κάποιο λάθος ως γονιός.						
38	Λέω στο παιδί μου τι να κάνει.						
39	Ενδίδω στην επιθυμία του, όταν το παιδί μου κάνει φασαρία για κάτι.						
40	Αιτιολογώ και κουβεντιάζω με το παιδί μου όταν φέρεται άσχημα.						
41	Διαφωνώ με το παιδί μου.						
42	Επιτρέπω στο παιδί μου να διακόπτει τους άλλους.						
43	Έχω προσωπικές στιγμές ζεστασιάς και τρυφερότητας με το παιδί μου.						
44	Όταν δύο παιδιά μαλώνουν, πρώτα τα πειθαρχώ και έπειτα κάνω ερωτήσεις για το περιστατικό.						
45	Ενθαρρύνω το παιδί μου να εκφράζεται ελεύθερα ακόμα και αν διαφωνεί με μένα ή το/τη σύζυγό μου.						
46	Δωροδοκώ το παιδί μου με ανταμοιβές για να με υπακούει.						
47	Κριτικάρω το παιδί μου όταν η συμπεριφορά του δεν ανταποκρίνεται στις προσδοκίες μου.						
48	Σέβομαι τις απόψεις του παιδιού μου με το να το ενθαρρύνω να τις εκφράζει.						
49	Έχω αυστηρούς και καλά καθιερωμένους κανόνες για το παιδί μου.						
50	Εξηγώ στο παιδί μου πως νιώθουμε εγώ και ο/η σύζυγός μου για την καλή και την άσχημη συμπεριφορά του.						
51	Χρησιμοποιώ απειλές ως τιμωρία χωρίς ιδιαίτερη ή και καμία δικαιολογία.						
52	Λαμβάνω υπόψιν τις προτιμήσεις του παιδιού μου για τα οικογενειακά πλάνα.						
53	Όταν το παιδί μου ρωτάει γιατί πρέπει να συμμορφωθεί του απαντώ: γιατί έτσι λέω εγώ ή είμαι ο γονιός σου και αυτό θέλω.						
54	Δεν είμαι σίγουρος/η πως να αντιμετωπίσω τα προβλήματα συμπεριφοράς του παιδιού μου.						

55	Εξηγώ στο παιδί μου τις συνέπειες της συμπεριφοράς του.						
56	Απαιτώ από το παιδί μου να κάνει πράγματα.						
57	Διοχετεύω την άσχημη συμπεριφορά του παιδιού μου σε πιο αποδεκτές δραστηριότητες (π.χ. αν έχει επιθετική συμπεριφορά το παιδί μου τη διοχετεύω σε μαθήματα πολεμικών τεχνών).						
58	Επισημαίνω στο παιδί μου τους λόγους για τους οποίους πρέπει να τηρούνται οι οικογενειακοί κανόνες.						

Σημειώστε έναν από τους αριθμούς της κλίμακας που ακολουθεί, οι οποίοι δείχνουν σε ποιο βαθμό βοηθά ο/η σύζυγος και ο καθένας από τους παππούδες και γιαγιάδες στις δραστηριότητες που αναφέρονται στις παρακάτω προτάσεις. Σημειώστε ξεχωριστό αριθμό για τον καθένα από τους τέσσερις παππούδες.

- 0 καθόλου
- 1 λιγότερο από μία φορά το μήνα
- 2 μία φορά το μήνα
- 3 μία φορά την εβδομάδα
- 4 δύο με τρεις φορές την εβδομάδα
- 5 καθημερινά

	Με ποια συχνότητα βοηθά ο/η σύζυγος και ο καθένας από τους παππούδες και γιαγιάδες στα παρακάτω:	Η μητέρα μου	Ο πατέρας μου	Η πεθερά μου	Ο πεθερός μου	Ο/Η σύζυγός μου
1	Φροντίδα των παιδιών τις απογευματινές ώρες ή τα Σαββατοκύριακα					
2	Βοήθεια με τις δουλειές του σπιτιού					
3	Μεταφορά των παιδιών από και προς διάφορες δραστηριότητες					
4	Συναισθηματική υποστήριξη					
5	Οικονομική υποστήριξη					
6	Συμβουλές για την ανατροφή των παιδιών					
7	Φροντίδα παιδιών κατά την απουσία τη δική μου και του/της συζύγου μου λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων					
8	Συμβουλές για τη διαχείριση οικογενειακών θεμάτων					

Οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν διαφωνίες στις σχέσεις τους. Σας παρακαλώ να σημειώσετε το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας, κατά προσέγγιση, ανάμεσα σε εσάς και το/τη σύντροφό σας για την κάθε περίπτωση στην ακόλουθη λίστα.

	Πάντα συμφωνούμε	Σχεδόν πάντα συμφωνούμε	Περιστασιακά συμφωνούμε	Συχνά διαφωνούμε	Σχεδόν πάντα διαφωνούμε	Πάντα διαφωνούμε
1. Θρησκευτικά θέματα	5	4	3	2	1	0
2. Εκδηλώσεις στοργής	5	4	3	2	1	0

3.Λήψη σοβαρών αποφάσεων	5	4	3	2	1	0
4. Σεξουαλικές σχέσεις	5	4	3	2	1	0
5. Συμβατικότητα (σωστή ή κατάλληλη συμπεριφορά)	5	4	3	2	1	0
6. Αποφάσεις καριέρας	5	4	3	2	1	0

	Συνέχεια	Τον περισσότερο καιρό	Αρκετά συχνά	Περιστασιακά	Σπάνια	Ποτέ
7.Πόσο συχνά συζητάτε ή έχετε σκεφτεί το διαζύγιο, τη διάσταση ή το να διακόψετε τη σχέση σας;	0	1	2	3	4	5
8. Πόσο συχνά εσείς και ο/η σύντροφός σας καυγαδίζετε;	0	1	2	3	4	5
9. Μετανιώσατε ποτέ που παντρευτήκατε;	0	1	2	3	4	5
10. Πόσο συχνά «τη δίνει στα νεύρα ο ένας στον άλλο»;	0	1	2	3	4	5

	Κάθε μέρα	Σχεδόν κάθε μέρα	Περιστασιακά	Σπάνια	Ποτέ
11.Εσείς και ο/η σύντροφός ασχολείστε σε κοινές δραστηριότητες (ενδιαφέροντα) εκτός σπιτιού;	4	3	2	1	0

	Ποτέ	Λιγότερο από μία φορά το μήνα	Μία/δύο φορές το μήνα	Μία/δύο φορές τη βδομάδα	Μία φορά τη μέρα	Συχνότερα (από μία φορά τη μέρα)
12. Έχετε ενδιαφέρουσα ανταλλαγή απόψεων	0	1	2	3	4	5
13. Εργάζεστε από κοινού σε κάτι	0	1	2	3	4	5
14. Συζητάτε ήρεμα για κάτι	0	1	2	3	4	5

Παρακαλώ κυκλώστε δίπλα σε κάθε πρόταση τον αριθμό που περιγράφει καλύτερα το πώς νιώθετε για το παιδί ή τα παιδιά σας.

1= Συμφωνώ απόλυτα

2= Συμφωνώ

3= Διαφωνώ

4= Διαφωνώ απόλυτα

	Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Ούτε Συμφωνώ ούτε Διαφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	
1	Είμαι ικανοποιημένος/η με τον	1	2	3	4	5

	τρόπο που το παιδί μου με φροντίζει.					
2	Πιστεύω ότι το παιδί μου δεν με αγαπά τόσο πολύ και αυτό με αναστατώνει.	1	2	3	4	5
3	Συνήθως είμαι χαρούμενος/η και περνάω καλά με το παιδί μου.	1	2	3	4	5
4	Είμαι ευχαριστημένος/η με την αγάπη και την στοργή που μου δείχνει το παιδί μου.	1	2	3	4	5
5	Πιστεύω ότι το παιδί μου με βλέπει ως ένα καλό γονιό.	1	2	3	4	5
6	Είμαι πάρα πολύ χαρούμενος/η με τη σχέση που έχω με το παιδί μου.	1	2	3	4	5
7	Η συνεργατικότητα που δείχνει το παιδί μου με ευχαριστεί ιδιαίτερα.	1	2	3	4	5
8	Δεν είμαι ικανοποιημένος/η με τον τρόπο που δείχνω την αγάπη μου στο παιδί μου.	1	2	3	4	5
9	Το παιδί μου προσφέρει ποικιλία στη ζωή μου, κάτι που την κάνει πιο ενδιαφέρουσα.	1	2	3	4	5
10	Το παιδί μου με εκνευρίζει υπερβολικά μπροστά στους φίλους μου.	1	2	3	4	5
11	Εύχομαι να μην εξαντλούταν τόσο εύκολα η υπομονή μου με το παιδί μου.	1	2	3	4	5
12	Συγχύζομαι με το πόσο φωνάζω στο παιδί μου.	1	2	3	4	5
13	Εύχομαι να έδειχνα μεγαλύτερη σταθερότητα στις συμπεριφορές μου απέναντι στο παιδί μου.	1	2	3	4	5
14	Κάποιες φορές νιώθω ότι είμαι πολύ επικριτικός/ή απέναντι στο παιδί μου.	1	2	3	4	5
15	Συχνά έρχομαι σε δύσκολη θέση με τον τρόπο που επιβάλλω την πειθαρχία στο παιδί μου.	1	2	3	4	5
16	Εύχομαι να ήμουν καλύτερος γονιός για το παιδί μου.	1	2	3	4	5
17	Είμαι ικανοποιημένος με τις ικανότητες μου στην ανατροφή του παιδιού.	1	2	3	4	5
18	Εύχομαι να έδινα πιο μεμονωμένη προσοχή στο καθένα από τα παιδιά μου.	1	2	3	4	5
19	Μερικές φορές νιώθω ότι θα έπρεπε να επιβλέπω περισσότερο το παιδί μου.	1	2	3	4	5
20	Είμαι ικανοποιημένος/η με το χρόνο που αφιερώνω στο παιδί μου.	1	2	3	4	5
21	Γενικά, το παιδί μου με υπακούει και αυτό με ευχαριστεί.	1	2	3	4	5
22	Οι γονείς μου μου έδωσαν καλές συμβουλές για το πως να είμαι καλός γονιός.	1	2	3	4	5
23	Το να είμαι γονιός μου έχει φέρει πολλές ευθύνες και στεναχώρια.	1	2	3	4	5

24	Το να έχει κανείς παιδί προκαλεί πολλά προβλήματα ανάμεσα στους συντρόφους.	1	2	3	4	5
25	Τα πιο δύσκολα χρόνια του γάμου μου υπήρξαν αυτά της ανατροφής του παιδιού μου.	1	2	3	4	5
26	Πιστεύω ότι το παιδί θα αποτελέσει πηγή παρηγοριάς και ασφάλειας κατά τη διάρκεια των γηρατειών μου.	1	2	3	4	5
27	Η αίσθηση του χιούμορ του παιδιού μου με διασκεδάζει.	1	2	3	4	5
28	Όλες οι προσπάθειες που κάνει ένας γονιός για το παιδί του αξίζουν τον κόπο μακροπρόθεσμα.	1	2	3	4	5
29	Πιστεύω ότι το παιδί μου θα συμβάλει πάντα στην ευτυχία μου.	1	2	3	4	5
30	Συνολικά, δεν είμαι χαρούμενος/η με το να είμαι γονιός.	1	2	3	4	5
31	Ανυπομονώ το παιδί μου να μεγαλώσει και να μετακομίσει σε δικό του σπίτι.	1	2	3	4	5
32	Το ότι έχω παιδί με κάνει να νιώθω νέος/α και αυτό με ευχαριστεί.	1	2	3	4	5

Τελειώνοντας, ακολουθούν κάποιες ερωτήσεις για τα δημογραφικά σας στοιχεία.

1. Φύλο:
 - 1) Άντρας 2) Γυναίκα

2. Ηλικία:

3. Εθνικότητα:
 - 1) Ελληνική 2) Άλλο

4. Προσωπική κατάσταση:
 - 1) Άγαμος/η 2) Έγγαμος/η 3) Διαζευγμένος/η 4) Χήρος/α

5. Αν είστε έγγαμος: Διάρκεια γάμου:

6. Εργασιακή κατάσταση:
 - 1) Άνεργος 2) Εργαζόμενος (πλήρης απασχόληση) 3) Εργαζόμενος (μερική απασχόληση) 4) Συνταξιούχος 5) Υπό εκπαίδευση 6) Κάτι άλλο

7. Εργασιακή κατάσταση του/της συζύγου:
 - 1) Άνεργος 2) Εργαζόμενος (πλήρης απασχόληση) 3) Εργαζόμενος (μερική απασχόληση) 4) Συνταξιούχος 5) Υπό εκπαίδευση 6) Κάτι άλλο

8. Εκπαιδευτικό επίπεδο:

- 1) Δημοτικό 2) Γυμνάσιο 3) Λύκειο 4) ΤΕΙ/ΑΕΙ 5) Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό δίπλωμα

9. Μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα:

- 1) Μέχρι 800 ευρώ 2) Από 800 έως 1500 ευρώ 3) Από 1500 έως 2200 ευρώ 4) Από 2200 έως 3000 ευρώ 5) Άνω των 3000 ευρώ 6) Δεν απαντώ

10. Παρακαλώ σημειώστε την ηλικία και το φύλο του κάθε παιδιού σας:

Φύλο	Ηλικία
1)	
2)	
3)	
4)	

11. Σημειώστε αν διαμένουν στο σπίτι άλλα άτομα εκτός από εσάς, το/τη σύζυγό σας και τα παιδιά σας.

Φύλο	Ηλικία	Σχέση μεταξύ σας
1)		
2)		

12. Σημειώστε το βαθμό στον οποίο βοηθούν οι 4 παππούδες και γιαγιάδες στην οικογενειακή ζωή σας.

- 1) Πάρα πολύ 2) Πολύ 3) Μέτρια 4) Σχεδόν καθόλου 5) Καθόλου

	Η μητέρα μου	Ο πατέρας μου	Η πεθερά μου	Ο πεθερός μου
Ηλικία				
Εργάζεται;	Ναι / Όχι	Ναι / Όχι	Ναι / Όχι	Ναι / Όχι
Βαθμός βοήθειας				